

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Arello Augustinaičio,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Privalomoji mediacija: ar tai būtų veiksminga priemonė „perkrauti“ ES
Mediacijos direktyvą?**

Vadovas: doc. dr. Rimantas Simaitis
Recenzentė: doc. dr. Vigita Vėbraitė

Vilnius
2017

TURINYS

ĮVADAS	2
1. MEDIACIJOS IR PRIVALOMOSIOS MEDIACIJOS SAMPRATA	7
1.1. Mediacijos sąvoka ir pagrindiniai požymiai	7
1.2. Mediacijos idėja ir vieta alternatyvių ginčų sprendimo būdų sistemoje ES bei Lietuvos Respublikoje.....	11
1.3. Privalomosios mediacijos samprata	18
2. PRIVALOMOSIOS MEDIACIJOS TAIKYMO PATIRTIS UŽSIENIO VALSTYBĖSE IR INICIATYVOS LIETUVOS RESPUBLIKOJE.....	22
2.1. Užsienio valstybių patirtis taikant privalomosios mediacijos institutą	22
2.2. Privalomosios mediacijos įtvirtinimo Lietuvos Respublikoje iniciatyvos.....	29
3. PRIVALOMOJI MEDIACIJA: <i>PRO ET CONTRA</i>	37
3.1. Argumentai, nepalaikantys privalomosios mediacijos instituto.....	37
3.2. Argumentai, palaikantys privalomosios mediacijos institutą.....	41
4. PRIVALOMOSIOS MEDIACIJOS ĮTVIRTINIMO MEDIACIJOS DIREKTYVOJE GALIMYBĖS.....	47
4.1. Privalomoji mediacija Mediacijos direktyvoje	47
4.2. Iniciatyvos įtvirtinti privalomąją mediaciją Mediacijos direktyvoje	49
4.3. Privalomosios mediacijos įtvirtinimo Mediacijos direktyvoje probleminiai aspektai.....	57
IŠVADOS	65
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	66
SANTRAUKA	77
SUMMARY	78

ĮVADAS

Temos aktualumas. Ginčai arba konfliktai yra natūrali visuomeninių santykių dalis¹. Šiuolaikinės teisinės sistemos sparčiai vystomos, ieškoma vis naujų ginčų sprendimo būdų arba stengiamasi tobulinti jau esamus sprendimo būdus. Visgi šiandieninėje visuomenėje teisės mokslininkai itin aktyviai diskutuoja dėl taikios ginčų sprendimo kultūros vystymo siekiant užtikrinti greitesnį ir pigesnį ginčų sprendimą kuo ankstesnėje konflikto stadijoje.

Mediacija yra vienas iš alternatyvių ginčų sprendimo būdų, kuris pastarąjį dešimtmetį yra doktrinos atstovų aktyvių diskusijų objektas. Europos Sąjungos (toliau tekste – ES) lygiu vis dažniau atsiranda teisinio reguliavimo tobulinimų, naujų iniciatyvų, idėjų bei studijų, siūlančių kaip būtų galima pagerinti mediacijos institutą, skatinti jo plėtrą ir žinomumą visuomenėje. Nepaisant to, kad mediacijos institutas aktyviau pradėtas formuoti dar praėjusio amžiaus antroje pusėje, privalomosios mediacijos idėja kilo pakankamai neseniai, būtent todėl ne tik ES, bet ir visame pasaulyje teisės mokslo atstovai aktyviai reiškia savo pozicijas šio instituto atžvilgiu, tarp doktrinos atstovų pozicijų egzistuoja didelė konfrontacija. Pastaruosius metus Europos Parlamentas vis išreiškia vis didesnę susirūpinimą dėl nepasiektų tikslų, kuriuos buvo tikėtasi įgyvendinti priimant 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų (toliau tekste – Mediacijos direktyva). Atsižvelgiant į tai, 2011 m.,² 2014 m.³ bei 2016 m.⁴ parengtos Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų direktorato studijos, kuriose atliktų apklausų ir užsienio valstybių nacionalinio reglamentavimo analizės pagalba *inter alia* siekiama įvertinti privalomosios mediacijos įtvirtinimo ES lygiu, t. y. privalomosios mediacijos įtvirtinimo ES Mediacijos

¹ MILAŠIUS, T. Mediacija kaip alternatyvus ginčo sprendimo būdas. *Teisė*, 2007, nr. 63, p. 43.

² Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *Quantifying the cost of not using mediation—a data analysis: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2011, p. 11 [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201105/20110518ATT19592/20110518ATT19592EN.pdf>>.

³ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *“REBOOTING” the mediation directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014 [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.

⁴ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *The implementation of the mediation directive: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2016 [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571395/IPOL_IDA\(2016\)571395_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571395/IPOL_IDA(2016)571395_EN.pdf)>.

direktyvoje, galimybes. Temos aktualumą sustiprina aplinkybė, jog tiek pati privalomoji mediacija, tiek minėtos studijos ir doktrinos atstovų publikacijos yra pakankamai naujos, kas suponuoja išsamesnės analizės poreikį. Pažymėtina ir tai, jog Lietuvos Respublikoje privalomąją mediaciją yra analizavę vos keli autoriai.

Be to, Lietuvos Respublikoje, atsižvelgiant į naujų ginčų sprendimo būdų paieškas, esamų būdų tobulinimą bei į užsienio valstybių patirtį, taip pat žengiami pirmieji žingsniai privalomosios mediacijos instituto įtvirtinimo nacionaliniuose įstatymuose link. Dar 2015 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministras priėmė įsakymą Nr. 1R-268 „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“⁵, o vėliau atitinkamai parengtas Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas⁶ ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo projektas⁷. Tiek minėta koncepcija, tiek įstatymo projektais, siūloma numatyti privalomosios mediacijos procedūrą tam tikrų civilinių ginčų kategorijose. Tokia idėja Lietuvos Respublikoje kilo ES aktyviai diskutuojant apie nepakankamą Mediacijos direktyvos įtaką mediacijos procedūrų skaičiaus augimui. Nors Lietuvos Respublikoje mediacijos, o ypač privalomosios mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, idėja ir svarba sprendžiant kilusius ginčus nėra sena, visgi užsienio valstybių patirtis rodo, kad nemažai ES valstybių labai rimtai žvelgia į galimybes konfliktus spręsti taikiai, naudojantis būtent privalomosios mediacijos institutu.

Atsižvelgiant į diskusijas dėl privalomosios mediacijos galimos naudos ir galimų problemų sprendžiant tarp šalių kilusius ginčus, užsienio valstybių patirtį, bandant įtvirtinti privalomosios mediacijos institutą savo nacionaliniame reglamentavime, galimas problemas ir rizikos veiksnius, kurie gali atsirasti „perkrovus“ Mediacijos direktyvą manytina, kad tiek teisės praktikai, tiek teisės teorijai aktualu panagrinėti privalomosios mediacijos taikymo ir įtvirtinimo galimybes, jos plėtrą, nes šio instituto įtvirtinimas ES lygiu nulemtų tai, kad tiek Lietuvos Respublika, tiek kitos ES valstybės narės privalėtų perkelti atnaujintą Mediacijos direktyvą į savo nacionalinę teisę, o tradicinės mediacijos samprata įgytų naują atspalvį. Atitinkamai „perkrovus“ Mediacijos direktyvą valstybės

⁵ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-268 „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 13939.

⁶ Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo projektas [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/14f75f20230a11e6acbed8d454428fb7?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=0968266a-cfe9-4857-b42d-1bf30bdaf966>>.

⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 65, 80, 87, 93, 135, 142, 147, 177, 189, 225 ir 231 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 231¹ ir 231² straipsniais įstatymo projektas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/884f7ff0230c11e6acbed8d454428fb7?jfwid=j1u6bxxnk1>>.

narės turėtų praktiškai užtikrinti šio instituto veikimą.

Darbo tikslas. Šiame darbe siekiama apžvelgti, išanalizuoti ir įvertinti pozityvius bei negatyvius privalomosios mediacijos požymius, privalomosios mediacijos instituto įtvirtinimo ir taikymo galimybes Lietuvos Respublikoje ir ES, siekiant atsakyti į klausimą, ar ES institucijos ryžtusi imtis iniciatyvos „perkrauti“ Mediacijos direktyvą joje įtvirtinant privalomąją mediaciją ir ar tokia iniciatyva būtų veiksminga.

Darbo uždaviniai. Siekiant įvertinti privalomosios mediacijos reglamentavimo ES Mediacijos direktyvoje ir Lietuvos Respublikoje galimybes ir veiksmingumą, darbe atskleidžiama mediacijos ir privalomosios mediacijos samprata, mediacijos inicijavimo formos, analizuojama jos vieta alternatyvių ginčo sprendimo būdų sistemoje, užsienio valstybių (tiek ES valstybių narių, tiek valstybių už ES ribų) patirtis privalomosios mediacijos taikymo srityje, vertinami privalomosios mediacijos privalumai ir trūkumai bei probleminiai šio instituto įgyvendinimo Lietuvos Respublikoje ir ES aspektai. Darbo tikslo, be kita ko, siekiama pateikiant gilesnę Mediacijos direktyvos, aktualios teismų praktikos analizę, taip pat apžvelgiant atitinkamas iniciatyvas, susijusias su privalomąja mediacija. Atsižvelgiant į tai, kad tarp teisės mokslo atstovų egzistuoja požiūrių konfrontacija, o tema yra pakankamai plati, autoriaus įsitikinimu, minėtų klausimų analizė labiausiai padės pasiekti išsikeltą darbo tikslą.

Objektas. Šio darbo objektas yra privalomosios mediacijos įtvirtinimo ES Mediacijos direktyvoje galimybės, tokios iniciatyvos efektyvumas ir tinkamumas mediacijos plėtros bei populiarinimo tikslams pasiekti. Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu yra pateikti teisės aktų projektai, kuriuose numatoma privalomąją mediaciją įtvirtinti Lietuvos Respublikoje, šio darbo objektas taip pat yra privalomosios mediacijos instituto veiksmingumas (tinkamumas) Lietuvos Respublikoje. Vertinant privalomosios mediacijos instituto galimybes ir veiksmingumą Lietuvos Respublikoje, didesnis dėmesys skiriamas 2015 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymui Nr. 1R-268 „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“ bei Italijos valstybės privalomosios mediacijos taikymo patirčiai. Vertinant poreikį privalomosios mediacijos institutą įtvirtinti ES Mediacijos direktyvoje, didesnis dėmesys skiriamas paskirų valstybių patirčiai. Nepaisant to, kad darbe analizuojama tiek ES valstybių narių, tiek valstybių, esančių už ES ribų, patirtis taikant privalomosios mediacijos institutą, tyrime aptariama tik kelių valstybių teismų praktika (įskaitant ES Teisingumo Teismo).

Tyrimo metodai. Darbe naudojami įvairūs metodai: istorinis, literatūros mokslinės analizės, lyginamasis, loginis bei kritinės analizės. Analizuojant mediacijos instituto vietą

alternatyvių ginčų sprendimo būdų sistemoje bei privalomosios mediacijos sampratą, buvo taikyti istorinis bei literatūros mokslinės analizės metodai. Minėti metodai padėjo išanalizuoti privalomosios mediacijos raidą ir jos formas. Lyginamasis metodas leido įvertinti privalomosios mediacijos instituto taikymo galimybes užsienio valstybėse. Buvo atskleista, kokios privalomosios mediacijos formos taikomos ES valstybėse narėse bei valstybėse už ES ribų, koks šių valstybių požiūris į privalomąją mediaciją. Loginis bei kritinės analizės metodai buvo naudojami norint suprasti privalomosios mediacijos privalumus, trūkumus ir taikymo galimybes Lietuvos Respublikos nacionaliniu lygmeniu ir ES lygmeniu, taip pat formuluojant konkrečias išvadas.

Darbo originalumas. Darbo temos originalumas pasireiškia tuo, kad privalomosios mediacijos taikymo prielaidos nebuvo išsamiai analizuotos. Autoriaus žiniomis, šiuo metu Vytauto Didžioji universitete yra parengti keli magistro darbai, kuriuose analizuojama privalomoji mediacija: „Ar Lietuvos teismuose įvesta privaloma mediacija civilinėse bylose nepažeistų šalių teisių kreiptis į teismą?“, „Ar privaloma mediacija nesuvaržo asmens teisės kreiptis į teismą?“, „Ar šeimos ginčiuose reikia nustatyti privalomąją mediaciją?“, „Does a court ordered madatory mediation deny right to a fair trial?“. Iš pateiktų magistro darbų temų matyti, kad keliamą pamatinę asmens teisės kreiptis į teismą problema, o šiame darbe autorius, remdamasis užsienio valstybių patirtimi, doktrinoje nurodomais privalomosios mediacijos privalumais bei trūkumais, siekia atsakyti į platesnio pobūdžio klausimą, ar privalomosios mediacijos institutas būtų veiksminga priemonė įgyvendinant mediacijai keliamus tikslus bei ją įtvirtinti Mediacijos direktyvoje. Šio darbo tema taip pat platesnė nei privalomosios mediacijos numatymas šeimos ginčiuose. Be to, Lietuvos Respublikoje privalomoji mediacija plačiau analizuojama Natalijos Kaminskienės straipsnyje „Privalomoji mediacija: galimybės ir iššūkiai“. Gilesnė ES lygiu analizė pateikta jau minėtose Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų direktorato 2014 m. ir 2016 m. parengtose studijose dėl Mediacijos direktyvos taikymo. Privalomąją mediaciją užsienio valstybėse analizavo Dorcas Quek, Jacqueline M. Nolan-Haley bei kiti. Šiame darbe siekiama ne tik pateikti privalomosios mediacijos sampratą, privalumus ir trūkumus, užsienio valstybių patirtį, bet ir atsakyti į išsikeltą klausimą, todėl autorius pateikia kontrargumentus tam tikriems doktrinoje išsakytiems argumentams, taip pat kritiškai pažvelgia į Lietuvos Respublikoje siūlomą privalomosios mediacijos instituto įtvirtinimą. Autoriaus įsitikinimu, privalomoji mediacija nėra pakankamai išanalizuota, nepaisant to, kad pasirodo vis daugiau publikacijų, susijusių su privalomąja mediacija, vis dėlto egzistuoja tam tikri neatsakytą klausimai, į kuriuos šiame darbe siekiama atsakyti.

Svarbiausi šaltiniai. Darbe buvo analizuojami ES teisės aktai (pvz., Mediacijos direktyva), Lietuvos Respublikos teisės aktai (pvz., 2015 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-268 „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“ ir kt.), straipsniai periodiniuose leidiniuose („Jurisprudencija“, „Justitia“, „Teisė“, „Teisės problemos“, ir kt.), ES Teisingumo Teismo praktika, užsienio literatūra ir tyrimai (pvz., Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų direktorato 2011 m., 2014 m. ir 2016 m. studijos).

1. MEDIACIJOS IR PRIVALOMOSIOS MEDIACIJOS SAMPRATA

Mediacija dar kartais vadinama civilinių ginčų taikinamuoju tarpininkavimu. Būtent toks terminas vartojamas Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatyme.⁸ Taikinamojo tarpininkavimo terminas yra lietuvių kilmės. Lietuvių kalboje „tarpininkas“ – „kas taikina, derina susiginčijusius, susipykusius“, o žodis „tarpininkauti“ reiškia „būti tarpininku“.⁹ Mediacijos terminas yra tarptautinis, kildinamas iš anglų kalbos žodžio *mediation*, kuris atitinkamai kilo iš lotynų kalbos (lot. *medius* – neutralus, lot. *mediare* – būti viduryje). Atitinkamai asmuo, padedantis išspręsti tarp šalių kilusį ginčą, yra vadinamas tarpininku arba mediatoriumi. Vis dėlto nėra visuotinai priimto ir pastovaus terminų „mediacija“ ir „taikinimas“ vartojimo bei jų atskyrimo.¹⁰

1.1. Mediacijos sąvoka ir pagrindiniai požymiai

Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad taikinamasis tarpininkavimas (mediacija) yra civilinių ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli civilinių ginčų taikinimo tarpininkai (mediatoriai) padeda civilinio ginčo šalims taikiai spręsti ginčą. ES lygiu mediacijos sąvoką pateikia Mediacijos direktyva¹¹. Joje mediacija suprantama kaip struktūrinis procesas, neatsižvelgiant į tai, kaip jis pavadintas ar nurodytas, kai dvi ar daugiau ginčo šalių savanoriškai stengiasi pačios susitarti dėl jų ginčo sprendimo padedant mediatoriui.

Viena vertus, tokia mediacijos sąvoka nėra pakankama, kad būtų galima aiškiai suprasti, kas iš tiesų yra mediacija. Teisės doktrinoje nurodoma, kad apibrėžti mediaciją nėra taip paprasta. Doktrinoje pažymima, kad termino apibrėžimo problemas gali kelti įprastinio mediacijos apibūdinimo žodžiai: „neutralus“, „savanoriškas“, „šalių įgalinimas“. Pavyzdžiui, vieni terminą „neutralumas“ supranta kaip mediatoriaus nesuinteresuotumą ginčo baigtimi, kiti – mediatoriaus nešališkumą šalių atžvilgiu. Be to, teisės mokslo atstovai nėra pateikę aiškios ir nuoseklios mediacijos teorijos, kuri padėtų atskirti šį procesą nuo kitų ginčo sprendimo būdų, o ir pats terminas „mediacija“ apibrėžia įvairius bei skirtingus ginčo sprendimo mechanizmus ir vartojamas kalbant tiek apie privačią, teisminę ir privalomą mediaciją, tiek apie taikinimą. Doktrinoje, be kita ko,

⁸ Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2008, nr. 87-3462.

⁹ KAMINSKIENĖ, N., *et al. Mediacija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 5.

¹⁰ *Ibid.*, p. 5-6.

¹¹ 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. OL, 2008, L 134, p. 4.

atkreipiamas dėmesys, jog dėl procedūrinio ir tikslų lankstumo, skirtingo socialinio ir teisinio konteksto mediacijos praktika yra labai įvairi.¹²

Nepaisant sunkumų, su kuriais susiduriama siekiant tinkamai, aiškiai apibrėžti mediaciją, tinkama, visapusė ir vienoda mediacijos sąvoka ypač svarbi tolesnei šio proceso raidai. Svarbu, kad pagrįsti šį teiginį galima doktrinoje nurodomais argumentais, jog vienoda ir aiški mediacijos sąvoka padėtų aiškiai šį procesą atskirti nuo kitų ginčų sprendimo būdų: derybų, arbitražo, sutaikinimo, patariamiosios nuomonės, miniproceso, faktų nustatymo ir kt. Taip pat mediacijos sąvokos būtinybė pabrėžiama ir dėl to, jog ji svarbi nubrėžiant paties mediacijos proceso ribas, tarptautinių privatinų santykių plėtros kontekste bei reikšmingas tampa ir doktrininis vienodos mediacijos sąvokos įtvirtinimas, galintis palengvinti įstatymų leidėjo darbą.¹³

Kita vertus, kyla klausimas ar apskritai reikia siekti vienodo mediacijos apibrėžimo, nes, akivaizdu, jog skiriasi skirtingų teisės tradicijų valstybių teisinė sąmonė ir praktika. Tokią poziciją galime rasti ir doktrinoje. M. Moffitt teigia, jog kai kurios mediacijos sąvokos yra pakankamai griežtos, be konteksto, į apibrėžimą įtraukiami komponentai, kurie prieštarauja praktikai. Autorius neneigia, kad mediacijos apibrėžimas yra svarbus, tačiau atkreipia dėmesį, jog apibrėžiant mediaciją kaip reiškinį, procesą būtina atsižvelgti į kontekstą, kuriame praktikuojama mediacija.¹⁴

Lietuvos doktrinoje nurodoma, kad mediacija – tai alternatyvi teismui, savanoriška konfidencialaus pobūdžio ginčų sprendimo procedūra, kurioje vienas ar keli tretieji nepriklausomi, nešališki asmenys – mediatorius arba mediatoriai – padeda besiginčijantiems pasiekti priimtą ginčo sprendimą.¹⁵ Viena vertus, tokią mediacijos sampratą galėtume papildyti nurodant, kad mediacijos procesas yra lankstus, o mediatoriaus vaidmuo turėtų būti pakankamai aktyvus. Šiuos požymius į mediacijos sąvoką įtraukia ir užsienio autoriai.¹⁶ Dar kiti autoriai mediaciją apibrėžia pakankamai lakoniškai nurodydami, kad mediacija yra procesas, per kurį apibrėžiamos šalių atsakomybės ribos dėl jų pačių priimtų sprendimų, kurie gali paveikti jų gyvenimą.¹⁷

Nepaisant skirtingų mediacijos proceso apibrėžimų, vis dėlto daugelis autorių išskiria panašius pagrindinius mediacijos požymius.

¹² MILAŠIUS, T. Mediacija kaip alternatyvus ginčo sprendimo būdas. *Teisė*, 2007, nr. 63, p. 51-52.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ MOFFITT, M. Schmediation and the dimensions of definition [interaktyvus]. *Harvard negotiation law review* 69, 2005, vol. 10, p. 83-89.

¹⁵ KAMINSKIENĖ, N., et al. *Mediacija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 5-6.

¹⁶ BLAKE, S.; BROWNE, J.; and SIME, S. *A practical approach to alternative dispute resolution*. New York: Oxford university press, 2014, p. 215.

¹⁷ FOLBERG, J.; and TAYLOR, A. *Mediation a comprehensive guide to resolving conflicts without litigation*. San Francisco: Jossey – Bass publishers, 1984, p. 7.

Pirma, tradiciškai mediacija suvokiama kaip alternatyvi teismui privati ginčų sprendimo procedūra, vykstanti ginčo šalių susitarimo pagrindu, visiškai nepriklausomai nuo teisminės sistemos arba kaip jos papildymas. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu mediacijos procedūros sėkmingai taikomos ir pačioje teisminėje sistemoje (pvz., teisminė mediacija), ir nebūtinai yra privataus pobūdžio, ši mediacijos bruožą galima susiaurinti iki mediacijos alternatyvumo tradiciniam (klasikiniam) teismo procesui, kurio esmė yra ginčo šalių rungtinėjimas prieš teismą, siekiant įtikinti šį savo teismu ir gauti sau palankų sprendimą.¹⁸

Antra, mediacija yra viena iš derybų formų, kurios metu mediatorius padeda šalims pačioms pasiekti kompromisą dėl tarp šalių kilusio ginčo.¹⁹ Tai reiškia, kad pats mediatorius negali priimti šalis įpareigojančio sprendimo, nes mediatoriui suteikus tokius įgaliojimus būtų panaikinta ir pačios mediacijos esmė. Kitaip tariant, mediatoriaus pagrindinė funkcija taikinamojo tarpininkavimo procedūroje – tinkama ir optimali proceso kontrolė, ginčo šalių derybų inicijavimas ir priežiūra.²⁰

Trečia, mediacija yra savanoriškas procesas, kuris reikalauja šalių sutikimo dalyvauti mediacijos procese. Teigiama, jog be savanoriško sutikimo mažai tikėtina, kad šalys derėsis gera valia.²¹ Kitaip tariant, tai reiškia, kad šalys pačios pasirenka ir apsisprendžia, ar dalyvauti mediacijos procedūroje, ar sudaryti susitarimą dėl ginčo baigties ir kokias sąlygas įtraukti į tokį susitarimą, jeigu nusprendžia jį sudaryti.²² Tačiau, kaip nurodyta toliau, šio požymio negalima suabsoliutinti, kadangi tam tikrose valstybėse egzistuoja įvairios privalomosios mediacijos formos (pvz., Kroatijoje privalomoji mediacija numatyta darbo bei šeimos ginčuose²³).

Ketvirta, konfidencialumas yra kitas fundamentalus mediacijos proceso bruožas. Šalys yra mažiau linkusios atvirai diskutuoti, siekdamos išspręsti savo ginčą, jei diskusijos turinys gali būti paviešintas.²⁴ Be abejonės, konfidencialumo reikalavimas

¹⁸ KAMINSKIENĖ, N., *et al. Mediacija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p.7.

¹⁹ O'HARE, J.; and HILL, R. N. *Civil litigation*. 7 th edition. London: FT Law & Tax, 1995, p. 122.

²⁰ JUŠKAITĖ-VIZBARIENĖ, J. Ar mediatoriui kyla civilinė atsakomybė už ydingą vadovavimą mediacijos procesui? *Teisės apžvalga*, 2014, nr. 1(11), p. 104.

²¹ United Nations guidance for effective mediation [interaktyvus]. New York: Mediation support unit, 2012, p. 8 [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <[http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012\(english\)_0.pdf](http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012(english)_0.pdf)>.

²² KAMINSKIENĖ, N., *et al. Mediacija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 7.

²³ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *The implementation of the mediation directive: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2016, p. 16 [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571395/IPOL_IDA\(2016\)571395_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571395/IPOL_IDA(2016)571395_EN.pdf)>.

²⁴ FRIEL, S.; and TOMS, C. The European mediation directive-legal and political support for alternative dispute resolution in Europe [interaktyvus]. *Bloomberg law reports - Alternative dispute resolution*, 2011, vol. 2, no 1 [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.brownrudnick.com/uploads/117/doc/Brown_Rudnick_Litigation_European_Mediation_Direct>

taikomas tiek mediatoriui, tiek pačioms šalims.

Penkta, mediatorius, vykdydamas savo pirmines funkcijas (padėti šalims derybose), privalo būti neutralus ir nešališkas.²⁵ Kaip numatyta Europos mediatorių elgesio kodekse, jei yra aplinkybių, kurios gali daryti įtaką, arba gali būti laikomos darančiomis įtaką mediatoriaus nepriklausomumui arba galinčios sukelti interesų konfliktą, mediatorius privalo atskleisti šalims tokias aplinkybes prieš pradėdamas ar tęsdamas mediacijos veiksmus.²⁶

Šešta, mediacija yra siekiama sukurti šalių tarpusavio dialogui, deryboms ir ginčo sprendimo variantų paieškai palankias sąlygas, o pati mediacija yra nukreipta į ginčo šalių tikruosius interesus, esančius už viešai pristatomų pozicijų, taip pat į šalių tikruosius poreikius, kurie yra deklaruojamų pozicijų pamatas. Be to, mediacija yra nukreipta į santykių išsaugojimą ateityje.²⁷

Septinta, tik pačios ginčo šalys yra atsakingos už jo išsprendimą. Tai reiškia, kad mediatorius negali tapti ginčo šalių konsultantu ar patarėju, todėl mediatorius nepriima sprendimo dėl ginčo baigties. Tai, be kita ko, pagrindžia ir aplinkybė, jog mediatorius neturi teisės išspręsti ginčo nei savo, nei kitų asmenų (pvz., valstybės) vardu.²⁸

Aštunta, pagrindinis mediacijos procedūros tikslas yra taikus ginčo išsprendimas, o pati mediacijos procedūra yra paremta sąžiningumo, teisingumo bei ginčo šalių procedūrine lygybe. Tuo atveju, jei pagrindinis tikslas nepasiekiamas, mediacijai keliamas antrinis tikslas – pasiekti ginčo šalių ginčytinų klausimų išgryninimą, nesutarimų priežasčių ir pasekmių išsiaiškinimą, kadangi tai, be kita ko, gali būti naudinga būsimajam teismo procesui, jeigu konflikto šalys toliau nuspręstų savo ginčą spręsti teisme.²⁹

Atsižvelgiant į tai, kas paminėta aukščiau, matyti, kad egzistuoja skirtingi požiūriai dėl mediacijos apibrėžimo, tačiau, autoriaus įsitikinimu, turėtų būti pritarta, jog mediacijos suvokimas ir tikslus jos apibrėžimas priklauso nuo kiekvienos teisinės valstybės sąmonės, socialinio ir teisinio konteksto. Tuo tarpu, aukščiau aptarti mediacijos požymiai ne tik padeda suvokti patį mediacijos procesą, tačiau tai, be kita ko, yra indikatoriai, kurie padeda atskirti mediaciją nuo kitų alternatyvių ginčo sprendimo būdų.

ive_Friel_Toms_1-20110.pdf>.

²⁵ KAMINSKIENĖ, N., *et al. Mediacija*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 9,11.

²⁶ Europos mediatorių elgesio kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/adr_ec_code_conduct_lt.pdf>

²⁷ KAMINSKIENĖ, N., *et al. Mediacija*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 11.

²⁸ *Ibid.*, p. 9.

²⁹ *Ibid.*, p. 9-10.

1.2. Mediacijos idėja ir vieta alternatyvių ginčų sprendimo būdų sistemoje ES bei Lietuvos Respublikoje

Išsiaiškinus mediacijos sąvoką bei pagrindinius jos požymius, manytina, kad būtina aptarti mediacijos atsiradimo priežastis bei atskleisti, kokia yra mediacijos procedūros reikšmė ir vieta alternatyvių ginčų sprendimo būdų sistemoje.

Kadangi pats konfliktas yra neatskiriama visuomeninių santykių dalis, akivaizdu, kad jo sprendimo būdai taip pat negali būti nagrinėjami atsietai.

Šiuolaikinėms teisinėms valstybėms labai dažnai būdingas principas „teisingumą vykdo tik teismas“. Minėtas principas gali būti apibūdinamas kaip teismui, vienai iš Lietuvos Respublikos valdžių, suteikiantis išimtinę teisę valstybės vardu išspręsti šalių ginčą ir pasakyti, kuri šalis teisi, kuri ne, kuri šalis kalta, kurios reikalavimas yra pagrįstas.³⁰ Nepaisant to, kad teismas daugelyje valstybių yra pagrindinė institucija sprendžianti šalių ginčus, vykdanči teisingumą valstybės viduje, visgi teisminis ginčo sprendimas paprastai užkerta kelią tolesnei šalių santykių plėtotei. Ginčų sprendimas teisiniu keliu neretai supriešina ginčo šalis, kadangi paprastai siekiama ne tik įgyvendinti teisingumo principą, bet ir „nubausti“ kitą šalį.³¹ Autoriaus nuomone, būtent tai galėjo būti viena iš priežasčių, lėmusių alternatyvių ginčų sprendimo būdų raidą. Be to, šiame kontekste Rimantas Simaitis yra taikliai pastebėjęs, jog Lietuvos Respublikoje ir užsienyje sparčiai didėjant bylinėjimosi mastams, plintant nuomonei apie teisingumo vykdymo sistemos krizę, vis didesnę reikšmę įgyja ne tik teisinės (formaliosios), bet ir socialinės (materialiosios) taikos tarp ginčo šalių atkūrimas.³²

Svarbu atkreipti dėmesį, kad, kaip nurodoma doktrinoje, konfliktų sprendimas neteisiniu būdu daugelyje civilizacijų nuo pat seniausių laikų buvo ne tik pirminis, natūralus, bet ir pats priimtinausias ginčų sureguliuojimo būdas, kuris nukreipia skirtingus ginčo šalių interesus į draugišką, abiem šalims naudingą bendradarbiavimą ir ilgalaikę, vienkartiniam nesutarimams nepavaldžią partnerystę.³³ Atsižvelgiant į tai, teisės literatūroje teigiama, kad neteisminiai ginčų sprendimo būdai atsirado ir buvo sėkmingai taikomi dar tais laikais, kai nebuvo rašytinių dokumentų, todėl istorijos šaltiniuose jie neužfiksuoti, o tarpininkai, taikintojai ir arbitrai egzistavo ir tada, kai dar nebuvo taip

³⁰ PETRAUSKAS, F. Alternatyvaus ginčų nagrinėjimo raida, teisinė padėtis ir reglamentavimas. *Jurisprudencija*, 2011, nr. 18(2) p. 632.

³¹ AUGUSTINAITIS, A. Privalomoji mediacija ir jos taikymo prielaidos. *Teisės mokslų pavasaris 2016*: Vilniaus universiteto studentų mokslinė draugija. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2016, SL 1613, p. 35.

³² SIMAITIS, R. Teisminis sutaikymas. *Teisė*, 2004, nr. 52, p. 92.

³³ KAMINSKIENĖ, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 47.

vadinami.³⁴

Neteisminis ginčų sprendimas ypač buvo išplėtotas senovės Graikijoje ir Romoje. Dar Aristotelis teigė, kad antikinėje Graikijoje pirminis ginčų sprendimo būdas buvo privalomojo pobūdžio viešas arbitražas, o arbitro pagrindinis tikslas buvo talkinti ginčo šalims sprendžiant ginčą. Talkinimas sprendžiant ginčus taip pat buvo ir yra neatskiriama Rytų kultūros dalis, taip pat jis plačiai buvo taikomas ir tokiose kultūrose kaip Afrikos gentys, Bavarijos kaimų bendruomenės.³⁵

Pažymėtina, kad tuometinė alternatyvių ginčų sprendimo samprata buvo kitokia nei mes ją suvokiame šiandien. Daugelis autorių sutinka, kad šiuolaikinis alternatyvių ginčų sprendimas siejamas su judėjimo už alternatyvų ginčų sprendimą Jungtinėse Amerikos Valstijose. Vietoje teisingumo civilinės justicijos krizės ištikta teismų sistema galėjo pasiūlyti vartotojams tik pavėluotą, pernelyg brangų teisingumo vykdymą. Krizė lėmė, be kita ko, ir nepaprastai išaugusios teismų sistemos kainą visuomenei.³⁶

Kaip žinia, šiandien vienas iš alternatyvių ginčų sprendimų būdų yra mediacija.³⁷ Mediacijos pėdsakų randame senovės Graikijoje, Biblijoje, jų būta tradicinėse Azijos ir Afrikos bendruomenėse.³⁸ Kituose šaltiniuose teigiama, kad pirmosios tradicinės mediacijos apraiškos daugiau kaip prieš du tūkstančius metų pastebėtos senovės Kinijoje ir Japonijoje, kur šis procesas buvo naudojamas ne kaip valstybės kontroliuojamo ginčų sprendimo proceso alternatyva, o kaip pirminis ir pagrindinis ginčų sprendimo būdas. Kinijoje vyravusių konfucionizmo mokymų pagrindas buvo taiki ir darni visuomenė, todėl natūralu, kad ir sprendžiant nesutarimą buvo siekiama ne įvertinti konkrečias aplinkybes ir nustatyti kaltus asmenis, o sutaisyti šalis ir išsaugoti tarp jų susiklosčiusius santykius.³⁹

Visgi tradicinė mediacija, priešingai nei modernioji, nebuvo profesionali ir institucionalizuota. Moderniosios mediacijos lopšiu laikomos Jungtinės Amerikos Valstijos.⁴⁰ Modernioji mediacija Jungtinėse Amerikos Valstijose labiausiai pasireiškė

³⁴ KAMINSKIENĖ, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 47.

³⁵ *Ibid.*, p. 47-48.

³⁶ *Ibid.*, p. 51-52.

³⁷ HODGES, C., BENÖHR, I., CREUTZFELDT-BANDA, N. *Consumer ADR in Europe civil justice systems*. United Kingdom: Hart publishing Ltd, 2012, p. xxx.

³⁸ ALEXANDER, N. Mediation in the modern millenium: conference paper [interaktyvus]. Iš *XVI th congress of the international academy of comparative law*. Brisbane: TC Beirne school of law, university of Queensland, 2002, p. 2 [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://espace.library.uq.edu.au/view/UQ:8893>>.

³⁹ MILAŠIUS, T. Mediacija kaip alternatyvus ginčo sprendimo būdas. *Teisė*, 2007, nr. 63, p. 45.

⁴⁰ KAMINSKIENĖ, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 122-123.

sprendžiant mažareikšmius baudžiamuosius ir kaimyninius ginčus.⁴¹ Skatinimu naudotis mediacija, kaip alternatyviu ginčų sprendimo būdu, buvo suinteresuoti ir patys teismai teigdami, jog šalys, be kita ko, yra laisvos pasirinkti neformalius ginčo sprendimo būdus, pavyzdžiui, tokius kaip mediacija.⁴² Vis dėlto baigiantis 1980 metams mediacijos taikymo sritis išsiplėtė, ja pradėta naudotis sprendžiant nekilnojamo turto, draudimo bei kitus ginčus.⁴³

Literatūroje teigiama, kad mediacija, kurios įsitvirtinimą visuomenėje lėmė tai, kad ji puikiai veikė praktikoje, tapo puikia priemone pašalinti tuo metu buvusias ginčų sprendimo sistemos ydas. Priešingai nei ilgi, brangūs, šalis supriešinantys ir laimėjimo-pralaimėjimo principu apibūdinami teismo ir arbitražo procesai, mediacija pasiūlė trumpesnį, pigesnį, paprastesnį ir veiksmingesnį ginčų sprendimą, skatinantį šalis atsižvelgti į platesnius jų interesus bei priimti abiem šalims naudingą susitarimą.⁴⁴

Negana to, ginčų sprendimas mediacijos būdu per pastarąjį dešimtmetį tapo itin populiarus. Atsižvelgiant į tai, teigiama, kad mediaciją, kaip reiškinį, galime pelnytai laikyti universaliausia ir sėkmingiausia alternatyvių ginčų sprendimų procedūra, jeigu šalių savarankiškos derybos baigėsi nesėkme. Šią procedūrą mes galime taikyti sprendžiant įvairaus pobūdžio ginčus, kylančius iš skirtingų civilinės teisės sričių – šeimos, darbo, komercinės teisės ir kt.⁴⁵

Vis dėlto reikia pažymėti, kad mediacija nėra vienintelis alternatyvūs ginčų sprendimo būdas. Tačiau, kaip minėta, būtent mediacijos požymiai išskiria ją iš kitų alternatyvių ginčų sprendimo procedūrų. Skirtingai nuo derybų, kurios vyksta tiesiogiai tarp ginčo šalių, trečiajam asmeniui nedalyvaujant, mediacijoje būtina dalyvauja trečiasis asmuo – nepriklausomas tarpininkas. Mediacijoje trečiasis nepriklausomas asmuo padeda šalims derėtis, negu jie gebėtų daryti tai patys. Būtent todėl mediacijos procedūra dar

⁴¹ SHOW, D. Mediation certification: an analysis of the aspects of mediator certification and an outlook on the trend of formulating qualifications for mediators. *University of Toledo law review*, 1998, nr. 29(2), p. 330 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/LuceneSearch?terms=Mediation+certification%3A+an+analysis+of+the+aspects+of+mediator+certification+&collection=journals&searchtype=advanced&typea=text&tabfrom=&other_cols=yes&submit=Go>.

⁴² Jungtinių Amerikos Valstijų Masačusetso Aukščiausiasis Teismas. 1980 m. spalio 6 d. – 1980 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje *Charlotte Gordon vs. Stanley Fay & others*, Nr. 382 Mass. 64, 413 N.E.2d 1094 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://law.justia.com/cases/massachusetts/supreme-court/1980/382-mass-64-2.html>>.

⁴³ SHOW, D. Mediation certification: an analysis of the aspects of mediator certification and an outlook on the trend of formulating qualifications for mediators. *University of Toledo law review*, 1998, nr. 29(2), p. 331 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/LuceneSearch?terms=Mediation+certification%3A+an+analysis+of+the+aspects+of+mediator+certification+&collection=journals&searchtype=advanced&typea=text&tabfrom=&other_cols=yes&submit=Go>.

⁴⁴ MILAŠIUS, T. Mediacija kaip alternatyvus ginčo sprendimo būdas. *Teisė*, 2007, nr. 63, p. 46.

⁴⁵ KAMINSKIENĖ, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 134.

vadinama „patobulintomis derybomis“.⁴⁶ Jeigu sutiktume su kai kurių autorių nuomone, jog mediacija ir sutaikinimas nėra tas pats alternatyvus ginčų sprendimo būdas, reikia pažymėti, kad trečiojo nepriklausomo asmens, talkinančio sprendžiant ginčą, funkcija skiriasi nuo šio asmens funkcijos mediacijos procedūroje, nes sutaikinimo procedūroje trečiasis asmuo, padedantis išspręsti šalių ginčą, yra pasyvesnis. Jis daugiau atsakingas už šalių bendravimo proceso organizavimą, todėl menkai dalyvauja šalių pokalbyje apie ginčo esmę. Kartais teigiama, kad mediacija yra panaši į kitą konfliktų sureguliuojimo metodą – psichoterapiją. Teisme visas dėmesys skiriamas faktams, įstatymams, veiksams, o mediacijoje ir psichoterapijoje reikšmė suteikiama, be kita ko, ir jausmams. Vis dėlto yra skirtumų tarp to, kiek, kaip ir kokį dėmesį mediatorius ir psichoterapeutas skiria klientų reakcijoms, jausmams bei finansiniams ir kitiems ištekliams. Psichoterapijoje dėmesys kreipiamas į kliento individualią patirtį arba santykių kontekstą, o dauguma mediacijų dėmesį pirmiausia skiria individo pozicijoms, o tik vėliau analizuoja jo asmenines reakcijas, interesus, emocinius poreikius.⁴⁷

Taigi, mediacija, skirtingai nei kiti alternatyvūs ginčų sprendimo būdai ir teismai, ginčo šalims siūlo konfidencialumą užtikrinančią taikaus ginčų išsprendimo procedūrą. Be to, mediacija itin reikšminga atstatant socialinę taiką bei formuojant konstruktyvią ginčų sureguliuojimo kultūrą.

Nepaisant to, kad mediacija nėra Europos „išradimas“,⁴⁸ Europos lygiu, taikus ginčų sprendimo, mediacijos ir alternatyvių ginčų sprendimų būdų svarba pastebėta kur kas anksčiau nei buvo priimta ES Mediacijos direktyva. Pirmieji žingsniai alternatyvių ginčų sprendimo srityje Europoje susiję su 1981 m. gegužės 14 d. rekomendacija Nr. R(81)7 „Dėl priemonių, palengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema“,⁴⁹ pagal kurią Europos Tarybos narės įsipareigojo taikyti priemones, kurios palengvintų ar paskatintų, kur tinkama, šalių sutaikinimą ir taikų ginčų sprendimą iki teismo proceso pradžios arba teismo proceso metu bei 1986 m. rugsėjo 16 d. rekomendacija Nr. R(86)12 „Dėl priemonių, leidžiančių užkirsti kelią pernelyg dideliame darbo krūviui teismuose arba

⁴⁶ KAMINSKIENĖ, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 14-15.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 15-16.

⁴⁸ ZAKSAITĖ, S., GARALEVIČIUS, Z. Teisminės ir neteisminės šeimos ginčų mediacijos galimybės. *Teisės problemos*, 2009, nr. 4(66), p. 71.

⁴⁹ 1981 m. gegužės 14 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. R(81)7 dėl priemonių, palengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema (Recommendation No R (81)7 of the Committee of Minister to member states on measures facilitating access to justice, adopted on 14 May 1981 by the Committee of Ministers of the Council of Europe) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168050e7e4>>.

sumažinti jį⁵⁰, pagal kurią Europos Tarybos narės įsipareigojo skatinti draugišką ginčų sureguliuojamą tiek už teisminės sistemos ribų, tiek iki ar teismo proceso metu. Laikytis šių rekomendacijų, be kita ko, įsipareigojo ir Lietuvos Respublika 1993 m. gegužės 14 d. jai tapus Europos Tarybos nare.⁵¹ Po to, 1993 m. buvo priimta Žalioji knyga dėl teismų prieinamumo vartotojams ir vartotojų ginčų sprendimo bendrojoje rinkoje⁵². 1998 m. gruodžio 3 d. Teisingumo ir vidaus reikalų taryba priėmė veiksmų planą dėl tinkamiausių Amsterdamo sutarties nuostatų, susijusių su laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sukūrimu,⁵³ jame ypač pabrėžtas mediacijos taikymo prioritetas šeimos ginčiuose, o 1999 m. įvyko Tamperės Europos Vadovų Tarybos susirinkimas, kuriame akcentuota alternatyvių ginčų procedūrų sukūrimo ir vystymo svarba. Nuo 1998 m. iki 2002 m. Europos Tarybos Ministrų komitetas priėmė keletą rekomendacijų, skatinančių mediaciją šeimos bylose⁵⁴ (1998 m. sausio 21 d. rekomendacija Nr. REC (98)1⁵⁵), civilinėse bylose (2002 m. rugsėjo 18 d. rekomendacija Nr. REC (2002)10⁵⁶), baudžiamosiose bylose (1995 m. rugsėjo 15 d. rekomendacija Nr. R(99) 19⁵⁷) bei rekomendaciją dėl alternatyvių ginčų tarp viešojo administravimo institucijų ir privačių asmenų sprendimo būdų (2001

⁵⁰ 1986 m. rugsėjo 16 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. R(86)12 dėl priemonių, leidžiančių užkirsti kelią pernelyg dideliu darbo krūviu teismuose arba sumažinti jį (Recommendation No R (86) 12 of the Committee of Ministers to member states concerning measures to prevent and reduce the excessive workload in the courts, adopted on 16 September 1986 by the Committee of Ministers of the Council of Europe) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <[http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/6%20RECOMMENDATION%20No.%20R%20\(86\)%2012.pdf](http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/6%20RECOMMENDATION%20No.%20R%20(86)%2012.pdf)>.

⁵¹ KAMINSKIENĖ, N. Civilinių ir komercinių ginčų alternatyvus sprendimas. *Jurisprudencija*, 2005, nr. 69(61), p. 77.

⁵² 1993 m. lapkričio 16 d. Komisijos žalioji knyga dėl teismų prieinamumo vartotojams ir vartotojų ginčų sprendimo bendrojoje rinkoje (Commission Green Paper of 16 November 1993 on access of consumers to justice and the settlement of consumer disputes in the single market) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:l32023>>.

⁵³ 1998 m. gruodžio 3 d. Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos veiksmų planas dėl tinkamiausių Amsterdamo sutarties nuostatų, susijusių su laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sukūrimu (Council and Commission Action Plan of 3 December 1998 on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on the creation of an area of freedom, security and justice, adopted on 3 December 1998 by the Justice and Home Affairs Council) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:l33080&from=EN>>.

⁵⁴ NOLAN-HALEY, J. M. Is Europe Headed Down the Primrose Path with Mandatory Mediation? *North Carolina journal of international law & commercial regulation*, 2012, vol. 37(4), p. 989.

⁵⁵ 1998 m. sausio 21 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(98)1 dėl šeimos mediacijos (Recommendation No REC (98)1 of the Committee of Ministers to member states on family mediation, adopted on 21 January 1998 by the Committee of Ministers of the Council of Europe) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/family/7th%20conference_en_files/Rec\(98\)1%20E.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/family/7th%20conference_en_files/Rec(98)1%20E.pdf)>.

⁵⁶ 2002 m. rugsėjo 18 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje Nr. R(2002)10 dėl mediacijos civilinėse bylose (Recommendation No REC (2002)10 of the Committee of Ministers to member states on civil matter, adopted on 18 September 2002 by the Committee of Ministers of the Council of Europe) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e1f76>.

⁵⁷ Recommendation No. REC (99)19 of the Committee of Ministers to member states concerning mediation in penal matter, adopted on 15 September 1999 by the Committee of Ministers of the Council of Europe [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168062e02b>.

m. rugsėjo 5 d. rekomendacija Nr. REC (2001)19⁵⁸). 2002 m. Europos Komisija paskelbė Žaliąją knygą,⁵⁹ kuri nustatė alternatyvių ginčų sprendimo „politinį prioritetą“ visoms Europos institucijoms. Žaliosios knygos tikslas buvo paskatinti alternatyvių ginčų sprendimo būdų naudojimą siekiant teisingumo tarptautiniuose ginčiuose. Be to, šis projektas paskatino konsultaciją su valstybėmis narėmis ir suinteresuotais asmenimis dėl priemonių skatinančių naudoti mediacijos procedūrą, todėl 2002 m. pasirodė mediacijos rekomendacijos projektas, kuris valstybių narių valdžios institucijoms rekomendavo savo nuožiūra palengvinti mediacijos taikymo galimybes civilinėse bylose. Atsižvelgdamas į minėtas mediacijos skatinimo iniciatyvas, ES Parlamentas 2004 m. parengė direktyvos dėl mediacijos taikymo civilinėse ir komercinėse bylose projektą.⁶⁰ Be to, 2004 m. buvo priimtas Europos mediatorių elgesio kodeksas, kuriame numatyti tokie mediacijai ir mediatoriams taikomi principai kaip konfidencialumas, mediatorių nepriklausomumas ir nešališkumas, profesionalumas, proceso sąžiningumas ir kt.⁶¹ Pagaliau, atsižvelgiant į paminėtą reglamentavimą, 2008 m. gegužės 21 d. Strasbūre buvo priimta naujausia Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų.

Remiantis minėtomis iniciatyvomis ir reglamentavimu yra daugiau nei akivaizdu, jog mediacijos procedūra Europoje užima labai reikšmingą vietą alternatyvių ginčų sprendimo būdų sistemoje. Be to, toks ES palankus požiūris į mediaciją, sparčiai besiplėtojanti informacinė visuomenė, civilinių ir komercinių santykių gausėjimas, būtinybė sprendžiant ginčus išsaugoti šalių tarpusavio ryšius, apsaugoti jų verslo bei privataus gyvenimo paslaptis sudarė reikiamas prielaidas mediacijai diegti ir Lietuvos Respublikoje.⁶²

Analizuojant mediacijos svarbą bei vietą alternatyvių ginčų sprendimų būdų

⁵⁸ Recommendation No. REC (2001)9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties, adopted on 5 September 2001 by the Committee of Ministers of the Council of Europe [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2b59>.

⁵⁹ 2002 m. balandžio 19 d. Komisijos žaliąji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje (Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law, adopted 19 April 2002 by the European Commission) [interaktyvus]. COM(2002) 196 final. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52002DC0196>>.

⁶⁰ NOLAN-HALEY. J. M. Is Europe headed down the primrose path with mandatory mediation? *North Carolina journal of international law & commercial regulation*, 2012, vol. 37(4), p. 990. Taip pat žiūrėti 2004 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų projektą [interaktyvus]. KOM/2004/0718 galutinis - COD 2004/0251. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:52004PC0718>>.

⁶¹ Europos mediatorių elgesio kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/adr_ec_code_conduct_lt.pdf>.

⁶² KAMINSKIENĖ, N. Teisminė mediacija. *Qua vadis? Socialinis darbas*, 2010, nr. 9(1), p. 54.

sistemoje Lietuvos Respublikoje, reikia pažymėti, kad šio proceso reikšmė mūsų valstybėje tampa vis didesnė. Nepaisant to, kad mediacija Lietuvos Respublikoje vis dar nėra tokia populiari kaip kitose šalyse, pavyzdžiui Italijoje,⁶³ pastebimas vis didesnis mediacijos skatinimas bei šios procedūros reglamentavimo tobulinimas nacionaliniu lygiu. Kaip žinia, dar 2008 m. liepos 31 d. įsigaliojo Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas, kurio paskirtis yra nustatyti taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sąlygas ir taikymo teises pasekmes. Šis įstatymas taikomas tiek teisminiam, tiek neteisminiam civilinių ginčų tarpininkavimui, išskyrus dėl tokių civilinių teisių ir pareigų iškilusius ginčus, dėl kurių sudarytos taikos sutartys pagal įstatymus laikomos negaliojančiomis.⁶⁴

Tolesnį mediacijos procedūros puoselėjimą Lietuvos Respublikoje galėtume įžvelgti iš aplinkybių, jog 2015 m. gruodžio 31 d. duomenimis teismo mediatoriaus statusas suteiktas 129 asmenims, (iš kurių 42 teisėjai, 18 teisėjų padėjėjų, 20 advokatų, advokatų padėjėjai ir kt.), 2015 m. gegužės 29 d. Teisėjų tarybos sprendimu buvo sudaryta darbo grupė, siekiant įvertinti galimybę vykdyti pilotinį projektą, kuris leistų teismo posėdžius (neapsiribojant tik parengiamaisiais posėdžiais) organizuoti naudojant telekomunikacijos priemones. Taip pat paminėtina, kad Nacionalinė teismų administracija 2015 m. įgyvendino ES lėšomis finansuojamą projektą „Elektroninės paslaugos teisingumo vykdymo procese“ informacinės sistemos išplėtimui kurti ir įdiegti, kada Lietuvos teismų informacinėje sistemoje LITEKO buvo sukurtas teisminės mediacijos procesų valdymas, reguliuojantis civilinės bylos perdavimo teisminei mediacijai procesus, teisminės mediacijos vykdymą LITEKO pagalba. Minėtas projektas padėjo įgyvendinti informacinės sistemos funkcionalumą, suteikė teisę ginčo šalims pateikti prašymus dėl teisminės mediacijos taikymo, teismo mediatoriaus skyrimo, susipažinimo su bylos medžiaga ir kt.⁶⁵ Negana to, Lietuvos Respublika aktyviai bendradarbiauja su kitomis valstybėmis taip skatindama pasinaudoti mediacijos procedūra. Tai atspindi, pavyzdžiui, 2014 m. parengta ataskaita, kurioje pateikiama Lietuvos Respublikos ir Norvegijos

⁶³ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *“REBOOTING” the mediation directive: assesing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014, p. 6 [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.

⁶⁴ PETRAUSKAS, F. Alternatyvaus ginčų nagrinėjimo raida, teisinė padėtis ir reglamentavimas. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 18(2) p. 647.

⁶⁵ 2016 m. kovo 2 d. Teisminės mediacijos komisijos 2015 m. veiklos ataskaita [interaktyvus]. Nr. 3R-476 [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2016/03/teismines-mediacijos-komisijos-2015-m.-veiklos-apibendrinimas.pdf>>.

karalystės mediacijos praktikos santrauka, įskaitant rekomendacijas dėl galimų Lietuvos Respublikos mediacijos sistemos gerinimo priemonių. Ši ataskaita apima pagrindinių diskusijų, vykusių per abiejų šalių apsilankymus Lietuvos Respublikoje ir Norvegijos karalystėje, išvadas, taip pat abiejų šalių vaizdo konferencijų rezultatus.⁶⁶

Atkreiptinas dėmesys, kad tai tik maža dalis Lietuvos Respublikoje įgyvendinamų mediacijos skatinimo programų. Kaip nurodyta toliau, aktualiausia bei naujausia skatinimo priemonė yra susijusi su jau minėtu 2015 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro priimtu įsakymu Nr. 1R-268 „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“.

Trumpai apibendrinus alternatyvių ginčų sprendimo bei mediacijos raidą, plėtotę bei alternatyvių ginčų sprendimo būdų tarpusavio santykį, akivaizdu, kad mediacija yra ne tik vienas pagrindinių alternatyvių ginčų sprendimo būdų, bet taip pat yra skatinamas bei pripažįstamas tiek teisės mokslininkų, tiek teismų sistemų. Atsižvelgiant į tai, galima daryti pagrįstą išvadą, jog mediacija užima itin svarbią bei reikšmingą vietą alternatyvių ginčų sprendimo sistemoje.

1.3. Privalomosios mediacijos samprata

Pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį, kad privalomosios mediacijos taikymo problematika aktualiai diskutuojama visame pasaulyje. Dažnai literatūroje pasitaiko nuomonių, jog privalomoji mediacija yra oksimoronas. Kitaip tariant, teigiama, kad pačios mediacijos prigimtis yra tai, kad ji yra savanoriška. Pažymima, kad tai yra esminis mediaciją identifikuojantis požymis, todėl svarstymai apie privalomosios mediacijos įgyvendinimą reikštų ne ką kitą kaip mediacijos modelio, kuris būtų logiškai nesuderinamas ir prieštaraujantis pačiai mediacijos esmei, įtvirtinimą.⁶⁷ Vis dėlto egzistuoja priešinga nuomonė. Privalomosios mediacijos šalininkai nurodo, jog privalomosios mediacijos negalime laikyti oksimoronu, nes individai gali būti įpareigoti pasinaudoti mediacijos procedūra, tačiau šis įpareigojimas nėra tolygus įpareigojimui išspręsti ginčą naudojantis mediacijos procedūra. Tai reiškia, kad privalomosios mediacijos institutas reikalauja iš šalių tik siekti išspręsti tarpusavio ginčą mediacijos pagalba, tačiau tai nereiškia, kad šalys privalo savo konfliktą sureguliuoti būtent mediacijos procedūros pagalba. Šalims nepavykus taikiai išspręsti savo ginčo naudojantis privalomosios mediacijos institutu,

⁶⁶ 2015 m. kovo 10 d. Nacionalinės teismų administracijos Teisės skyriaus parengtas teisminės mediacijos procesų 2014 m. apibendrinimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2015/03/scan.pdf>>.

⁶⁷ QUEK, D. Mandatory mediation: an oxymoron? Examining the feasibility of implementing a court-mandated mediation program. *Cardozo J. Conflict resolution*, 2010, vol. 11, p. 485-486.

šalys be jokių kliūčių gali sureguliuoti ginčą teismo pagalba.⁶⁸ Būtent reaguodami į pastarąjį argumentą privalomosios mediacijos oponentai pažymi, kad klaidingas požiūris, jog privalomą mediaciją siekiama paskatinti šalis tik išspręsti ginčą naudojantis mediacijos procedūra, todėl neva tikrojo vertimo pasinaudoti mediacija nėra. Pastarieji autoriai nurodo, kad netgi toks bandymas išspręsti tarpusavio ginčą lemia žymias išlaidas atsižvelgiant į laiko kriterijų.⁶⁹

Kaip analizuojama toliau, Mediacijos direktyva numato, kad mediacija turėtų būti savanoriškas procesas, tačiau Mediacijos direktyvos nuostatos neriboja valstybių narių galimybių savo nacionaliniais įstatymais nustatyti privalomą mediaciją tam tikrų kategorijų civiliniams ginčams spręsti. Atsižvelgiant į tai, valstybėms narės pasirinko skirtingas mediacijos inicijavimo formas. Vienos valstybės pasirinko klasikinį savanoriškos mediacijos modelį, kitos pavertė mediaciją privalomą (pavyzdžiui, Italija).⁷⁰

Doktrinoje nurodoma, kad, atlikus skirtingų valstybių mediacijos inicijavimo formų analizę, mediacijos inicijavimo formas, vadovaujantis ginčo šalių ir teismo dalyvavimo laipsniu inicijuojant mediaciją, galima suskirstyti į tam tikras kategorijas. Pirmoji kategorija, kai mediacija inicijuojama ginčo šalių susitarimu. Antroji - mediacija inicijuojama ginčo šalių susitarimu, ginčo šalis skatinant dalyvauti mediacijoje įvairiomis procesinėmis lengvatomis (pvz., žyminio mokesčio lengvata). Trečioji kategorija, kai mediacija inicijuojama ginčo šalių susitarimu, suteikiant teismui teisę rekomenduoti ar siūlyti ginčo šalims pasinaudoti mediacija. Ketvirtoji - mediacija inicijuojama ginčo šalių susitarimu, ginčo šalis skatinant dalyvauti mediacijoje įvairiomis procesinėmis sankcijomis⁷¹ (pvz., Lenkijoje ginčo šalims iš anksto susitarus dalyvauti mediacijos procedūroje, o vėliau vienai iš šalių be pateisinamos priežasties atsisakius dalyvauti mediacijoje, teismas gali priteisti bylinėjimosi išlaidas iš atsisakiusios dalyvauti mediacijos procedūroje šalies nepriklausomai nuo teismo bylinėjimosi rezultato. Panašus reglamentavimas, kai šaliai be pateisinamos priežasties atsisakius dalyvauti teisminės mediacijos procedūroje (angl. *court-annexed mediation*) teismas gali įpareigoti atsisakiusią šalį sumokėti visas ar dalį teismo proceso išlaidų, numatytas ir

⁶⁸ QUEK, D. Mandatory mediation: an oxymoron? Examining the feasibility of implementing a court-mandated mediation program. *Cardozo J. Conflict resolution*, 2010, vol. 11, p. 486.

⁶⁹ NELLE, A. Making mediation mandatory: a proposed framework. *Journal on dispute resolution*, 1992, vol. 7(2), p. 290.

⁷⁰ GALETTO, T.; and MATTIACCIO, R. L. Mediation in Italy : a bridge too far? *Dispute Resolution Journal.*, 2011, 66(3): 82-83. Pagal KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 688.

⁷¹ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 688-689.

Slovėnijoje⁷²). Penktoji kategorija - mediacija inicijuojama teismo nurodymu ar įpareigojimu paliekant teismui teisę savo nuožiūra įvertinti mediacijos taikymo tikslingumą kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, ginčo kategoriją, ginčo šalių tarpusavio santykius, taikytus alternatyvius ginčo sprendimo būdus iki kreipimosi į teismą, mediacijos taikymo perspektyvumą (vadinamasis „diskrecinis“ kreipimas į mediaciją). Šeštoji kategorija, kai mediacijos procedūros inicijavimas yra nustatytas teisės aktuose. Kitaip tariant, kai įstatymai ar kiti teisės aktai ginčo šalims numato pareigą pasinaudoti mediacijos procedūra tam tikrų kategorijų arba visuose civiliniuose ginčiuose prieš kreipiantis į teismą („kategoriškas“ kreipimas į mediaciją).⁷³

Teisės mokslininkai pažymi, kad iš aptartų mediacijos inicijavimo formų privalomąja mediacija laikytina tik ketvirtoji, penktoji ir šeštoji kategorijos. Vis dėlto atkreipiamas dėmesys, kad šių trijų mediacijos inicijavimo formų ginčo šalių savarankiško apsisprendimo laisvės ir mediacijos „primetimo“ santykis reikšmingai skiriasi. Mediacijos inicijavimas ginčo šalių susitarimu, jas skatinant įvairiomis procesinėmis sankcijomis, vis viena išlieka ginčo šalių valioje, todėl ši kategorija labiau panaši į neprivalomą mediaciją, todėl literatūroje kartais vadinama „quasi privaloma“ mediacija. Kita vertus, šalims nesutikus dalyvauti mediacijos procedūroje, dėl ko ginčo šalims gali būti pritaikytos vienokios ar kitokios ekonominės sankcijos, manoma, jog tokia mediacijos inicijavimo forma vis dėlto yra šalių vertimas dalyvauti mediacijoje, todėl ši kategorija neretai priskiriama prie privalomos mediacijos formų. Paskutinės dvi mediacijos inicijavimo formos neabejotinai priskirtinos privalomai mediacijai, kadangi ginčo šalys teismo ar įstatymų leidėjo paliepimu nedalyvauti mediacijoje gali tik išimtiniais atvejais, kai teismas suteikia šalims leidimą nedalyvauti mediacijos procedūroje arba teisės aktuose egzistuoja tam tikros išimtys, kai šalys yra atleidžiamos nuo prievolės pasinaudoti mediacija.⁷⁴

Jau buvo minėta, kad doktrinoje yra išsakyta pozicija, jog privalomoji mediacija savaime nereiškia, jog šalys yra įpareigosotos savo konfliktą išspręsti būtent mediacijos procedūros pagalba. Šiame kontekste reikia pažymėti, kad mediacijos privalomumo laipsnis taip pat gali skirtis priklausomai nuo to, kaip yra suprantamas įpareigojimas ar

⁷² 2016 m. rugpjūčio 26 d. Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl direktyvos 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų taikymo (Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters) [interaktyvus], Brussels, COM(2016) 542 final, p. 8 [žiūrėta 2017 m. vasario 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://europeanmemoranda.cabinetoffice.gov.uk/files/2016/09/st12109.en16_.pdf>.

⁷³ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 688-689.

⁷⁴ *Ibid.*, p. 689.

nurodymas „pasinaudoti mediacija“. Kitaip tariant, ar tai įpareigojimas dalyvauti bendrame informacinio pobūdžio viešai surengtame renginyje apie mediaciją, ar informacinio pobūdžio individualiame ginčo šalių susitikime su mediatoriumi, ar galiausiai tiesiogiai dalyvauti mediacijos procedūroje kartu su kita ginčo šalimi siekiant ginčą išspręsti iš esmės. Kaip yra nurodžiusi Natalija Kaminskienė, pirmųjų dviejų variantų tikslas yra priversti ginčo šalis sužinoti bei suvokti apie kitokį ginčų sprendimo būdą, supažindinti su teisminių ginčų sprendimo alternatyvomis. Tai reiškia, kad dalyvavimas informacinėje iki mediacinėje stadijoje ginčo šalims yra privalomas, tačiau pati mediacija išlieka ginčo šalims neprivaloma ir gali būti taikoma tik ginčo šalims dėl jos susitarus. Tuo tarpu trečiasis nurodytas variantas iš esmės reiškia, kad konfliktuojančios šalys yra iš tikrųjų verčiamos dalyvauti mediacijos procedūroje bei pradėti spręsti tarpusavio ginčą iš esmės, todėl pastarasis variantas galėtų būti pavadintas privalomąja mediacija tikrąja prasme. Vis dėlto netgi tada dalyvavimas mediacijoje gali būti skirtingas. Doktrinoje nurodoma, kad kai kuriais atvejais yra laikoma, kad pakanka dalyvauti mediacijoje gera valia, kitais – kad kiekviena ginčo šalis turi pristatyti savo argumentuotą poziciją kitai ginčo šaliai ir mediatoriui bei reaguoti į oponento pristatytą poziciją, o dar kitais – tiesiog nustatomas minimalus dalyvavimo mediacijoje laikas (pavyzdžiui, viena valanda).⁷⁵

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, reikėtų pažymėti, kad mediacijos savanoriškumo bruožas šiandien yra plačių diskusijų objektas, kadangi, kaip nurodyta toliau, tiek ES valstybės narės, tiek valstybės už ES ribų, yra suinteresuotos skatinti mediacijos plėtrą įvedant privalomosios mediacijos institutą. Autoriaus nuomone, gausybė skirtingų požiūrių ir nuomonių dėl privalomosios mediacijos sampratos, teigiamo bei neigiamo privalomosios mediacijos efekto, vis dėlto lemia, jog klasikinė mediacijos samprata evoliucionuoja, kinta, kas suponuoja, jog galime išskirti privalomąją mediaciją kaip vieną iš mediacijos modelių. Tuo tarpu reikėtų sutikti tiek su minėta Natalijos Kaminskienės nuomone, tiek pritarti užsienio autorių (Frank E. A. Sander⁷⁶) minčiai, kad tikroji privalomoji mediacija yra tada, kai pasinaudoti mediacijos procedūra ginčo šalis įpareigoja teismas arba tai eksplicitiškai numatyta teisės aktuose. Kitas mediacijos inicijavimo formas, kai ginčo šalys skatinamos pasinaudoti mediacijos procedūra procesinėmis sankcijomis arba lengvatomis, reikėtų laikyti „švelnesnėmis“ privalomosios mediacijos formomis.

⁷⁵ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 689.

⁷⁶ SANDER, F. E. A. Another view of mandatory mediation. *Dispute resolution magazine*, 2007, vol. 13(2), p. 16.

2. PRIVALOMOSIOS MEDIACIJOS TAIKYMO PATIRTIS UŽSIENIO VALSTYBĖSE IR INICIATYVOS LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Siekiant įvertinti, ar privalomosios mediacijos įtvirtinimas Mediacijos direktyvoje būtų efektyvus, ar tai nesukeltų perteklinio reglamentavimo, būtina apžvelgti ES valstybių narių bei valstybių, esančių už ES ribų, patirtį taikant ir reglamentuojant privalomąją mediaciją. Be to, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikoje šiuo metu pateikti nauji teisinio reguliavimo pasiūlymai, susiję su privalomosios mediacijos įtvirtinimu, šioje dalyje taip pat aptartos ir įvertintos minėtos iniciatyvos Lietuvos Respublikoje.

2.1. Užsienio valstybių patirtis taikant privalomosios mediacijos institutą

Privalomosios mediacijos idėja, kaip ir klasikinės mediacijos, atsirado Jungtinėse Amerikos Valstijose. Dar 1990 metais Ginčų sprendimo profesionalų organizacijos Teisės ir viešosios politikos komitetas parengė pranešimą, kuriame pažymėjo, jog privalomas dalyvavimas neįpareigojančiose ginčų sprendimo procedūrose dažnai yra tinkamas. Tais pačiais metais įstatymo lygmeniu Jungtinėse Amerikos Valstijose buvo įtvirtinta privalomoji mediacija, o teismai tokią poziciją palaikė. Šiuo metu Jungtinėse Amerikos Valstijose privalomosios mediacijos programos veikia daugelyje valstijų. Paprastai privalomoji mediacija pagal minėtas programas taikoma skyrybų, vaikų globos, darbo, vartotojų teisių ginčiuose bei kai kuriuose žalos atlyginimo ginčiuose.⁷⁷

Tikriausiai reikėtų pažymėti, kad Jungtinių Amerikos Valstijų valstijos turi savo atskirus įstatymus, reglamentuojančius privalomąją mediaciją, bei jose egzistuoja įvairios privalomosios mediacijos formos. Pavyzdžiui, Teksase būtent teismams suteikta teisė įpareigoti šalis pasinaudoti mediacijos procedūra. Teismų praktika šiuo klausimu kito iki tokio lygio, jog teismai ne tik įpareigodavo šalis pasinaudoti mediacija, tačiau nustatydavo terminus šiam teismo įpareigojimui įvykdyti. Kaip pažymima literatūroje, Teksaso valstijos miestai (Dalasas, Hiustonas ir kt.) privalomąją mediaciją taiko tiek šeimos ginčiuose, tiek kituose ginčiuose.⁷⁸ Tuo tarpu Floridoje, be teismams suteiktos teisės įpareigoti šalis pasinaudoti mediacijos procedūra, įstatymai taip pat numato kokiuose ginčiuose šalys privalo pasinaudoti mediacija. Viena iš tokių ginčų rūšių, kuriose įstatymai numato privalomosios mediacijos instituto taikymą, yra ginčai, susiję su

⁷⁷ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 693.

⁷⁸ ABRAMS, J. S. *Compulsory mediation: the Texas experience* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.internationalmediator.com/Articles/Compulsory-Mediation-The-Texas-Experience.shtml>>.

medicininiu aplaidumu.⁷⁹ Nėgana to, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Niujorko valstijoje, privalomosios mediacijos taikymas yra tiek pažengęs, jog 2013 m. Komercijos skyriaus Patariamoji taryba pateikė „pilotinį“ mediacijos pasiūlymą, pagal kurį kas penktas ginčas turėtų būti nagrinėjamas pasinaudojant mediacijos procedūra.⁸⁰

Privalomosios mediacijos patrauklumas sužavėjo ir Kanadą, kuri pasekė Jungtinių Amerikos Valstijų pavyzdžiu. 1999 m. sausį Ontarijos Aukščiausiajam Teismui buvo pristatytos pakeistos Ontarijo civilinio proceso taisyklės, į kurias buvo įtraukta 24.1 taisyklė. Ši taisyklė Ontarijo provincijoje įvedė privalomąją mediaciją tam tikrų ginčų kategorijose, išskyrus tuos atvejus, kai teismas atleidžia šalis nuo privalomos mediacijos procedūros. Ilgainiui ši taisyklė tapo nuolatinė.⁸¹ Pagrindiniai ekonominiai tikslai, kurių buvo siekiama, susiję su bylinėjimosi išlaidų mažinimu ir spartesniu ginčų nagrinėjimu.⁸² Vieni autoriai nurodo, kad pagrindiniai privalomosios mediacijos tikslai buvo pasiekti, kadangi sumažėjo bylų nagrinėjimo laikas, mažesnės tapo ir ginčo šalių bylinėjimosi išlaidos, apie 40 % ginčų buvo užbaigiamos taikos sutartimi, o bylose, kur taikos sutarties sudaryti nepavykdavo, buvo pastebimi teigiami pokyčiai, susiję su faktų įrodinėjimo naštos, ginčo šalių reikalavimų patikslinimais, dauguma šalių bei teisininkų išreiškė pasitenkinimą mediacijos procedūra pagal 24.1 taisyklę.⁸³ Kita vertus, egzistuoja nuomonė, kad tikslai, kurių tikėtasi, nebuvo pasiekti. Atsižvelgiant į tai, kad Ontarijo privalomosios mediacijos programa paremta pasiektų susitarimų mediacijos būdu skaičiumi, kai kurie autoriai nurodo, jog nežymiai padidėjęs susitarimų skaičius mediacijos būdu nėra vertas patirtų išlaidų, be to, mediacija ne visuomet lemia greitesnį ginčo išsprendimą, o įvedus privalomąją mediaciją sumažėjo iki mediacijos sudaromų susitarimų.⁸⁴

ES valstybės narės nėra tokios kategoriškos privalomosios mediacijos atžvilgiu. Vis dėlto 2014 metais Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų direktoratas atliko tyrimą dėl įvairių privalomosios

⁷⁹ KLASNE, C. *Do Florida Courts have a mandatory mediation program or practice and if so, is it successful?* [Interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uwwadr.com/blog/do-florida-courts-have-a-mandatory-mediation-program-or-practice-and-if-so-is-it-successful>>.

⁸⁰ MCGRATH, M. E. *United States: mandatory mediation for every fifth case in New York county's commercial division?* [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2017 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mondaq.com/unitedstates/x/287524/trials+appeals+compensation/Mandatory+Mediation+For+Every+Fifth+Case+In+New+York+Countys+Commercial+Division>>.

⁸¹ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 693.

⁸² WINESTONE, J. *Mandatory mediation: a comparative review of how legislatures in California and Ontario are mandating the peacemaking process in their adversarial systems* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2017 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles/WinestoneJ4.cfm>>.

⁸³ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 693.

⁸⁴ WINESTONE, J. *Mandatory mediation: a comparative review of how legislatures in California and Ontario are mandating the peacemaking process in their adversarial systems* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2017 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles/WinestoneJ4.cfm>>.

mediacijos formų. Pavyzdžiui, tyrimas atskleidė, kad didžioji dalis (apie 79 %) ES valstybių narių mano, kad privalomosios mediacijos įvedimas tam tikrų kategorijų bylose turėtų teigiamą efektą. Liuksemburgas, Slovakija, Bulgarija, Italija, Rumunija, Graikija, Čekijos Respublika, Lietuvos Respublika ir Malta akcentavo, kad privalomosios mediacijos taikymas turėtų nepaprastai didelį teigiamą efektą. Tik Slovėnija nurodė, kad privalomosios mediacijos reglamentavimas turėtų neigiamą efektą.⁸⁵

Doktrinoje nurodoma, kad privalomosios mediacijos idėja Europoje atsirado Jungtinėje Karalystėje, kadangi būtent Jungtinė Karalystė yra viena labiausiai pažengusių mediacijos ir taikaus ginčų sprendimo srityje.⁸⁶ 1996 m. Lordo Woolf pranešimas dėl teisės kreiptis į teismą tapo instrumentu reformuojant ginčų sprendimą Jungtinėje Karalystėje. Pranešimas buvo susijęs su teisės kreiptis į teismą problemomis bei rekomendacijomis dėl ne rungimosi principu paremtų ginčų sprendimo būdų.⁸⁷ Tai sąlygojo, jog 1999 m. buvo pakeistos civilinio proceso taisyklės, pagal kurias šalys pirmiausiai turi siekti tarpusavio ginčus išspręsti be teismo. Siekiant paskatinti naudotis mediacija, teismams buvo suteikta teisė šalims, vengiančioms pasinaudoti mediacija, skirti procesines sankcijas.⁸⁸ Tokia pozicija atsispindi ir teismų praktikoje. Byloje *Burchell v. Bullard*⁸⁹ teismas pažymėjo, kad šalis negali ignoruoti tinkamo kitos šalies prašymo ginčą spręsti mediacijos būdu remdamasi tuo, kad toks prašymas pateiktas dar iki reikalavimų teisme pareiškimo. Byloje teismas pripažino, jog viena iš šalių be pateisinamos priežasties atsisakė pasinaudoti mediacijos procedūra, todėl atsisakiusiai šaliai buvo pritaikytos procesinės sankcijos, susijusios su kitos šalies bylinėjimosi išlaidų atlyginimu. Minėtoje byloje buvo remiamasi būtent *Dunnet v. Railtrack*⁹⁰ byla, kurioje pirmą kartą įtvirtinta aptariama taisyklė. Vis dėlto tikriausiai labiausiai kontraversiška bei

⁸⁵ Directorate-general for internal policines. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. "REBOOTING" the mediation directive: assesing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014, p. 142 [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.

⁸⁶ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 694.

⁸⁷ HANKS, M. Perspectives on mandatory mediation. *UNSW law journal*, 2012, vol. 35(3), p. 939-940.

⁸⁸ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 694.

⁸⁹ Anglijos ir Velso apeliacinės instancijos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje *Mr N. F. Burchell v. Mr and Mrs Bullard and others*, Nr. B2/2004/1172 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2005/358.html>>.

⁹⁰ Anglijos ir Velso apeliacinės instancijos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos. 2002 m. vasario 22 d. sprendimas byloje *Susan Dunnett v. Railtrack PLC*, Nr. B3/2001/9012 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2002/303.html>>.

daugiausiai diskusijų sukėlusį bylą yra *Halsey*.⁹¹ Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas iš vienos pusės patvirtino taisyklę, jog teismas turi teisę skirti procesines sankcijas ginčo šaliai be pateisinamos priežasties atsisakiusiai pasinaudoti mediacija. Kita vertus, teismas, remdamasis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsniu, pažymėjo, jog šalies privertimas pasinaudoti mediacijos procedūra prieš jos valią būtų nesuderinamas su asmens teise kreiptis į teismą. Teismas atkreipė dėmesį, kad atsisakymas turi būti pagrįstas, o tokiam nesant teismas turi teisę skirti sankcijas, tačiau turi būti atsižvelgiama į tai, ar šalys yra kategoriškai prieš ginčo sprendimą mediacijos procedūra.

Apibendrinant Jungtinės Karalystės teismų praktiką, matyti, kad į vius klausimus, susijusius su atsisakymu dalyvauti mediacijos procedūroje, nebuvo atsakyta. Kaip pažymima doktrinoje, liko neaiški „pagrįsto tikėjimosi sėkmės“ iš alternatyvių ginčų sprendimo procedūrų sąvoka. Ar tai reiškia, kad iš mediacijos procedūros galima tikėtis sėkmės, jeigu galima išspręsti visus ginčo klausimus ar tik dalį jų, ar nors ir nepavykus išspręsti visų tarp šalių kilusio ginčo klausimų, tačiau sukonkrečius ginčo dalyką bei bent šiek tiek priartėjus prie socialinės taikos, mediaciją būtų galima laikyti sėkminga?⁹² Taip pat reiktų atkreipti dėmesį, kad, nepaisant aptartos teismų praktikos, Jungtinė Karalystė vis labiau linksta prie įpareigojančios mediacijos modelio, tačiau ši idėja žavi ne visus doktrinos atstovus. Privalomosios mediacijos oponentai Jungtinės Karalystės atveju taip pat nurodo, jog mediacija privalo išlikti savanoriška, konfidenciali ir neformali, todėl egzistuoja skatinimo naudotis mediacija bei švietimo pagrindai, tačiau ne įpareigojimo pagrindai naudotis minėtu alternatyviu ginčo sprendimo būdu.⁹³

Kita svarbi valstybė, kurią būtina aptarti, yra Italija. Šios valstybės praktika atskleidžia, jog neapgalvotas privalomosios mediacijos įtvirtinimas gali būti žalingas, skubotas, todėl tai gali sąlygoti reglamentavimo kaitą. Istoriskai pažymėtina, kad Italija dekretu Nr. 5/2003 nustatė savanorišką mediaciją įmonių, finansų ir bankininkystės ginčiuose. Doktrinoje nurodoma, kad tuo metu mediacijos procedūra niekas nesinaudojo, kadangi ji buvo neprivaloma.⁹⁴ 2009 m. buvo priimtas įstatymas Nr. 69/2009, kuriuo

⁹¹ Anglijos ir Velso apeliacinės instancijos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje *Halsey v. Milton Keynes general nhs trust; Steel v. Joy and Halliday*, Nr. B3/2003/1458 ir B3/2003/1582 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2004/576.html>>.

⁹² KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 695.

⁹³ WALLER, H. Towards mandatory mediation in England? [interaktyvus]. *The student journal of law*, 2013, issue 5 [žiūrėta 2017 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://sites.google.com/site/349924e64e68f035/issue-5/towards-mandatory-mediation-in-england>>.

⁹⁴ MATTEUCCI, G. Mandatory mediation, the Italian experience. *Revista eletrônica de direito processual*, 2015, vol. 16(16), p. 190.

buvo įgyvendinta Mediacijos direktyva.⁹⁵ Atsižvelgiant į tai, kad mediacija Italijoje vis dar nebuvo populiari bei 2009 m. buvo 5,826,440 civilinių bylų, laukiančių teismo nagrinėjimo,⁹⁶ Italijoje buvo priimtas dekretas Nr. 28/2010, kuris įtvirtino privalomąją mediaciją daugelyje civilinių ir komercinių ginčų.⁹⁷ Vis dėlto tai nebuvo vienintelės priemonės įtvirtinti privalomąją mediaciją. Itin didelę reikšmę privalomosios mediacijos atsiradimui Italijoje turėjo ES Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Rosalba Alassini prieš Telecom Italia SpA*.⁹⁸ Šioje byloje ES Teisingumo Teismas patvirtino generalinio advokato poziciją, jog Italijos įstatymai, numatantys privalomą ikiteisminę ginčų, susijusių su telekomunikacijos paslaugomis, nagrinėjimo tvarką, nepažeidžia ES teisės. Būtent po šio sprendimo, kaip minėta, dekretu Nr. 28/2010 Italijoje buvo įtvirtinta privalomoji mediacija. Pagal minėto dekreto nuostatas, tuo atveju, jei ginčo šalys iki kreipimosi į teismą nebandė ginčo išspręsti naudojantis mediacijos procedūra, byla stabdoma, kad šalys galėtų pasinaudoti mediacijos procedūra. Jei šalims nepavyksta susitarti, mediatorius turi teisę pasiūlyti šalims taikaus sprendimo variantą, prieš tai išpėjęs apie bylinėjimosi išlaidų praradimo riziką šalims, kuri atsisakys mediatoriaus pasiūlymo. Šalis galėjo sutikti arba ne su minėtu mediatoriaus pasiūlymu. Tuo atveju, jei su pasiūlymu nesutinkama ir, ginčą išspręsdus teisme, teismas priima tokį patį sprendimą, kokį siūlė mediatorius, teismas priteisia iš atsisakiusios mediatoriaus pasiūlymo šalies bylinėjimosi išlaidas, nepaisant to, kad teisme pastaroji šalis laimėjo ginčą.⁹⁹ Dekretas sulaukė stipraus teisininkų pasipriešinimo. Dar prieš dekretui įsigaliojant 2011 m. kovo 21 d., Italijos nacionalinė teisininkų sąjunga (ital. *Organismo Unitario dell'Avvocatura*) surengė streiką, kuris tęsėsi nuo 2011 m. kovo 16 d. iki 2011 m. kovo 21 d. Teisininkai visoje šalyje buvo raginami susilaikyti nuo dalyvavimo bei atstovavimo civiliniuose, baudžiamuosiuose, mokestiniuose ir administraciniuose ginčiuose, taip pat teisininkai siuntinėjo savo klientams laiškus, kuriuose ragino pasirašyti protesto raštą prieš minėto dekreto įgyvendinimą.¹⁰⁰ Nuo 2011 m. kovo iki 2012 m. spalio, kai Italijoje egzistavo privalomoji mediacija daugelyje civilinių ir komercinių ginčų, Italijos Teisingumo ministerijos duomenimis, buvo pradėtos 215 689 mediacijos procedūros. Vis dėlto 2012 m. anksčiau paminėti įvykiai privertė 15 teisėjų kolegijos Italijos Konstitucinį Teismą

⁹⁵ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 696.

⁹⁶ MATTEUCCI, G. Mandatory mediation, the Italian experience. *Revista eletrônica de direito processual*, 2015, vol. 16(16), p. 190.

⁹⁷ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 697.

⁹⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2010 m. kovo 18 d. sprendimas *Rosalba Alassini prieš Telecom Italia SpA* C-317/08, EU:C:2010:146.

⁹⁹ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 697.

¹⁰⁰ MOREK, R. *Mandatory mediation in Italy – reloaded* [interaktyvus]. Kluwer mediation blog, 2013 [žiūrėta 2017 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kluwermediationblog.com/2013/10/09/mandatory-mediation-in-italy-reloaded/>>.

byloje Nr. 272/2012 priimti sprendimą, kuriuo buvo nutarta, jog dekretas Nr. 28/2010 yra nesuderinamas su Italijos Konstitucija. Sprendimo priėmimą lėmė ne tiek piliečių teisių pažeidimas, kaip teigė Italijos teisininkų sąjunga, tačiau aplinkybė, jog Italijos parlamentas nebuvo aiškiai delegavęs vyriausybei teisės dekretu įtvirtinti privalomosios mediacijos.¹⁰¹ Iš to, kas nurodyta, matyti, kad privalomoji mediacija Italijoje labai greitai ir skubotai buvo įtvirtinta, tačiau lygiai taip pat greitai buvo panaikinta.

Privalomosios mediacijos raida Italijoje minėtais įvykiais nepasibaigė. 2013 m. Italija „sušvelnino“ savo reglamentavimą privalomosios mediacijos atžvilgiu. Naujasis reglamentavimas šiuo metu taip pat yra numatytas tam tikrų kategorijų civiliniams bei komerciniams ginčams, tačiau, remiantis 2014 m. Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų direktorato studija, iš ginčo šalių tam tikrų kategorijų ginčų atveju reikalaujama tik dalyvauti informaciniuose susitikimuose su mediatoriumi dėl to nepatiriant jokių išlaidų. Tuo atveju, jei šalys nėra įsitikinusios mediacijos procedūros sėkme, šalims suteikiama teisė pasitraukti iš šios procedūros ir tiesiogiai kreiptis į teismą.¹⁰²

Apibendrinant Italijos patirtį privalomosios mediacijos taikymo srityje, reikėtų pažymėti privalomosios mediacijos įvedimo įtaką savanoriškai mediacijai. Statistikos duomenimis, Italijoje iki privalomosios mediacijos įtvirtinimo pirmą kartą (iki 2011 m.) mediacijos procedūrų Italijoje buvo ne daugiau kaip 2 000 per metus. Privalomosios mediacijos egzistavimo laikotarpiu (nuo 2011 m. kovo iki 2012 m. spalio) iš visų 220 000 mediacijos procedūrų, savanoriškų mediacijos procesų skaičius išaugo iki 45 000. Laikotarpiu, kai privalomoji mediacija buvo panaikinta (nuo 2012 m. spalio iki 2013 m. rugsėjo) savanoriškų mediacijos procedūrų skaičius nukrito beveik iki nulio. 2013 metais vėl įvedus privalomosios mediacijos institutą, tiek savanoriškų, tiek privalomosios mediacijos procedūrų atvejų skaičius išaugo iki 10 000 per mėnesį.¹⁰³

Autoriaus nuomone, Italijos valstybės pavyzdys leidžia daryti išvadą, kad privalomosios mediacijos įvedimas neturėtų būti skubotas, visuomenei dar nėra iki galo aiški alternatyvių ginčų sprendimo būdų teikiama nauda, todėl neapgalvotas

¹⁰¹ MOREK, R. *Mandatory mediation in Italy – reloaded* [interaktyvus]. Kluwer mediation blog, 2013 [žiūrėta 2017 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kluwermediationblog.com/2013/10/09/mandatory-mediation-in-italy-reloaded/>>.

¹⁰² Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *“REBOOTING” the mediation directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014, p. 8 [žiūrėta 2017 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.

¹⁰³ *Ibid.*

privalomosios mediacijos įvedimas gali būti ne tik nesuprantamas, bet ir žalingas. Kita vertus, galime įžvelgti privalomosios mediacijos teikiamą naudą ir santykį su savanoriška mediacija. Kaip buvo paminėta, egzistuoja tendencija, jog taikant privalomosios mediacijos institutą, atitinkamai auga ir savanoriškų mediacijų skaičius.

Remiantis 2016 m. Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų direktorato studijos duomenimis, privalomosios mediacijos formos taip pat naudojamos ir kitose ES valstybėse. Tikroji mediacija¹⁰⁴ šeimos ginčiuose numatyta Kroatijoje ir Vengrijoje. Darbo teisės ginčiuose tikroji mediacija numatyta Austrijoje, Kroatijoje, Maltoje. „Švelnesnės“ privalomosios mediacijos formos¹⁰⁵ taikomos Slovakijoje, Slovėnijoje, Graikijoje, Liuksemburge, Airijoje, Lenkijoje, Estijoje, Čekijos Respublikoje.¹⁰⁶ Pavyzdžiui, Slovėnijoje, teisminis alternatyvių ginčų sprendimo aktas reikalauja, kad teismas kiekvienoje civilinėje byloje šalims pasiūlytų ginčą išspręsti taikiai, pasinaudojant alternatyviais ginčų sprendimo būdais. Minėtas Slovėnijos aktas ypatingai skatina šalis labai rimtai apsvarstyti galimybę ginčą spręsti pasinaudojant mediacijos procedūra, kadangi aptariamo teisės akto 19 straipsnis numato teismo teisę iš šalies, nepagrįstai atsisakiusios pasinaudoti mediacijos procedūra, priteisti bylinėjimosi išlaidas, nepriklausomai nuo teismo proceso rezultato. Estijoje mediacija iš esmės yra savanoriška, tačiau taikinimo įstatymo 11 straipsnis numato, kad mediacija gali būti privaloma tuo atveju, jei ja pasinaudoti įpareigoja įstatymas.¹⁰⁷ Taip pat, remiantis Estijos civilinio proceso kodekso nuostatomis, teismas gali priteisti iš šalies visas ar didžiąją dalį bylinėjimosi išlaidų, jei ta šalis nepriėmė kitos šalies kompromisinio pasiūlymo, o teismo patenkintas reikalavimas iš esmės atitinka kitos šalies kompromisinį pasiūlymą. Austrijoje, remiantis 2004 m. gegužės 1 d. Mediacijos civilinėse bylose federaliniu įstatymu (taikomas mediacijai civiliniuose ginčiuose) bei 2011 m. gegužės 1 d. ES mediacijos įstatymu (taikomas tarpvalstybinei mediacijai, kurią vykdo neregistruoti mediatoriai), mediacija yra savanoriška ir tik

¹⁰⁴ Privalomosios mediacijos forma, kai šalis pasinaudoti mediacijos procedūra įpareigoja teismas arba tai yra numatyta nacionaliniuose teisės aktuose.

¹⁰⁵ Reikalavimas dalyvauti informacinėse mediacijos sesijose, skatinimas dalyvauti mediacijos procedūrose taikant sankcijas arba lengvatas ir kt.

¹⁰⁶ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *The implementation of the mediation directive: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2016, p. 16 [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571395/IPOL_IDA\(2016\)571395_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571395/IPOL_IDA(2016)571395_EN.pdf)>.

¹⁰⁷ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *“REBOOTING” the mediation directive: assesing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014, p. 63, 85 [žiūrėta 2017 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.

išimtiniais atvejais (pavyzdžiui, kai profesinio mokymo atveju norima išimtiniais atvejais nutraukti sutartį su praktikantu) mediacija yra būtina sąlyga prieš kreipiantis į teismą. Kroatijoje daugelio bylų atveju mediacija yra savanoriška, tačiau yra numatyti tam tikri privalomos mediacijos atvejai. Kroatijos darbo įstatyme privalomoji mediacija numatyta sprendžiant kolektyvinius darbo ginčus, dėl kurių gali kilti streikas, o šeimos įstatyme – santuokos nutraukimo bylose, jei sutuoktiniai turi mažamečių ar įvaikintų vaikų. Kroatijos teisės sistemoje nėra numatyta neigiamų poveikio priemonių, jei šalys savanoriškos mediacijos atveju nesinaudoja mediacija, tačiau šalis, kuri pasiūlė mediaciją, gali būti atleista nuo žyminio mokesčio mokėjimo. Be to, mediacija yra privaloma tais atvejais, kai šalys į sutartį yra įtraukusios mediacijos išlygą, tačiau ši išlyga taikoma tik šalių prašymu.¹⁰⁸

Apibendrinant užsienio valstybių patirtį, reikėtų atkreipti dėmesį, kad šiuo metu taikomos įvairios privalomosios mediacijos formos. Iš pateiktų pavyzdžių aiškiai galime išskirti tam tikrus tikslus, kurių siekė valstybės įtvirtindamos privalomosios mediacijos institutą. Pagrindiniai tikslai, kuriuos siekiama įgyvendinti, yra susiję su kaštų taupymu, teismų darbo krūvio palengvinimu ir mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, skatinimu. Vis dėlto taip pat galime išvelgti neigiamus privalomosios mediacijos aspektus. Pirmiausia, reikia pažymėti, kad skubotas privalomosios mediacijos įvedimas būtų žalingas bei sulauktų didelės kritikos, priklausomai nuo privalomumo laipsnio gali būti suvaržyta asmens teisė kreiptis į teismą bei atsirasti kitų žmogaus teises pažeidžiančių padarinių. Tikriausiai būtų teisinga teigti, kad privalomoji mediacija *per se* nėra asmens teisių varžymas, tačiau šis institutas pasaulyje nėra pakankamai iširtas, valstybių praktika, socialinė bei teisinė sankloda skiriasi, todėl kiekvieną kartą reikia vertinti aptariamo instituto įtvirtinimą.

2.2. Privalomosios mediacijos įtvirtinimo Lietuvos Respublikoje iniciatyvos

Anksčiau šiame darbe jau buvo užsiminta apie alternatyvių ginčų, o ypač mediacijos, svarbą Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje. Trumpai buvo aptartas teisinis reguliavimas bei žengti žingsniai mediacijos skatinimo bei plėtotės link, tačiau reikia pabrėžti, kad pati mediacijos idėja Lietuvos Respublikoje atsirado šiek tiek anksčiau nei buvo priimtas Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. Prieš daugiau nei dešimt metų Lietuvos Respublikos teismuose buvo pradėtas bandomasis teisminės

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-268 „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 13939.

mediacijos projektas, kurio pirmasis etapas vyko nuo 2005 m. gegužės 20 d. iki 2007 m. gruodžio 31 d. Vilniaus m. 2 apylinkės teisme, o 2008 m. sausio 1 d. prasidėjo antrasis projekto etapas, jį toliau įgyvendinant keturiolikoje Lietuvos Respublikos teismų. Tokią iniciatyvą Lietuvos Respublikoje paskatino ne tik naujasis 2003 m. įsigaliojęs Civilinio proceso kodeksas, tačiau ir pamažu formuojama alternatyvių ginčų sprendimo socialinė ir teisinė aplinka. Doktrinoje pažymima, kad pagrindiniai projekto tikslai – sudaryti sąlygas šalims civiliniame procese veiksmingiau pasiekti socialinę taiką, paskatinti atkuriamojo teisingumo plėtrą Lietuvos Respublikoje, įvertinti teisminės mediacijos priimtinumą Lietuvos Respublikos visuomenėje, spartinti bylų nagrinėjimo procesą, didinti ginčų sprendimo efektyvumą ir netiesiogiai skatinti neteisminės mediacijos plėtrą. Taip pat buvo tikimasi, kad teismai išvengs bylų, kuriuose įmanoma susitaikyti, nagrinėjimo.¹⁰⁹ Atitinkamai, kaip minėta, 2008 m. liepos 31 d. įsigaliojo Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas, o 2014 m. rugsėjo 26 d. buvo priimtos teisminės mediacijos taisyklės.

Tiek anksčiau minėti projektai ir iniciatyvos,¹¹⁰ tiek šiame skyriuje aptartas taikinamojo tarpininkavimo reglamentavimas aiškiai rodo rimtą Lietuvos Respublikos požiūrį į mediacijos, kaip vieno iš alternatyvių ginčo sprendimo būdo, skatinimą ir plėtrą.

Vis dėlto Lietuvos Respublika 2015 m. žengė dar toliau. 2015 m. rugsėjo 17 d. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministras priėmė įsakymą Nr. 1R-268 „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“. Kaip teigiama pačioje mediacijos sistemos plėtros koncepcijoje, teisinio reguliavimo pakeitimais siekiama detaliau reglamentuoti mediaciją civiliniuose ginčiuose, taip pat nustatyti aiškius teisinius pagrindus ir sąlygas mediacijai baudžiamajame ir administraciniame procesuose. Remiantis užsienio valstybių patirtimi bei tarptautinėmis rekomendacijomis, numatoma reglamentuoti mediatorių sąrašo sudarymą, kvalifikacinius reikalavimus asmenims, siekiantiems būti taikinimo tarpininkais, procesines mediacijos skatinimo priemones. 62 koncepcijos straipsnis nurodo, kad siekiant skatinti neteisminę civilinių ginčų mediaciją, taip pat mažinti teismų darbo krūvį, prieš kreipiantis į teismą su ieškiniu, siūloma nustatyti privalomą tam tikrų kategorijų civilinių ginčų mediaciją. Civilinių ginčų kategorijos, kuriose siekiama įtvirtinti privalomąją mediaciją, yra tam tikri

¹⁰⁹ KAMINSKIENĖ, N. Teisminė mediacija. Qua vadis? *Socialinis darbas*, 2010, nr. 9(1), p. 54-55.

¹¹⁰ Pirmos dalies antrame skyriuje paminėti projektai bei iniciatyvos, susijusios su Lietuvos Respublikos bendradarbiavimu su kitomis valstybėmis, taip pat su informacinės sistemos funkcionalumo įgyvendinimu ir kita.

šeimos ginčai,¹¹¹ ginčai dėl nedidelių sumų, neviršijančių 1 500 eurų, kurių nagrinėjimo ypatumai reglamentuoti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso XXIV skyriuje (441 straipsnyje) bei bylose, kuriose teikiama valstybės garantuojama teisinė pagalba. Konceptijoje, be kita ko, pažymima, jog svarstyтина galimybė civilinėse bylose suteikti teisę teisėjui, vadovaujantis įstatymuose įtvirtintais principais ir kriterijais, nukreipti šalis spręsti ginčą privalomosios mediacijos būdu, kai yra taikaus ginčo sprendimo tikimybė.¹¹² Atitinkamai minėtos mediacijos plėtros koncepcijos pagrindu 2016 m. buvo parengti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo projektas¹¹³ bei Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo pakeitimo projektas.¹¹⁴ Minėtuose projektuose privalomoji mediacija apibrėžta kaip procedūra, kuria įstatymų nustatytais atvejais privaloma pasinaudoti prieš kreipiantis į teismą dėl ginčo sprendimo. Taip pat numatyta kreipimosi dėl privalomosios mediacijos tvarka, privalomosios mediacijos paslaugų apmokėjimo tvarka, paskirstant bylinėjimosi išlaidas, teismui suteikiama diskrecija, atsižvelgiant į vienos iš šalių atsisakymo pagrįstumą pasinaudoti mediacijos procedūra, nukrypti nuo Civilinio proceso kodekso nustatytų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, žyminio mokesčio mokėjimo tvarka bei taikomos lengvatos.

Reikėtų pažymėti, kad privalomosios mediacijos instituto įvedimo Lietuvos Respublikoje diskusija tarp teisės mokslo atstovų atsirado kur kas anksčiau nei buvo priimti pirmiau aptarti teisinio reguliavimo pasiūlymai. Dar 2002 m. Rolandas Taraškevičius išsakė savo poziciją privalomosios mediacijos taikymo aspektu. Autorius, remdamasis užsienio šalių patirtimi, pažymėjo, kad privalomoji mediacija gali būti itin veiksminga srityse, kuriose egzistuoja viešasis interesas. Atsižvelgdamas į tai, autorius palaikė privalomosios mediacijos įvedimą tokiose srityse kaip ginčai, kylantys iš šeimos teisės bei darbo teisės santykių.¹¹⁵ 2013 m. Natalija Kaminskienė taip pat nurodė, kad, atsižvelgiant į tai, jog šeimos ir darbo teisės ginčai yra labai emocingi, kas suponuoja objektyvias kliūtis šalims tinkamai suvokti ginčo esmę, privalomosios mediacijos

¹¹¹ Mediacijos plėtros koncepcijoje nesiūloma numatyti privalomosios mediacijos visuose šeimos ginčiuose dėl didelio šeimos bylų skaičiaus. Vis dėlto pateikiant statistiką aptariami tokie ginčai, kylantys iš šeimos teisės: dėl išlaikymo vaikams priteisimo, dėl tėvystės (motinystės) nustatymo, dėl tėvystės (motinystės) nugynčijimo, dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo.

¹¹² Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-268 „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 13939.

¹¹³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 65, 80, 87, 93, 135, 142, 147, 177, 189, 225 ir 231 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 231¹ ir 231² straipsniais įstatymo projektas. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/884f7ff0230c11e6acbed8d454428fb7?jfwid=j1u6bxnk1>>.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2008, nr. 87-3462.

¹¹⁵ TARAŠKEVIČIUS, R. Could mediation as one of the most important ADR forms exist under today's law in Lithuania? *International journal of Baltic law*, 2002, vol 1, p. 160-161.

instituto įvedimas mediacijai populiarinti Lietuvos Respublikoje yra siektinas tikslas.¹¹⁶

Autorius sutinka su teiginiais, kad tokie ginčai, kurie kyla iš šeimos ir darbo teisinių santykių, yra specifiniai, jautresni. Taip pat sutiktina, kad mediacija Lietuvos Respublikoje turi būti skatinama ne tik todėl, jog tokios pozicijos laikosi doktrinos atstovai, tačiau socialinės taikos atkūrimas yra skatinimas ir šiuo metu galiojančiais teisės aktais. Jau ne kartą minėto Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 10 straipsnyje pabrėžiamas siekis skatinti taikinamojo tarpininkavimo plėtrą ir užtikrinti jo kokybę. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į Civilinio proceso kodekso¹¹⁷ nuostatas. Civilinio proceso kodekso 2 straipsnyje įtvirtintas vienas iš civilinio proceso tikslų – kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių. Akivaizdu, kad skatinant taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) plėtrą, be kita ko, prisidedama prie civilinio proceso tikslų įgyvendinimo. Negana to, civilinio proceso kodekso 228 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismas, matydamas, jog byloje galima sudaryti taikos sutartį arba jeigu įstatymai įpareigoja teismą imtis priemonių šalims sutaisyti, arba jeigu tokiu būdu bus geriau ir išsamiau pasirengta nagrinėti bylą teisme, skiria parengiamąjį teismo posėdį. Be to, Vigita Vėbraitė yra atkreipusi dėmesį, kad nurodytų normų kontekste galime teigti, kad šalių sutaukymas yra civilinio proceso tikslas, kuriam pirmiausia turėtų būti teikiamas prioritetas.¹¹⁸ Pažymėtina, kad prioritetą taikai tarp šalių atkūrti suteikia ir Lietuvos Respublikos teismai nurodydami, kad: „<..> *civilinės bylos nagrinėjimo tikslas suprantamas ne tik kaip ieškovo reikalavimo atsakovui išsprendimas. Nagrinėdamas civilinę bylą teismas imasi priemonių šalims sutaisyti (taikos sutarties siekimo ir skatinimo, teisminės mediacijos ar kitais būdais).*“¹¹⁹ Aptartas reglamentavimas bei teismų praktika, be abejonės, yra orientuoti į taikius ginčų sprendimus, alternatyvių ginčų sprendimo būdų skatinimą bei plėtrą.

Atskirai autorius pažymi, kad anksčiau aptarti nauji mediacijos procedūrą reglamentuojantys teisės aktai 2016 m. gegužės 26 d. buvo pateikti svarstyti Lietuvos Respublikos Seimui. Jeigu Seimas būtų pritaręs nurodytiems mediacijos pokyčius įtvirtinantiems įstatymų projektams, jie būtų įsigalioję 2017 m. sausio 1 d. Kaip pažymi Tadas Varapnickas, naujasis mediacijos įstatymas (toks pavadinimas numatomas vietoje Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo) numatytų laiku nebuvo priimtas ir

¹¹⁶ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 698.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.

¹¹⁸ VĖBRAITĖ, V. Šalių sutaukymas kaip civilinio proceso tikslas ir jo galimybės Lietuvoje. *Teisė*, 2008, nr. 69, p. 114.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2015 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje P. U., O. L. ir J. P. v. A. P. (A. P.) ir J. P., Nr. 3K-3-231-695/2015, kat. 30.9.1; 106.7.1.*

neįsigalioja nereiškia, kad šios iniciatyvos žlugo. Pažymima, jog tai, kad Lietuvos Respublikos Seimas dar nepatvirtino aptariamo reglamentavimo bei tai, kad mediacijos įstatymas dar net nebuvo svarstytas Seimo komitetuose, galėjo lemti naujieji Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai, problemos su naujojo Lietuvos Respublikos darbo kodekso priėmimu bei teikiami prioritetai, susiję su teisminės sistemos, o ne mediacijos problemomis.¹²⁰ Be to, siūloma, kad naujojo mediacijos įstatymo nuostatos dėl privalomosios mediacijos įsigaliojusių 2017 m. liepos 1 d.¹²¹

Atsižvelgiant į tai, šio darbo autoriaus nuomone, vis dėlto egzistuoja abejonė, ar Lietuvos Respublikoje šiuo metu privalomosios mediacijos įvedimas yra tinkama priemonė mediacijos plėtrai skatinti dėl toliau nurodomų priežasčių.

Pirma, nepaisant to, kad mediacijos idėja vis labiau populiarinama Lietuvos Respublikoje ir ES, Lietuvos Respublikoje mediacijos institutas, kaip nurodė tiek Natalija Kaminskienė,¹²² tiek Rimantas Simaitis,¹²³ vis dar išlieka *terra incognita*. Kitaip tariant, mediacijos procedūra, kaip be būtų gaila, išlieka iki galo nesuprasta, tiek visuomenė, tiek teisininkai praktikai nėra tinkamai supažindinti su šio instituto esme, teigiamomis bei neigiamomis jos savybėmis, vyrauja įsitikinimas, kad vienintelis patikimas ir asmens teises ir teisėtus interesus galintis apginti organas yra teismas. Šią aplinkybę, be kita ko, patvirtina ir faktas, jog, analizuojant 2014 m. duomenimis, Lietuvos Respublikoje mediacijų skaičius per metus nesiekia net 500, vadinasi, Lietuvos Respublika priskiriama prie tų ES valstybių narių, kuriose pradėtų mediacijos procedūrų skaičius yra pats mažiausias.¹²⁴ Norint dar labiau pagrįsti šį argumentą, reikia pažymėti, kad 2012 m. buvo pradėta vos 17 mediacijos procedūrų, o 2015 m. – 95.¹²⁵ Tuo tarpu sprendimas dėl

¹²⁰ VARAPNICKAS, T. *Mediation reform in Lithuania: has it failed?* [interaktyvus]. Kluwer mediation blog, 2017 [žiūrėta 2017 m. vasario 22]. Prieiga per internetą: <<http://kluwermediationblog.com/2017/01/23/mediation-reform-in-lithuania-has-it-failed/>>.

¹²¹ Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 65, 80, 87, 93, 135, 142, 147, 177, 189, 225 ir 231 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 231¹ ir 231² straipsniais įstatymo ir Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 2, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 23 straipsnių ir šeštojo skirsnio pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas. 2016 m. gegužės 26 d., nr. XIIP-4439.

¹²² KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 699.

¹²³ SIMAITIS, R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. *Justitia*, 2007, nr. 2, p. 22.

¹²⁴ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. "REBOOTING" the mediation directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014, p. 6 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.

¹²⁵ VARAPNICKAS, T. *Mediation reform in Lithuania: has it failed?* [interaktyvus]. Kluwer mediation blog, 2017 [žiūrėta 2017 m. vasario 22]. Prieiga per internetą: <<http://kluwermediationblog.com/2017/01/23/mediation-reform-in-lithuania-has-it-failed/>>.

privalomosios mediacijos įvedimo, nors tai būtų žingsnis pirmyn, yra atsakingas, reikalaujantis pusiausvyros paieškų pasveriant visus „už“ ir „prieš“. Juo labiau atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos teisės sistemoje mediacijos institutas yra žinomas tik kiek daugiau nei 10 metų. Iš pateikto Italijos pavyzdžio galime išvelgti, jog tinkamai nesusipažinus su aptariamu institutu, jo įtvirtinimas nacionaliniu lygiu gali būti vertintinas labai kritiškai.

Antra, kritikuotinas privalomosios mediacijos įvedimas nedidelių sumų ginčiuose. Mediacijos plėtros koncepcijoje nurodoma, kad 2013 m. apylinkių teismuose pirmąja instancija išnagrinėtos 528 nedidelių sumų bylos. Taip pat pažymima, kad nežymiai padidinus ginčų dėl nedidelių sumų ribą, prie šios kategorijos galėtume pridėti šiek tiek daugiau nei 300 civilinių bylų.¹²⁶ Šiame kontekste pažymėtina, kad, atsižvelgiant į visą Lietuvos Respublikos kontekstą bei visus Lietuvos Respublikoje apylinkių teismus, nurodyti skaičiai yra nedideli. Tai reiškia, kad nedidelių sumų ginčų teismuose nėra itin daug, kas suponuoja išvadą, jog, įtvirtinus privalomosios mediacijos institutą Lietuvos Respublikoje nedidelių sumų ginčų kategorijoje, vargu ar būtų pasiekti tokie tikslai, kaip teismų darbo krūvio sumažinimas.

Trečia, mediacijos plėtros koncepcijoje pateikiamas Italijos pavyzdys, tačiau, autoriaus įsitikinimu, buvo pamirštas istorinis kontekstas, kurį galime išvelgti anksčiau šiame darbe aprašytose dalyse. Šio darbo autorius baiminasi, kad Lietuvos Respublika gali iš dalies atkartoti Italijos klaidas įvedant privalomąją mediaciją. Tokią išvadą suponuoja galimai skubotas sprendimas tinkamai neįsigilinant į užsienio valstybių patirtį.¹²⁷ Autorius pabrėžia, kad egzistuoja reali galimybė sulaukti ne tik visuomenės, bet ir teisininkų praktikų, o galbūt ir akademikų pasipriešinimo, pasipiktinimo ar net protestų. Tokiu atveju abejotina, ar šalys, kurios yra įpareigosos pasinaudoti privalomosios mediacijos institutu, sieks apskritai taikiai išspręsti ginčą, o gal tai tebus formalumas, kurį šalys norės kuo greičiau įveikti tam, kad ginčas kaip įmanoma greičiau grįžtų į teismą.

Ketvirta, siekiant įgyvendinti įstatymų projektus, reikalingos valstybės biudžeto lėšos privalomajai mediacijai finansuoti. Šiuo metu minėtų įstatymo projektų aiškinamajame rašte numatyta, kad privalomajai mediacijai finansuoti apytikriai reikėtų

¹²⁶ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-268 „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 13939.

¹²⁷ Būtų alogiška į užsienio valstybių patirtį žvelgti paviršutiniškai ir išvelgiant tik privalomosios mediacijos teikiamą naudą, tuo tarpu, pamirštant galimas grėsmes.

400 000 eurų per metus¹²⁸. Autorius šiame kontekste pažymi, kad suma yra itin maža, kadangi privalomosios mediacijos įtvirtinimui ir šio instituto įgyvendinimui Lietuvos Respublikoje reikia ypatingo pasiruošimo, kuris pirmiausia turėtų būti orientuotas į mediatorių bei teisėjų mokymus. Priešingu atveju kyla grėsmė, kad mediatoriai bus nekompetentingi, o teisėjai nesugebės tinkamai šalis nukreipti pasinaudoti mediacijos institutu. Be to, siekiant, kad sėkmingų mediacijų skaičius išaugtų, būtų garantuojami esminiai mediacijos instituto principai, mediatoriai turėtų būti motyvuojami. Be abejonės, viena iš motyvacijos priemonių yra finansinis užtikrinimas. Skiriant nedidelius finansinius išteklius aptariamo instituto įgyvendinimui, reikštų ne ką kitą kaip neefektyvaus ir formalaus instituto įtvirtinimą.

Penkta, ruošiantis privalomosios mediacijos įvedimui, būtinas ir tokių paslaugų teikimo infrastruktūros sukūrimas. Autoriaus įsitikinimu, be anksčiau nurodytų edukacinių programų, ši infrastruktūra taip pat apima pakankamą mediatorių skaičių, mediatorių sąrašo organizavimą,¹²⁹ paslaugų prieinamumo įgyvendinimą, simbolinį mokesį už paslaugas, bendrą mediatorių sertifikavimą bei daugelį kitų infrastruktūros elementų. Nepaisant to, kad Teisingumo ministro įsakymu patvirtintoje mediacijos sistemos plėtros koncepcijoje nurodoma, jog turės būti sprendžiami taikinamojo tarpininkavimo infrastruktūros sukūrimo (pavyzdžiui, patalpų pritaikymo tam tikrose institucijose) klausimai, užtikrinama informacijos apie mediaciją sklaida,¹³⁰ mažai tikėtina, kad skiriant vos 400 000 eurų per metus būtų įmanoma tinkamai išvystyti šią infrastruktūrą bei užtikrinti efektyvų privalomosios mediacijos veikimą.

Pagaliau sutiktina su Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada, jog įvedant privalomosios mediacijos institutą šeimos ginčiuose, kyla rizika dėl vaiko interesų apsaugos, kadangi šeimose ginčiuose, kurie susiję su nepilnamečių asmenų interesais, privalomas vaiko teisių apsaugos institucijos dalyvavimas, be to, kai kuriuose iš šeimos teisės kylančiuose ginčiuose tik teismas yra kompetentingas nagrinėti minėtus ginčus, kaip tai numato įstatymai.¹³¹ Beje, dar 1998 m.

¹²⁸ Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 65, 80, 87, 93, 135, 142, 147, 177, 189, 225 ir 231 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 231¹ ir 231² straipsniais įstatymo ir Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 2, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 23 straipsnių ir šeštojo skirsnio pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas. 2016 m. gegužės 26 d., nr. XIIP-4439.

¹²⁹ Šiuo metu Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portale pateikiamas teismo mediatorių sąrašas, kuriame nurodyti 315 mediatorių. Susipažinti su sąrašu galima per prieigą: <<https://e.teismas.lt/lt/public/teismis%C4%97-mediacija/>>.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-268 „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 13939.

¹³¹ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo nr. X-1702 pakeitimo įstatymo projekto. 2016 m. birželio 2 d., nr. XIIP-4439.

Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijoje dėl mediacijos šeimos ginčuose buvo eksplicitiškai įtvirtinta, kad mediacija šioje srityje iš principo neturėtų būti privaloma.¹³² Autoriaus įsitikinimu, visos išvardytos galimos grėsmės yra aktualios, todėl, siekiant mediacijos plėtros Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje įvedant privalomosios mediacijos institutą, būtina į nurodytas problemas pažvelgti labai rimtai. Manytina, kad bent kol kas vertėtų pasvarstyti apie kitokias, galbūt švelnesnes mediacijos skatinimo programas.

Apibendrinant reikia atkreipti dėmesį ir sutikti, kad mediacijos idėja Lietuvos Respublikoje vis labiau populiarėja, nors ir nėra tokia populiarė kaip norėtusi. Vis dėlto autorius, įvedus privalomosios mediacijos institutą Lietuvos Respublikoje, išvelgia galimas grėsmes. Mediacijos plėtros programos yra sveikintinos, tačiau, kaip pažymi ir patys praktikuojantys mediatoriai (pavyzdžiui Rimantas Simaitis), nepaisant to, kad per trumpą laiką pasiekėme labai daug, mūsų valstybei reikia laiko suvokti mediacijos esmę,¹³³ todėl privalomosios mediacijos įtvirtinimas nacionaliniais įstatymais gali būti žalingesnis nei naudingesnis, toks įstatymo leidėjo sprendimas gali likti nesuprastas bei smerktinas.

¹³² 1998 m. sausio 21 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(98)1 dėl šeimos mediacijos (Recommendation No REC (98)1 of the Committee of Ministers to member states on family mediation, adopted on 21 January 1998 by the Committee of Ministers of the Council of Europe) [interaktyvus]. [žiūrėta žiūrėta 2017 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/family/7th%20conference_en_files/Rec\(98\)1%20E.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/family/7th%20conference_en_files/Rec(98)1%20E.pdf)>.

¹³³ SIMAITIS, R. interviu. Iš naujienų portalo DELFI. *Kam reikalingi Lietuvoje kol kas nepopuliarūs mediatoriai?* [interaktyvus]. 2012 m. lapkričio 18 d. [žiūrėta 2017 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/law/kam-reikalingi-lietuvoje-kol-kas-nepopuliarus-mediatoriai.d?id=60008835>>.

3. PRIVALOMOJI MEDIACIJA: *PRO ET CONTRA*

Iš anksčiau aptartų šio darbo dalių matyti, kad privalomosios mediacijos taikymo ir įtvirtinimo aspektu egzistuoja skirtingos nuomonės būtent todėl, jog yra nesutariama dėl šio instituto teikiamos naudos, pozityvaus bei negatyvaus privalomosios mediacijos efekto bei pačios mediacijos esmės. Šioje dalyje autorius pateikia susistemintus skirtingų teisės mokslo atstovų argumentus privalomosios mediacijos taikymo aspektu, įskaitant, bet neapsiribojant privalomosios mediacijos instituto teikiama nauda bei trūkumais. Aptarti argumentai, be kita ko, bus vertinami siekiant atsakyti į pagrindinį šiame darbe keliamą klausimą – ar ES atsakingos institucijos ryžtųsi privalomąją mediaciją įtvirtinti Mediacijos direktyvoje, kas atitinkamai sąlygotų valstybių narių pareigą perkelti privalomosios mediacijos institutą į savo nacionalinius teisės aktus.

3.1. Argumentai, nepalaikantys privalomosios mediacijos instituto

Pirmiausia reikėtų prisiminti diskusijas dėl mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, savanoriškumo požymio. Jau minėta, kad privalomosios mediacijos oponentai kategoriškai šio mediacijos bruožo aspektu. Doktrinoje nurodoma, kad savanoriškumas yra kertinis mediacijos principas, leidžiantis šalims dalyvauti savo ginčo sprendime ne iš pareigos, bet savo valia, nuoširdžiai ir aktyviai, savarankiškai apsisprendžiant dėl to, ar naudotis mediacijos procedūra.¹³⁴ Laisvai pasirinkusios mediacijos procedūrą, ginčo šalys suvokia, ką jos pasirenka, kas yra mediacija, koks yra jos tikslas ir veikimo principas. Šiame kontekste pasireiškia ir kitas ne mažiau svarbus mediacijos bruožas – sutartinis pobūdis, kuris yra niveliuojamas mediaciją konvertavus į privalomąją mediaciją. Beje, doktrinoje pažymima, kad savanoriškumo bruožas saugo silpnesnę ginčo šalį nuo dalyvavimo procedūroje, kurioje pastaroji šalis dėl savo ekonominio ar kitokio silpnumo, nekompetencijos gali sutikti su jai žinomai nepalankiu ginčo sprendimo variantu.¹³⁵ Jau minėta, kad privalomosios mediacijos oponentai įsitikinę, jog ginčo šalys yra priverstinai „įstumiamos“ į ginčo sprendimo procedūrą, todėl ginčo šalys į tokį teisės aktų arba teismo įpareigojimą žiūrės kaip į formalų reikalavimą,

¹³⁴ NOLAN-HALEY, J. M. *Is Europe headed down the primrose path with mandatory mediation?* *North Carolina journal of international law & commercial regulation*, 2012, vol. 37(4), p. 1011. Pagal KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 690.

¹³⁵ GRILLO, T. The mediation alternative: process danger for woman. *Yale law journal*, 1991, vol. 100: 6, p. 1545-1549; REUBEN, R. C. Tort reform renews debate over mandatory mediation. *Dispute resolution magazine*, 2007, vol. 13(2), p. 14. Pagal KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 691.

kurį reikia atlikti, kad būtų galima ginčą spręsti įprastine tvarka teisme.¹³⁶ Atitinkamai literatūroje pažymima, kad šalių veiksmai susitaikymo link privalomojoje mediacijoje yra riboti – pasiūlymai ginčą spręsti taikiai yra minimalūs, o į kitos šalies pasiūlymus paprastai yra nereaguojama. Be to, atkreipiamas dėmesys, kad šalys, nukreiptos privaloma tvarka į mediaciją, gali bijoti nepalankaus teismo sprendimo tuo atveju, jeigu mediacija neduos laukto rezultato, todėl gali jausti pareigą susitarti.¹³⁷ Šiame kontekste taip pat nurodoma, kad egzistuoja tikimybė, jog „stipresnioji“ šalis gali piktnaudžiauti savo derybiniu pranašumu, sugebėjimu ignoruoti, įbauginti, turimais santykiais ar net kalbos sugebėjimais, todėl kita šalis gali neturėti išeities kaip tik susitarti. Įdomi aplinkybė, jog kai kurie autoriai tokia „silpnesnįja“ šalimi laiko būtent moteris dėl jų psichologinio, ekonominio ar kitokio pažeidžiamumo.¹³⁸ Pažymima, kad būtent moteriškos lyties atstovės tradiciškai užima nepalankesnę socialinę bei santuokinę padėtį, todėl jų derybiniai sugebėjimai yra kur kas menkesni, kas lemia, jog jos gali būti priverstos derėtis ir susitarti nepalankiomis sąlygomis.¹³⁹

Vis dėlto anksčiau paminėti privalomosios mediacijos oponentų argumentai nėra vieninteliai. Pastarieji nurodo daugybę kitų toliau aptariamų argumentų.

Pirma, doktrinoje vienas iš argumentų prieš privalomosios mediacijos įtvirtinimą yra tas, jog tam tikruose ginčiuose mediacija yra tiesiog neįmanoma dėl paties ginčo kilmės.¹⁴⁰ Viena vertus su tokiu argumentu galime sutikti, kadangi, iš tiesų, egzistuoja tam tikros ginčų kategorijos, kuriose teismas būtų tinkamiausia institucija galinti sureguliuoti šalių santykius ir įvykdyti teisingumą. Kita vertus, šis argumentas gali neturėti jokios reikšmės, kai turime omenyje privalomosios mediacijos įtvirtinimą tam tikrų ginčų kategorijose. Kitaip tariant, tose kategorijose, kuriose teisės aktai nenumato privalomai ginčą nagrinėti teisme, arba tose kategorijose, kuriose teismas pagal nusistovėjusią praktiką nėra linkęs įpareigoti šalis privalomai pasinaudoti mediacijos procedūra. Be to, tokį argumentą paneigtų aplinkybė, jei teisinis reguliavimas numatytų

¹³⁶ GALETTO, T.; and MATTIACCIO, R. L. Mediation in Italy : a bridge too far? *Dispute resolution journal*, 2011, vol. 66(3), p. 82-83. Pagal KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 691.

¹³⁷ NELLE, A. Making mediation mandatory: a proposed framework. *Ohio state journal on dispute resolution*, 1992, vol. 7(2), p. 293-296. Pagal KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 691.

¹³⁸ HARDY, W. *Mandatory mediation* [interaktyvus]. 2008, p. 6-7 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://willhardy.com.au/legal-essays/mandatory-mediation/view/>>.

¹³⁹ VINCENT, M. Mandatory mediation of custody disputes: criticism, legislation, and support [interaktyvus]. *Vermont law review*, 1995, vol. 20.1, p. 266 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą:

<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/vlr20&div=19&g_sent=1&collection=journals#>.

¹⁴⁰ ABRAMS, J. S. *Compulsory mediation: the Texas experience* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.internationalmediator.com/Articles/Compulsory-Mediation-The-Texas-Experience.shtml>>.

tam tikras išimtis, leidžiančias išvengti mediacijos procedūros, arba galimybę šalims pasitraukti iš mediacijos ir kreiptis tiesiogiai į teismą. Visgi reikėtų sutikti su kai kurių autorių pateikiamais pavyzdžiais, jog bylose, susijusiose su seksualine, rasine diskriminacija arba bylose, kuriose būtinas precedento suformavimas, mediacija, kaip priemonė, ginčui spręsti nebūtų pati tinkamiausia.¹⁴¹ Kita vertus, doktrinoje pažymima, kad privalomoji mediacija, be kita ko, sąlygoja dilemą, kokiems ginčams privalomoji mediacija būtų tinkama priemonė, o kokiems ne.¹⁴²

Antra, teigiama, kad mediacijos procedūros metu viena šalis gali atskleisti arba tam tikrus faktus ar papasakoti aplinkybes, kuriomis gali pasinaudoti kita šalis, ruošdamasi teismo procesui tuo atveju, jei nepavyktų susitarti mediacijos būdu.¹⁴³

Trečia, jei mediacijos procedūros metu šalims nepavyksta susitarti ir išspręsti tarpusavyje kilusio ginčo, tai tėra papildomas žingsnis teisingumo link, kuris pasireiškia tik laiko ir pinigų švaistymu.¹⁴⁴ Kaip pažymėjo Slovėnijos teisėjas Alaš Zalar, nesėkminga mediacija gali sąlygoti teismo proceso atidėjimą ir atitinkamai teismo sprendimo priėmimą.¹⁴⁵ Be to, remiantis Norvegijos karalystėje atliktais tyrimais, ginčo šalys, nepasiekusios ginčo sprendimo varianto, paprastai kaltina mediatorių arba patį mediacijos procesą ir nėra nusiteikusios būti lankstesnės, kūrybiškesnės.¹⁴⁶

Ketvirta, atsižvelgiant į tai, kad mediacija yra konfidencialaus pobūdžio, šalims išsprendus tarpusavio ginčą mediacijos procedūra, priešingai nei teismo sprendimu, nėra sukuriama joks precedentas, kuriuo būtų galima remtis ateityje susiklosčius panašioms teisiniams santykiams. Kitaip tariant, toks ginčo sprendimas nesukuria pridėtinės vertės

¹⁴¹ TARAŠKEVIČIUS, R. Could mediation aso one of the most important ADR forms exist under today's law in Lithuania? *International journal of Baltic law*, 2002, vol. 1, p. 148.

¹⁴² GENN, H. Contemporary experience of mediation in England and Wales. Iš European Commission for the Efficiency of Justice draft report. *Mediation* [interaktyvus]. 2003, CEPEJ(2003)25 (D2), p. 42 [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ\(2003\)25&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DGHLCEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ(2003)25&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DGHLCEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true)>.

¹⁴³ HUTCHINSON, C. C. The case for mandatory mediation. *Loyola law review*, 1996, vol. 42.1, p. 91.

¹⁴⁴ VETTORI, S. Mandatory mediation: an obstacle to access to justice. *African human rights law journal*, 2015, vol. 15.2, p. 363.

¹⁴⁵ ZALAR, A. Report by Slovenia on mediation, in particular, in civil and commercial matters (current and future regulations, practical experiences). Iš European Commission for the Efficiency of Justice draft report. *Mediation* [interaktyvus]. 2003, CEPEJ(2003)25 (D2), p. 15 [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ\(2003\)25&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DGHLCEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ(2003)25&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DGHLCEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true)>.

¹⁴⁶ VINDELAV, M. V. Report on mediation in Denmark. Iš European Commission for the Efficiency of Justice draft report. *Mediation* [interaktyvus]. 2003, CEPEJ(2003)25 (D2) p. 7 [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ\(2003\)25&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DGHLCEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ(2003)25&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DGHLCEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true)>.

likusiai visuomenės daliai.¹⁴⁷

Penkta, anot kai kurių autorių, mediacijos studijos žymi, jog šalys yra labiau patenkintos tuomet, kai mediacijos procedūra nėra privaloma ir atitinka tikruosius šalių interesus.¹⁴⁸

Šešta, nepaisydami paties mediacijos apibrėžimo, kai kurie autoriai pažymi, kad būtų naivu manyti, jog mediatoriai yra neutralūs.¹⁴⁹ Šiuo atveju turima omeny, kad mediatoriai vienaip ar kitaip yra šališki vienos ar kitos šalies atžvilgiu.

Septinta, privalomoji mediacija sukuria „satelitinio“ bylinėjimosi paradoksą, kuris reiškia, kad teismo proceso laikas panaudojamas spręsti klausimams, susijusiems su mediacijos procedūrų skyrimu, organizavimu ir vykdymu, nors iš esmės šios procedūros yra skirtos taupyti teismo proceso laiką.¹⁵⁰

Be to, atsižvelgiant į tai, kad mediacija yra vienas iš alternatyvių ginčų sprendimo būdų, trumpai aptarti doktrinoje nurodomi argumentai dėl alternatyvių ginčų sprendimo trūkumų, kurie galėtų būti pritaikyti ir mediacijos procedūrai.

Pirma, išsprendus šalių ginčą alternatyviu būdu, paprastai užtikrinama tik socialinė taika, o teisė lieka neapginta.¹⁵¹

Antra, teisme šalių ginčas yra nagrinėjamas profesionalių etininkų – teisėjų, o šito stokojama sprendžiant ginčą alternatyviais būdais.¹⁵²

Trečia, teismo sprendimo, priimto šalių atžvilgiu, įvykdymas yra užtikrintas prievartos galimybe, tuo tarpu tokios prievartos galimybės nėra ginčą sprendžiant alternatyviu būdu.¹⁵³

Ketvirta, aiškiai ir detalai reglamentuotos teismo proceso taisyklės padeda teismui geriau nustatyti visas ginčo aplinkybes.¹⁵⁴

Penkta, teismo proceso metu šalims suteikiama galimybė kreiptis į teismą su prašymu taikyti laikinas apsaugos priemones kitos šalies atžvilgiu.¹⁵⁵

¹⁴⁷ VETTORI, S. Mandatory mediation: an obstacle to access to justice. *African human rights law journal*, 2015, vol. 15.2, p. 364.

¹⁴⁸ TSORMPATZOGLOU, S. *Compulsory mediation: a contradiction?*: dissertation [interaktyvus]. LL.M. in transnational and European commercial law & alternative dispute resolution. Greece: International helenic university, 2013, p. 6 [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://repository.ihu.edu.gr/xmlui/bitstream/handle/11544/289/Stavros%20Tsormpatzoglou_3724_assignment_submission_file_Dissertation%20Tsormpatzoglou%20Stavros.pdf?sequence=1>.

¹⁴⁹ HARDY, W. *Mandatory mediation* [interaktyvus]. 2008, p. 7 [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://willhardy.com.au/legal-essays/mandatory-mediation/view/>>.

¹⁵⁰ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 691.

¹⁵¹ PETRAUSKAS, F. Alternatyvaus ginčų nagrinėjimo raida, teisinė padėtis ir reglamentavimas. *Jurisprudencija*, 2011, nr. 18(2), p. 643.

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ *Ibid.*

Šešta, galimos teismo klaidos gali būti ištaisytos pasinaudojus instancine teismų sistema (teismo sprendimą ar nutartį apskundus apeliacine ar kasacine tvarka).¹⁵⁶

Septinta, daugelyje valstybių yra numatyta valstybės garantuojama finansinė pagalbos sistema nepasiturinčioms ginčo šalims, tokiu būdu sprendžiama bylinėjimosi išlaidų problema. Be to, tam tikrais atvejais naudojantis alternatyviais ginčo sprendimo būdais gali atsirasti pamatinės asmens teisės kreiptis į teismą problema.¹⁵⁷ Atskirai prie mediacijos trūkumų galime nurodyti, jog visada išlieka tikimybė, jog paskirtas ar pasirinktas mediatorius gali būti nekompetentingas, ypač pasyvus ar abejingas.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, pažymėtina, kad egzistuoja daugybė mediacijos bei privalomosios mediacijos aspektų, kuriuos skirtingi autoriai vertina kritiškai. Vis dėlto reikia priminti, kad mediacijos procedūra turi ne vieną privalumą, kurie šią procedūrą daro naudingą ir efektyvią. Juo labiau, kad mediacijos procedūros teisinis reguliavimas nuolat pildomas ir tobulinamas. Toliau aptarti tiek privalomosios mediacijos, tiek apskritai alternatyvių ginčų sprendimo būdų privalumai. Į šiuos argumentus taip pat bus atsižvelgiama atsakant į šiame darbe keliamą pagrindinį problematinį klausimą – ar būtų veiksminga privalomąją mediaciją įtvirtinti Mediacijos direktyvoje?

3.2. Argumentai, palaikantys privalomosios mediacijos institutą

Nepaisant anksčiau nurodytų privalomosios mediacijos, kaip vieno iš alternatyvių ginčų sprendimo būdo, trūkumų, vis dėlto doktrinoje egzistuoja nemažai argumentų palaikančių privalomosios mediacijos institutą. Toliau pateiktos privalomosios mediacijos šalininkų pozicijos, oponuojančios prieš tai minėtiems argumentams.

Pirmiausia, atkreipiamas dėmesys į tai, kad privalomosios mediacijos institutu *per se* nėra panaikinamas mediacijos savanoriškumo požymis, kadangi net įpareigojus šalis pasinaudoti mediacijos procedūra joms visuomet išlieka galimybė pasitraukti iš mediacijos bet kuriuo metu, net nenurodant pasitraukimo priežasčių, taip pat šalys gali neužbaigti mediacijos susitarimu dėl ginčo esmės, jei to nepageidauja. Būtent tokių argumentų nulemta pozicija, jog privalomoji mediacija nesikerta su savanoriškumo požymiu, kartu nėra panaikinama viena iš fundamentalių asmens teisių kreiptis į teismą ginant savo pažeistas teises. Netgi priešingai, aptariamo instituto šalininkai pažymi, jog ginčo šalys dažnai vengia tarpusavio bendravimo arba bijo, kad sutikimas pradėti konstruktyvų dialogą gali parodyti silpnumą, todėl tokius ginčo dalyvius reikėtų

¹⁵⁶ PETRAUSKAS, F. Alternatyvaus ginčų nagrinėjimo raida, teisinė padėtis ir reglamentavimas. *Jurisprudencija*, 2011, nr. 18(2), p. 643.

¹⁵⁷ *Ibid.*

„paspausti“ pasinaudoti mediacijos procedūra įstatymų leidėjui arba teismui nurodžius. Minėtų argumentų kontekste, šalininkų nuomone, privalomoji mediacija tampa sudėtine teismo proceso dalimi.¹⁵⁸ Beje, nurodoma, kad privalomoji mediacija, neperžengianti protingumo ribų, neriboja šalių valios laisvės, nes mediacijos savanoriškumas yra realizuojamas keliais lygmenimis nuosekliai laikantis kitų fundamentalių principų, o tuo pačiu metu šalys bet kada gali nutraukti mediacijos procedūrą taip išsaugant savanoriškumo principą net tada, kai taikoma privalomoji mediacija.¹⁵⁹

Antra, tuo atveju, jei visuomenė ir toliau iškilus ginčui automatiškai galvos apie teismo procesą ir jo metu priimamą sprendimą bei teisininkai ir toliau jų neragins apsvarstyti alternatyvių ginčų sprendimo būdų, savanoriška mediacija niekada nebus pakankamai populiari ar efektyviai naudojama.¹⁶⁰ Kaip pažymima doktrinoje, vienas iš neplanuotų, tačiau teigiamų privalomosios mediacijos poveikių yra verslininkų ir teisininkų edukacija.¹⁶¹ Kitaip tariant, privalomoji mediacija gali paskatinti vis daugiau žmonių „sėsti“ prie derybų stalo. Be to, tai ypač aktualu teisininkams, kadangi daugelis teisininkų net nemėgina taikyti mediacijos ar jos siūlyti savo klientams, nes šis procesas patiems teisininkams yra naujas, nepažintas arba yra tikima, jog ginčo taikiai niekada nepavyks išspręsti, todėl tai būtų tik laiko ir finansinių išteklių eikvojimas.¹⁶² Šis argumentas galėtų būti puikiai iliustruojamas anksčiau paminėta tendencija Italijoje, kai įvedus privalomąją mediaciją atitinkamai padidėjo savanoriškų mediacijų skaičius. Atsižvelgiant į tai, iš dalies galėtume teigti, jog privalomoji mediacija galėtų būti viena iš priemonių supažindinti visuomenę ir teisininkus su mediacijos procesu bei jo teikiama nauda.

Trečia, doktrinoje pažymima mediacijos teikiama nauda kaštų bei proceso trukmės aspektu. Taip pat pateikiami kontrargumentai dėl to, kad tam tikrais atvejais mediacijos procedūra gali turėti priešingą efektą – išlaidos ir trukmė gali būti didesnės nei ginčą sprendžiant teisme. Šiuo aspektu nurodoma, kad tokia galimybė yra tik tuomet, kai mediacijos procedūra nepavyksta (šalys savo ginčo neišsprendžia), be to, nėra papildomo

¹⁵⁸ KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 691-692.

¹⁵⁹ Шамликашвили, Ц. *Медиация как альтернативная процедура урегулирования споров. Что необходимо знать судье, чтобы компетентно предложить сторонам обращение к процедуре медиации*. Москва: Межрегиональный центр управления и политического консультирования, 2010, p. 39. Pagal KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 692.

¹⁶⁰ PELTZ, S. Only for a season: mandatory mediation as a temporary measure: working paper [interaktyvus]. *Carleton university*, 1999, p. 5 [žiūrėta 2017 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cfcj-fcjc.org/sites/default/files/docs/hosted/17460-only_for_a_season.pdf>.

¹⁶¹ FOLBERG, J. Development of mediation practice in the United States. *Iuris dictio*, 2015, vol. 17, p. 37.

¹⁶² ABRAMS, J. S. *Compulsory mediation: the Texas experience* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.internationalmediator.com/Articles/Compulsory-Mediation-The-Texas-Experience.shtml>>.

laiko gaišaties, kadangi šalys gali dalyvauti mediacijos procedūroje dar iki pirmosios teismo proceso dienos, o išlaidos šiuo atveju vis viena yra mažesnės, nes mediacijos procedūra reikalauja tik minimalaus papildomo pasiruošimo.¹⁶³ Viena vertus, su tokia pozicija būtų sunku ginčytis, kadangi ją patvirtina ir 2014 m. empiriniai tyrimai atlikti Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų direktorato. Tyrimo metu nustatyta, kad Europoje vidutinė bylinėjimosi teisme trukmė – 566 dienos, vidutinė trukmė pasinaudojus mediacijos procedūra, po kurios seka teismo procesas (turint omeny 50 % mediacijos sėkmės rodiklį) – 326 dienos, vidutinė trukmė pasinaudojus mediacijos procedūra, po kurios seka teismo procesas (turint omeny 70 % mediacijos sėkmės rodiklį) – 212,8 dienos. Atitinkamai buvo atliktas tyrimas kaštų, patirtų sprendžiant ginčus, kontekste. Nustatyta, kad vidutinės bylinėjimosi išlaidos teismo procese Europoje siekia 9 179 eurus, vidutinės bylinėjimosi išlaidos, jeigu teismo procesas pradedamas esant 50 % sėkmingos mediacijos rodikliui – 7 960,5 eurai, vidutinės bylinėjimosi išlaidos, jeigu teismo procesas pradedamas esant 70 % sėkmingos mediacijos rodikliui – 6 124,7 eurai.¹⁶⁴ Pastarąjį argumentą sustiprina atskirų valstybių praktika šalims bylinėjantis teisme. Pavyzdžiui, pirmosios instancijos teisme Japonijoje vidutinė bylinėjimosi trukmė yra keturiasdešimt mėnesių, Prancūzijoje - gali siekti iki dvejų metų, Italijoje - iki penkerių metų, o Olandijoje – nuo vienerių iki šešerių metų.¹⁶⁵ Atsižvelgiant į tai, toks privalomosios mediacijos ir alternatyvių ginčų sprendimo būdų šalininkų argumentas yra labai tvirtas ir sunkiai nuginčijamas.

Ketvirta, net tada, kai šalys įpareigojamos pasinaudoti mediacija, jos pastebi akivaizdžią mediacijos procedūros teikiamą naudą. Kitaip tariant, privalomosios mediacijos dalyviai dažnai lieka patenkinti kaip ir tie, kurie mediacijos procedūroje dalyvauja savanoriškai. Privalomoji mediacija taip pat sukuria saugią aplinką ginčo šalims, kurios mediacijos procese yra lygios.¹⁶⁶

¹⁶³ PELTZ, S. Only for a season: mandatory mediation as a temporary measure: working paper [interaktyvus]. *Carleton university*, 1999, p. 5-7 [žiūrėta 2017 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cfcj-fcjc.org/sites/default/files/docs/hosted/17460-only_for_a_season.pdf>.

¹⁶⁴ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. "REBOOTING" the mediation directive: assesing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014, p. 7 [žiūrėta 2017 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.

¹⁶⁵ PETRAUSKAS, F. Alternatyvaus ginčų nagrinėjimo raida, teisinė padėtis ir reglamentavimas. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 18(2), p. 641.

¹⁶⁶ TSORMPATZOGLOU, S. *Compulsory mediation: a contradiction?*: dissertation [interaktyvus]. LL.M. in transnational and European commercial law & alternative dispute resolution. Greece: International helenic university, 2013, p. 15 [žiūrėta 2017 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <https://repository.ihu.edu.gr/xmlui/bitstream/handle/11544/289/Stavros%20Tsormpatzoglou_3724_assign_submission_file_Dissertation%20Tsormpatzoglou%20Stavros.pdf?sequence=1>.

Penkta, tiek savanoriškos, tiek privalomosios mediacijos atžvilgiu, priešingai nei teismo procese, yra garantuojamas privatumas ir konfidencialumas.¹⁶⁷ Kaip buvo minėta, šie mediacijos bruožai yra pamatiniai, saugantys asmenis nuo viešumo. Pažymėtina, kad privatumas ir konfidencialumas yra ypatingai svarbūs, kai tarp šalių kilęs ginčas yra ypač jautrus. Tikriausiai neginčytina, kad tokios sritys yra šeimos bei darbo ginčai. Autoriaus įsitikinimu, būtent tokiuose ginčiuose konfidencialumo garantija yra itin aktuali šalims, kadangi viešumas minėtose srityse gali padaryti daugiau žalos nei naudos. Kitaip tariant, esant viešumui sprendamos ginčą šalys gali jausti spaudimą susitarti arba aktyviai priešintis susitarimui, dėl ko atitinkamai nebūtų įmanomas socialinės taikos atkūrimas.

Šešta, mediacijos procedūra yra organizuojama ir kontroliuojama pačių šalių ir mediatoriaus. Doktrinoje atkreipiamas dėmesys, kad net tada, kai mediacija yra privaloma, šalys kontroliuoja daugelį mediacijos procedūros detalių.¹⁶⁸ Tuo tarpu teismo procesas yra griežtai reglamentuotas, o šalims neretai atrodo, kad teismo proceso taisyklės yra nesąžiningos jų atžvilgiu.¹⁶⁹ Tai reiškia, kad ginčo šalys teisme negali pasirinkti teisėjo, kuris spręs ginčą, kalbos, kuria bus sprendžiamas ginčas, ginčo nagrinėjimo vietos, taikomų įrodinėjimo taisyklių, negali nesilaikyti įstatymo ar teismo nustatytų terminų. Visa tai nukreipia šalių bei teismo dėmesį nuo ginčo esmės prie teisininkams praktikams itin svarbių, tačiau šalims nereikšmingų dalykų.¹⁷⁰

Septinta, tam tikrais atvejais mediacijos procesą gali reikėti pritaikyti prie specifinių ginčo šalių poreikių, nes tai gali padėti šalims susitarti.¹⁷¹ Šiuo atveju pastebėtina, kad mediacijos procedūra yra lanksti, kurios metu yra siekiama išsiaiškinti tikruosius šalių interesus, kurie gali būti skirtingi nuo jų pačių nurodytų. Tokiu atveju mediacija lemia šalių bendradarbiavimą, kuris nėra įmanomas (arba retai įmanomas) ginčą sprendžiant teisme.¹⁷²

Kaip ir prieš tai esančiame skyriuje, autorius nuomone, aptariant privalomosios mediacijos privalumus, negalima atsiriboti nuo privalumų, kuriais pasižymi savanoriška mediacija bei alternatyvių ginčo sprendimo būdai apskritai. Autorius mano, kad toliau

¹⁶⁷ VETTORI, S. Mandatory mediation: an obstacle to access to justice. *African human rights law journal*, 2015, vol. 15.2, p. 363.

¹⁶⁸ LEESON, S. M.; and JOHNSTON, B. M. *Ending it: dispute resolution in America*. Cincinnati OH: Anderson publishing Co., 1988, p. 1. Pagal TARAŠKEVIČIUS, R. Could mediation as one of the most important ADR forms exist under today's law in Lithuania? *International journal of Baltic law*, 2002, vol. 1, p. 148.

¹⁶⁹ CUNNINGHAM-HILL, S.; and ELDER, K. *Civil litigation handbook 2010-2011*. New York: Oxford university press, 2010, p. 63.

¹⁷⁰ KAMINSKIENĖ, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas: monografija*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 179.

¹⁷¹ FISHER, P. R. *Creative mediation design*. Pagal TARAŠKEVIČIUS, R. Could mediation as one of the most important ADR forms exist under today's law in Lithuania? *International journal of Baltic law*, 2002, vol 1, p. 148.

¹⁷² HUTCHINSON, C. C. The case for mandatory mediation. *Loyola law review*, 1996, vol. 42.1, p. 89.

nurodyti ir anksčiau neaptarti alternatyvių ginčų sprendimo būdų privalumai gali būti pritaikyti ir privalomosios mediacijos atveju.

Pirma, mediacija yra viena iš priemonių, padedančių atkurti socialinę taiką tarp šalių bei išlaikyti gerus ginčo šalių santykius. Priešingai nei teismo procesas, pasinaudojus mediacijos procedūra gali būti išvengiama šalių suskaldymo, papildomų ginčų ir netgi yra tikimybė išmokyti šalis dirbti kartu ateityje.¹⁷³ Kaip pažymi Feliksas Petrauskas, išspręsti ginčą teisme reiškia tik teisinę, bet ne socialinę taiką, kadangi teismui priėmus sprendimą ginčas dėl teisės pripažįstamas išspręstu, tačiau šalių nuoskaudos lieka, o tarpusavio įtampa po teismo proceso gali net padidėti. Tuo tarpu taikiai pačių šalių priimtas sprendimas yra efektyvesnis – ginčo šalys nelieka supriešintos. Be to, socialiniu, ekonominiu bei moraliniu požiūriu tiek šalims, tiek visuomenei parankiau ginčą išspręsti nesikišant trečiajam asmeniui.¹⁷⁴

Antra, remiantis alternatyvių ginčo sprendimo proceso privalumais, ginčo šalys paprastai siekia pasiekti tokį taikų ginčo sprendimą, kuris būtų realiai įvykdytas ir dėl paties ginčo dalyko joms nebeprireiktų kreiptis į teismą. Tai suponuoja, kad ginčą išsprendus naudojantis alternatyviais ginčų sprendimo būdais (pvz., mediacijos būdu), tikėtina, jog sprendimas, priimtas ginčo šalių, bus geranoriškai įvykdytas. Priešingai yra, kai šalių ginčą išsprendžia teismas, nes tokiu atveju neretai pasitelkiamos valstybės prievartos priemonės.¹⁷⁵

Trečia, jau buvo užsiminta, kad net nepavykus ginčo sureguliuoti mediacijos būdu, dažnai šalys geriau supranta kitos šalies psichologiją ir kitus svarbius aspektus.¹⁷⁶ Manytina, kad turima omenyje tokius aspektus kaip ginčo objekto išgryninimas, kiekvienos iš šalių pozicijos suvokimą.

Ketvirta, alternatyviais ginčo sprendimo būdais, įskaitant, bet neapsiribojant mediacijos procedūra, gali būti sprendžiami plataus spektro ginčai. Alternatyviais ginčų sprendimo būdais gali būti sprendžiami civiliniai ginčai, susiję su nuosavybės (įskaitant intelektinę nuosavybę) teise, vartotojų santykiais su prekių ar paslaugų tiekėjais, žalos atlyginimo ginčai, garbės ir orumo ginčai, darbo, šeimos ginčai ir daugelis kitų.¹⁷⁷ Teoriškai tai reiškia, kad šiems ginčams būtų galima nustatyti įpareigojimą prieš kreipiantis į teismą su ieškinių pasinaudoti mediacijos institutu.

¹⁷³ HUTCHINSON, C. C. The case for mandatory mediation. *Loyola law review*, 1996, vol. 42.1, p. 88.

¹⁷⁴ PETRAUSKAS, F. Alternatyvaus ginčų nagrinėjimo raida, teisinė padėtis ir reglamentavimas. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 18(2), p. 641-642.

¹⁷⁵ *Ibid.*, 642.

¹⁷⁶ CUNNINGHAM-HILL, S.; and ELDER, K. *Civil litigation handbook 2010-2011*. New York: Oxford university press, 2010, p. 63.

¹⁷⁷ KAMINSKIENĖ, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 186.

Penkta, alternatyvių ginčų sprendimo šalininkai nesutinka su teiginiais, jog ginčą sprendžiant alternatyviais būdais nėra užtikrinamas teisingumas. Vienas iš pavyzdžių jau buvo paminėtas – galimai nekompetentingas mediatorius. Atsakant į oponentų argumentus, alternatyvių ginčų sprendimo procesų šalininkai atkreipia dėmesį į tai, kad ginčą sprendžiant naudojantis alternatyvomis (įskaitant mediaciją), šalys pačios gali pasirinkti bet kurį jiems priimtina asmenį, kuris, be kita ko, nebūtinai turi būti teisininkas. Be to, kartais teismas, stengdamasis tinkamai pritaikyti normą, surasti atitinkamą teisinę kategoriją, greičiau siekia priimti teisėtą, bet ne visada teisingą ginčo sprendimą. Taip teismas neretai nukrypsta nuo ginčo esmės, šalių poreikių ir interesų, būtinybės pasiekti abiem šalims priimtina ginčo sprendimą. Tuo tarpu tokios teisės disbalanso išvengiama, kai ginčas sprendžiamas naudojantis alternatyviais ginčų sprendimo būdais.¹⁷⁸

Šešta, kontrargumentas į tai, kad ginčą išsprendus teisme jį galima peržiūrėti instancine tvarka ir ištaisyti žemesnės instancijos teismų klaidas, yra susijęs su tuo, kad ginčą išsprendus alternatyviais būdais, tai nėra procesinė kliūtis dėl to paties ginčo dalyko ir tuo pačiu pagrindu kreiptis į teismą.¹⁷⁹

Septinta, jau buvo minėta, kad mediacija gali būti viena iš priemonių mažinti teismų darbo krūvį¹⁸⁰. Autoriaus įsitikinimu, tai ypač aktualu privalomosios mediacijos atveju. Viena vertus, iš to, kas nurodyta aukščiau, galime daryti pagrįstą išvadą, jog savanoriškų mediacijų skaičius yra itin mažas, todėl, šalis įpareigojus pasinaudoti mediacijos procedūra bei supažindinus visuomene su šiuo institutu, yra tikimybė, jog privalomosios bei tradicinės mediacijos koreliacija gali itin sumažinti bylų skaičių teismuose.

Apibendrinant, reikia konstatuoti, kad privalomosios mediacijos šalininkų argumentai yra ne mažiau tvirti nei oponentų, todėl, be abejonės, į juos būtina atsižvelgti vertinant privalomosios mediacijos instituto įtvirtinimą ES Mediacijos direktyvoje galimybes bei veiksmingumą.

¹⁷⁸ KAMINSKIENĖ, N. Alternatyvus ginčų sprendimas. *Jurisprudencija*, 2006, p. 88-89.

¹⁷⁹ *Ibid.*, p. 90.

¹⁸⁰ STEFFEK, F. *Mediation in the European Union: an introduction* [interaktyvus]. Cambridge, 2012, p. 2. [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-justice.europa.eu/resultManagement.do?stext=steffek&itext=steffek&sco=any&slang=any&page=25&slmo=anytime&soption=c,n,a.&showPage=1&hval=b2b8e4f1a927f8e13ce4cbd5201dc758>>.

4. PRIVALOMOSIOS MEDIACIJOS ĮTVIRTINIMO MEDIACIJOS DIREKTYVOJE GALIMYBĖS

Šioje dalyje autorius konkrečiau aptaria Mediacijos direktyvoje numatytus principus bei privalomosios mediacijos vietą joje. Pateikiama detalesnė Mediacijos direktyvos bei anksčiau paminėtos ES Teisingumo Teismo *Rosalba Alassini v Telecom Italia SpA*¹⁸¹ bylos analizė. Taip pat aptartos iniciatyvos ES lygiu įtvirtinti privalomosios mediacijos institutą ir kitos mediacijos skatinimo priemonės bei pateiktas autoriaus vertinimas pagrindinio tyrimo klausimo atžvilgiu.

4.1. Privalomoji mediacija Mediacijos direktyvoje

Kaip žinia, Mediacijos direktyva yra priimta 2008 m. gegužės 21 d. Mediacijos direktyvoje konstatuojama, kad mediacija gali būti ekonomiškai efektyvus ir greitas neteisminis ginčų sprendimo būdas civilinėse ir komercinėse bylose, naudojant šalių poreikiams pritaikytus procesus. Pabrėžiama, kad mediacijos būdu pasiektų susitarimų paprastai labiau laikomasi savanoriškai ir jie labiau padeda išsaugoti draugiškus bei tvarius šalių santykius (Mediacijos direktyvos preambulės 6 punktas). Mediacijos direktyva priimta siekiant sudaryti geresnes alternatyvaus ginčų sprendimo galimybes ir propaguoti taikų ginčų sprendimą skatinant naudotis mediacija bei užtikrinant subalansuotą mediacijos ir teismo proceso ryšį (Mediacijos direktyvos 1 straipsnio 1 dalis). Mediacijos direktyva taikoma tik mediacijai tarptautiniuose ginčiuose, tačiau valstybėms narėms nėra draudžiama taikyti Mediacijos direktyvos nuostatų ir vidaus mediacijos procesams (Mediacijos direktyvos preambulės 8 punktas). Aptariama direktyva taikoma procesams, kuriuose dvi ar daugiau tarptautinio ginčo šalių savanoriškai siekia taikiai išspręsti civilinius ir komercinius ginčus padedant mediatoriui (Mediacijos direktyvos preambulės 10 punktas). Pačioje direktyvoje eksplicitiškai įtvirtinta, jog mediacija turėtų būti savanoriškas procesas. Kitaip tariant, akcentuojama, jog šalys pačios vadovautų procesui ir galėtų jį organizuoti, kaip nori, bei nutraukti bet kuriuo metu (Mediacijos direktyvos preambulės 13 punktas).

Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad direktyvos 3 straipsnio 1 dalies a punkte numatyta, kad mediacijos procesas gali būti inicijuotas šalių arba pasiūlytas, nurodytas pradėti teismo, arba numatytas pagal valstybės narės teisę. Privalomosios mediacijos

¹⁸¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2010 m. kovo 18 d. sprendimas *Rosalba Alassini prieš Telecom Italia SpA* C-317/08, EU:C:2010:146.

taikymo aspektu aktualus direktyvos 5 straipsnis, kuris numato, jog teismas, kuriam pateikta byla, prireikus ir atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes, gali paraginti ginčo šalis pasinaudoti mediacija ginčui išspręsti, gali paraginti šalis dalyvauti informaciniuose posėdžiuose dėl naudojimosi mediacija, jei tokie posėdžiai rengiami ir juose dalyvauti paprasta. Be to, šiame kontekste įtvirtinama, kad jokia Mediacijos direktyvos nuostata neturėtų riboti valstybių narių galimybių nacionalinės teisės aktuose numatyti privalomo mediacijos naudojimo ar taikyti paskatas arba sankcijas, jei tokie teisės aktai nepažeidžia fundamentalios šalių teisės kreiptis į teismą.

Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta, akivaizdu, kad Mediacijos direktyvoje pateikiama savanoriško mediacijos proceso samprata, tačiau valstybėms narėms suteikiama teisė savo nacionaliniuose įstatymuose numatyti privalomus mediacijos elementus. Akivaizdu, kad dėl pačioje Mediacijos direktyvoje numatyto reglamentavimo, valstybėms narėms suteiktos teisės savo nacionaliniuose įstatymuose įtvirtinti kiekvienai valstybei patogų mediacijos modelį, valstybės narės pasirinko skirtingas mediacijos inicijavimo formas.¹⁸² Anot Natalijos Kaminskiienės, Mediacijos direktyvos nuostatų analizė suponuoja, kad visais atvejais pagrindinė privalomosios mediacijos taikymo sąlyga yra ginčo šalių teisė, neišsprendus ginčo mediacijos būdu, kreiptis į teismą. Tokia sąlyga suponuoja, jog privalomoji mediacija dėl savo tikėtinos socialinės ir ekonominės naudos nėra laikoma kliūtimi asmeniui kreiptis į teismą, todėl nedraudžiama taikyti privalomai arba nustatyti su mediacija susijusias sankcijas arba paskatas tiek prieš prasidedant teisminiam procesui, tiek jam jau prasidėjus.¹⁸³

Nepaisant to, kad Mediacijos direktyva *per se* nedraudžia privalomosios mediacijos, būtina detaliau panagrinėti jau minėtą *Rosalba Alassini prieš Telecom Italia SpA* bylą, kurioje pateikiamos gaires dėl privalomų neteisminės procedūrų santykio su ES teise. Šioje byloje Italijos teismas kreipėsi į ES Teisingumo Teismą klausdamas, ar Italijos nacionaliniuose įstatymuose numatyta privaloma ikiteisminė procedūra ginčiuose, susijusiuose su telekomunikacijų paslaugomis, yra suderinama su ES teise, ar nebus pažeidžiamos galutinių vartotojų teisės. ES Teisingumo Teismas nurodė, kad ES teisė nedraudžia valstybės narės teisės aktų, kuriais remiantis galutinių gavėjų ir šių paslaugų teikėjų ginčams elektroninių ryšių paslaugų srityje turi būti taikoma privaloma neteisminė taikinimo procedūra kaip teismo ieškinio priimtinumą sąlyga. Teismas, pagrįsdamas tokią poziciją, nurodė, jog taikinimo procedūros rezultatas nėra privalomas suinteresuotoms šalims ir neatima iš jų teisės kreiptis į teismą (nėra pažeidžiamas

¹⁸² KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 688.

¹⁸³ *Ibid.*, p. 690.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnis), įprastomis sąlygomis taikant taikinimo procedūrą reikšmingai neatidedamas teismo ieškinio pareiškimas (nesukelia bylos vilkinimo), išlaidos šalims yra minimalios arba jų apskritai nėra, taikinimo procedūros laikotarpiui teisių senatis sustabdoma. Be to, teismas pritarė generalinio advokato pozicijai, kad nagrinėjamoje byloje nėra mažiau įpareigojančios alternatyvos nei privaloma procedūra, nes tik neprivaloma neteisminė ginčų sprendimo procedūra nėra tokia pat veiksminga siekiant minėtų tikslų. Taip pat nėra akivaizdžios disproporcijos tarp šių tikslų ir neteisminės taikinimo procedūros privalomumo sukeltų galimų nepatogumų.¹⁸⁴ Doktrinoje ši ES Teisingumo Teismo byla susilaukė didelio dėmesio. Teisės mokslo atstovai pabrėžia, kad teismas konstatuodamas, jog aptarta privaloma sutaikinimo procedūra yra proporcinga ir atitinka ginčų sprendimui keliamus operatyvumo, pigumo bei teismų darbo krūvio sumažinimui keliamus tikslus, aiškiai atskleidė ES Teisingumo Teismo poziciją privalomosios mediacijos taikymo atžvilgiu.¹⁸⁵

Apibendrinant konstatuotina, kad šiuo metu Mediacijos direktyvoje numatyta tradicinė mediacijos samprata, grindžiama savanoriškumo principu, tačiau ji neužkerta valstybėms narėms galimybių numatyti privalomus elementus mediacijos atžvilgiu, o ES Teisingumo Teismo nuomone, tokia privaloma ikiteisminė procedūra ne tik neprieštarauja ES teisei, tačiau tam tikrais atvejais gali nebūti mažiau įpareigojančios procedūros.

4.2. Iniciatyvos įtvirtinti privalomąją mediaciją Mediacijos direktyvoje

Jau ne kartą minėta, kad privalomosios mediacijos tema diskusijos vyksta jau kurį laiką. Iš kituose skyriuose aptartų priežasčių galime įžvelgti, kad 2008 m. priėmus Mediacijos direktyvą buvo tikėtasi, kad susistemintas mediacijos procedūros reglamentavimas padės skatinti, plėtoti ir populiarinti šį alternatyvų ginčų sprendimo būdą. Atitinkamai buvo tikimasi, jog išaugs mediacijos procedūrų skaičius ir taip bus prisidedama prie socialinės taikos atkūrimo. Vis dėlto vos po trijų metų, kai buvo priimta Mediacijos direktyva, Europos Parlamentas pirmą kartą išreiškė susirūpinimą dėl Mediacijos direktyvos įgyvendinimo. Europos Parlamento pirminis vertinimas buvo nuviliantis, kadangi buvo orientuotasi į tas valstybes nares, kurios buvo pirmaujančios taikinamojo tarpininkavimo srityje, o duomenys atskleidė, jog daugelyje šių valstybių buvo pradėta vos apie 2000

¹⁸⁴ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2010 m. kovo 18 d. sprendimas *Rosalba Alassini prieš Telecom Italia SpA* C-317/08, EU:C:2010:146.

¹⁸⁵ FRIEL, S.; and TOMS, C. The European mediation directive-legal and political support for alternative dispute resolution in europe [interaktyvus]. *Bloomberg law reports - Alternative dispute resolution*, 2011, vol. 2, no 1 [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.brownrudnick.com/uploads/117/doc/Brown_Rudnick_Litigation_European_Mediation_Directive_Friel_Toms_1-20110.pdf>.

mediacijos procedūrų.¹⁸⁶ Tais pačiais 2011 m. Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų direktorato buvo parengta studija dėl kiekybinės kaštų nesinaudojant mediacijos procedūra analizės. Studija buvo parengta remiantis 26 valstybių narių ekspertų atsakymais į klausimą, kokie kaštai patiriami nesinaudojant dvejų žingsnių – pirmiausia mediacijos procedūra, po to teisminis nagrinėjimas – procedūra Europoje. Kitaip tariant, buvo siekiama išsiaiškinti, kokie kaštai patiriami ir kokia yra trukmė naudojantis mediacijos procedūra kiekvienoje valstybėje narėje. Studijos atskaitos taškas buvo Pasaulio banko ataskaita „Verslas“, koncentruota į „sutarčių vykdymo“ indeksą, kurio pagalba matuojamas teismų darbo efektyvumas sprendžiant komercinius ginčus.¹⁸⁷

2011 m. studijoje buvo naudojamos Italijos ir Belgijos makro lygmens perspektyvos siekiant nustatyti, kokio lygio mediacijos įgyvendinimas reikalingas, kad būtų sutaupyta laiko bei finansinių išteklių visoje ES. Pagal studijos rengėjų skaičiavimus, tam, kad būtų sutaupyta laiko, pakaktų 19 % mediacijos sėkmės rodiklio, o tam, kad būtų sutaupomos išlaidos, pakanka 24 % mediacijos procedūros sėkmės rodiklio. Be to, studijoje konstatuojama, kad ES vidutiniai teismo proceso metu patiriami kaštai siekia 10 449 eurus, tuo tarpu mediacijos procedūros metu vidutiniškai patiriami kaštai sudaro 2 497 eurus. Atsižvelgiant į tai, studijoje daroma išvada, kad sėkmingos mediacijos atveju Europos piliečiai gali sutaupyti apie 7 500 eurus.¹⁸⁸ Doktrinoje išreiškiama nuomonė, kad tokia studija atspindi „Europos mediacijos paradoksą“. Kitaip tariant, atsižvelgiant į tai, jog toks pakankamai žemas mediacijos sėkmės kriterijus sąlygoja laiko ir kaštų sutaupymą, kyla klausimas - kodėl valstybėse narėse toks žemas mediacijos procedūrų skaičius? Atsakydami į savo pačių užduotą klausimą, teisės mokslo atstovai pažymi, kad egzistuoja daugybė faktorių, kurie daro įtaką mediacijos naudojimui. Tarp tokių aplinkybių doktrinoje nurodomos reglamentavimo aplinkos taisyklės, skatinimo taisyklės, susirūpinimas dėl paslaugų kokybės ir profesionalumo bei ginčo šalių sąmoningumo lygis. Be to, šiame kontekste Europos Komisija buvo pastebėjusi, jog dar anksti vertinti Mediacijos direktyvos poveikį, atsižvelgiant į tai, kad rengiant studiją, dar nebuvo suėjęs terminas (2011 m. gegužės 21 d.), kai valstybės narės turėjo priimti nacionalinius teisės

¹⁸⁶ DE PALO, G., CANESSA, R. Sleeping? Comatose? Only mandatory consideration of mediation can awake sleeping beauty in the European Union. *Cardozo journal of conflict resolution*, 2015, vol. 16, p. 715.

¹⁸⁷ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *Quantifying the cost of not using mediation—a data analysis: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2011, p. 11 [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.].
Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201105/20110518ATT19592/20110518ATT19592EN.pdf>>.

¹⁸⁸ *Ibid.*, p. 4.

aktus, kuriais būtų įgyvendinta Mediacijos direktyva.¹⁸⁹

Klausimą dėl itin mažo Mediacijos direktyvos poveikio mediacijos procedūrų skaičiui Europos Parlamentas dar kartą iškėlė 2012 m., kai Europos Parlamento Teisės reikalų komitetas per oficialų posėdį kreipėsi į Europos Komisiją su klausimu, ar valstybių narių atžvilgiu reiktų imtis teisinių veikslių dėl *de facto* netinkamo Mediacijos direktyvos nuostatų įgyvendinimo. Tokį Europos Parlamento nerimą sukėlė aplinkybė, jog praėjus daugiau negu trejiems su puse metų nuo Mediacijos direktyvos priėmimo ir pusei metų nuo termino, kai valstybės narės turėjo įgyvendinti šią direktyvą, mediacija vis dar naudojama tik viename ginče iš tūkstančio. Europos Komisiją į tokį paklausimą atsakė, jog vis dar per anksti vertinti Mediacijos direktyvos poveikį.¹⁹⁰

Europos Parlamento neįtikino Europos Komisijos atsakymai, jog vertinti Mediacijos direktyvos poveikį vis dar anksti, todėl 2014 m. Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų direktoratas parengė jau ne kartą šiame darbe minėtą studiją dėl Mediacijos direktyvos poveikio vertinimo ir pasiūlymų imtis tiek susijusių, tiek nesusijusių su teisėkūra priemonių, kurios padėtų padidinti mediacijų skaičių Europoje. 2014 m. studija buvo parengta atsižvelgiant į tai, kad praėjus daugiau nei penkeriems metams nuo Mediacijos direktyvos priėmimo, vis dar nebuvo išspręsta „Europos mediacijos paradokso“ problema ir išliko nepasiektas Mediacijos direktyvos 1 straipsnyje numatytas tikslas. Nepaisant mediacijos teikiamos naudos, šis alternatyvus ginčų sprendimo būdas ir toliau naudojamas mažiau nei 1 % visų ginčų Europoje. Kaip nurodoma aptariamojoje studijoje, tyrimas paremtas 816 respondentų atsakymais apie mediacijos procedūros naudojimą sprendžiant civilinius ir komercinius ginčus savo valstybėse. Tyrimas atskleidė, kad tik Italijoje mediacijos procedūrų skaičius kasmet viršija 200 000. Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje bei Olandijoje mediacijos procedūrų skaičius siekia kiek daugiau nei 10 000, tuo tarpu daugelyje ES valstybių narių šis skaičius nesiekia net 500 per metus. Be to, darbe jau buvo minėta, kad studija, be kita ko, patvirtino aplinkybę, jog mediacijos procedūra yra operatyvesnė bei gali sutaupyti bylinėjimosi išlaidas lyginant ją su teisiniu ginčo nagrinėjimu net tuo atveju, jei nepavykus mediacijos būdu išspręsti ginčo, šalys kreipiasi į teismą, kuris ir išspręžia tarp šalių kilusį konfliktą.¹⁹¹

¹⁸⁹ DE PALO, G., CANESSA, R. Sleeping? Comatose? Only mandatory consideration of mediation can awake sleeping beauty in the European Union. *Cardozo journal of conflict resolution*, 2015, vol. 16, p. 716.

¹⁹⁰ *Ibid.*, p. 717.

¹⁹¹ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. "REBOOTING" the mediation directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014, p. 6-7 [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/etudes/2014/493042/IPOL->

Pabrėžtina, kad rengiant studiją respondentų buvo klausama, kokios teisėkūros priemonės galėtų paskatinti mediacijos procedūros naudojimą. Atitinkamai buvo klausama, kokios su teisėkūros procesu nesusijusios priemonės galėtų pasiekti Mediacijos direktyvos 1 straipsnyje numatytą tikslą. Atsižvelgiant į respondentų atsakymus, studijoje pateikiami statistiniai duomenys apie kiekvieną siūlomą priemonę. Toliau autorius trumpai apibūdina valstybių narių poziciją kiekvienos siūlomos mediacijos plėtrą skatinančios priemonės atžvilgiu.

Pirma, dėl įpareigojimo ginčo šalis informuoti apie mediaciją, kaip vieną iš alternatyvų teisminei ginčų nagrinėjimui, bei sankcijų teisininkams taikymo, jei pastarieji pažeidžia šį įpareigojimą, 64 % respondentų (18 iš 28 valstybių narių) atsakė, kad ši priemonė turėtų teigiamą arba labai teigiamą poveikį. Tik respondentai iš Vengrijos ir Slovėnijos šią priemonę vertino neigiamai.¹⁹²

Antra, dėl privalomų informacinių mediacijos sesijų prieš teismo procesą beveik visos valstybės narės palaikė tokią priemonę mediacijai skatinti, o 50 % (14 iš 28 valstybių narių) respondentų nuomone, tokia priemonė turėtų teigiamą poveikį. Studijos duomenimis, nė vienos valstybės respondentai nenurodė, jog tokia priemonė turėtų neigiamą įtaką mediacijos plėtrai ES.¹⁹³

Trečia, dėl privalomos mediacijos tam tikrų kategorijų ginčiuose įtvirtinimo dauguma valstybių narių (22 valstybės narės arba 79 %) išreiškė pasitikėjimą šia priemone mediacijai skatinti. Liuksemburgas, Slovakija, Bulgarija, Italija, Rumunija, Graikija, Čekijos Respublika, Lietuvos Respublika ir Malta (iš viso 32 %) nurodė, kad ši priemonė turėtų pozityvų arba labai pozityvų poveikį. Anksčiau šiame darbe buvo atkreiptas dėmesys, jog dėl šios mediaciją skatinančios priemonės tik Slovėnija nurodė, kad ji turėtų neigiamą poveikį.¹⁹⁴

Ketvirta, dėl privalomosios mediacijos numatymo atitinkamuose ginčiuose suteikiant šalims galimybę nepatiriant išlaidų arba patiriant nežymius kaštus pasitraukti iš mediacijos procedūros pirmojo susitikimo metu, didžioji dalis valstybių narių (17 iš 28 arba 61 %) išreiškė pasitikėjimą šia priemone, o Estija, Latvija, Slovakija, Lenkija, Austrija, Bulgarija, Lietuvos Respublika, Portugalija ir Vengrija (36 %) pažymėjo

JURI_ET(2014)493042_EN.pdf>.

¹⁹² Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. "REBOOTING" the mediation directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014, p. 141 [žiūrėta 2017 m. vasario 25 d.].
Prieiga per internetą:
<[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>

¹⁹³ *Ibid.*

¹⁹⁴ *Ibid.*, p. 142.

pozityvų aptariamoms mediacijos plėtros priemonėms poveikį. Be to, nė viena valstybė narė nenurodė, jog ši priemonė turėtų negatyvų poveikį.¹⁹⁵

Penkta, dėl privalomosios mediacijos procedūros numatymo „stipresniajai“ šaliai, kuri turėtų didesnę ekonominę bei derybinę galią, 16 valstybių narių palankiai žvelgia į šią priemonę, o Italija, Portugalija, Vengrija ir Malta (14 %) pabrėžė pozityvų arba itin pozityvų šios priemonės poveikį. Tik Suomija nurodė negatyvų aptariamoms priemonėms poveikį.¹⁹⁶

Šešta, dėl įpareigojimo „stipresniajai“ šaliai, kuri atsisakė dalyvauti mediacijos procedūroje, pateikti rašytinį paaiškinimą dėl atsisakymo priežasčių, 23 valstybės narės (83 %) nurodė, kad ši teisėkūros priemonė neturėtų ypač didelio poveikio mediacijos plėtrai. Italija, Slovakija ir Malta (11 %) šios priemonės atžvilgiu nurodė, kad ji turėtų pozityvų arba labai pozityvų poveikį, tuo tarpu Vokietija ir Suomija pažymėjo, kad aptariama priemonė turėtų negatyvų efektą.¹⁹⁷

Septinta, dėl teisės įpareigoti ginčo šalis pasinaudoti mediacija teismui suteikimo, 21 valstybė narė (75 %) išreiškė pasitikėjimą šia teisėkūros priemone, o 7 valstybės narės (25 %) nurodė, kad ši priemonė turėtų pozityvų arba labai pozityvų poveikį mediacijos skaičiui augti Europoje.¹⁹⁸

Aštunta, dėl reikalavimo teismui pasiaiškinti, kodėl ginčo šalys nebuvo nukreiptos į mediaciją, Jungtinė Karalystė, Kipras, Portugalija, Danija, Slovakija ir Čekijos Respublika (21 %) pažymėjo teigiamą priemonės efektą. Malta, Estija, Vengrija ir Olandija nurodė neigiamą aptariamoms teisėkūros priemonėms įtaką mediacijai skatinti Europoje. Kitos valstybės narės neišreiškė didelio pasitikėjimo šia priemone.¹⁹⁹

Devinta, dėl teisėjų darbo produktyvumo vertinimo atsižvelgiant į nukreipimų pasinaudoti mediacijos procedūra skaičių, 14 valstybių narių (50 %) linkusios manyti, kad ši priemonė turėtų įtakos mediacijos skatinimui ES. Kitos 14 valstybių narių (50 %) mano, jog tokia priemonė turėtų greičiau neigiamą nei teigiamą efektą.²⁰⁰

Dešimta, dėl sankcijų, susijusių su bylinėjimosi išlaidų atlyginimu, atsisakiusiai ginčo šaliai dalyvauti privalomosios mediacijos procedūroje taikymo, 43 % valstybių

¹⁹⁵ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. "REBOOTING" the mediation directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014, p. 142 [žiūrėta 2017 m. vasario 25 d.].
Priega per internetą:
<[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.

¹⁹⁶ *Ibid.*, p. 143.

¹⁹⁷ *Ibid.*, p. 144.

¹⁹⁸ *Ibid.*, p. 144.

¹⁹⁹ *Ibid.*, p. 145.

²⁰⁰ *Ibid.*, p. 145.

narių nurodė, kad tokia priemonė turėtų pozityvų poveikį didinant mediacijų skaičių ES. Tuo tarpu 57 % valstybių nurodė, kad ši priemonė greičiau turėtų neigiamą nei teigiamą efektą mediacijos plėtrai.²⁰¹

Vienuolikta, dėl skatinimo priemonių (pvz., mokesstinės lengvatos) ginčo šalims, pasirinkusioms ginčą spręsti mediacijos būdu, taikymo 24 valstybės narės (86 %) pabrėžė pozityvų šios teisėkūros priemonės efektą.²⁰²

Dvylikta, dėl trečiajam asmeniui suteiktos teisės peržiūrėti mediacijos procedūros metu pasiektą susitarimą siekiant užtikrinti, jog nebūtų pažeisti teisės aktai, viešojo tvarka bei nebūtų nesąžiningų nuostatų, nė viena valstybė narė nenurodė teigiamo šios priemonės efekto, tačiau 11 valstybių narių (39 %) pažymėjo negatyvų poveikį.²⁰³

Trylikta, dėl teisinės pagalbos ginčo šalims būtinybės mediacijos procedūros metu, tik Malta nurodė, jog ši teisėkūros priemonė galėtų turėti teigiamą poveikį mediacijos plėtrai. Tuo tarpu 15 valstybių narių (54 %) nurodė, kad ši priemonė turėtų neigiamą poveikį.²⁰⁴

Keturiolikta, dėl įpareigojimo kiekvienai valstybei narei numatyti minimalų ginčų, kurie turėtų būti sprendžiami naudojantis mediacijos procedūra, skaičių, kad būtų pasiektas balansas tarp teismo proceso ir mediacijos, Malta, Lenkija, Rumunija ir Portugalija (14 %) nurodė, kad šią priemonę numačius Mediacijos direktyvoje, ji turėtų teigiamą poveikį. Tuo tarpu, Estija, Suomija ir Prancūzija (11 %) pažymėjo priešingą poveikį mediacijos plėtrai. 9 iš 28 valstybės narės (32 %) išreiškė palankumą šiai teisėkūros priemonei, kai 17 valstybių narių (61 %) nemano, kad tokia priemonė Mediacijos direktyvoje turėtų teigiamą efektą.²⁰⁵

Įvertinus visus aukščiau paminėtus respondentų atsakymus, 2014 m. studijoje pastebima, jog valstybės narės labiausiai palaikė tokias teisėkūros priemones, kaip ginčo šalių, kurios nusprendė ginčą spręsti mediacijos būdu, skatinimą procesinėmis lengvatomis, privalomosios mediacijos numatymą tam tikrų kategorijų ginčiuose bei privalomosios mediacijos sesiją prieš teismo procesą, turint galimybę bet kuriuo metu pasitraukti iš šios procedūros. Atitinkamai studijoje priemonių, kurias numačius

²⁰¹ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *"REBOOTING" the mediation directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014, p. 146 [žiūrėta 2017 m. vasario 25 d.].
Priega per internetą:
<[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ *Ibid.*, p. 147.

²⁰⁴ *Ibid.*, p. 147.

²⁰⁵ *Ibid.*, p. 148.

Mediacijos direktyvoje turėtų padidėti šio instituto plėtra ES atžvilgiu, prieita prie išvados, kad privalomų elementų numatymas mediacijoje yra būtinas.²⁰⁶

Kaip minėta, respondentams iš valstybių narių buvo užduoti klausimai, susiję su priemonėmis, nesusijusiomis su teisėkūros procesu, kurios, anot respondentų, skatintų mediacijos procedūros naudojimą ES. Toliau autorius trumpai apibūdina ES valstybių narių požiūrį į priemones, nesusijusias su teisėkūros procesu.

Pirma, dėl pilotinio projekto, kuris turėtų plėtoti mediaciją sprendžiant civilinius ir komercinius ginčus, įgyvendinimo, visos valstybės narės, išskyrus Malta, Prancūziją, Suomiją, išreiškė pasitikėjimą aptariama priemone.²⁰⁷

Antra, dėl projekto „susitarimų savaitė“, kurio tikslas atskleisti pozityvias mediacijos savybes, įgyvendinimo ES, respondentai iš 22 valstybių narių mano, kad ši priemonė turėtų teigiamą efektą mediacijos plėtrai. Kitos valstybės narės nurodė, kad projektas „susitarimų savaitė“ greičiau turėtų teigiamą efektą negu neigiamą.²⁰⁸

Trečia, dėl atitinkamų lyderių ir ambasadorių, kurie remtų, skatintų mediacijos naudojimą, šviestų apie mediacijos procedūros teikiamą naudą, paskyrimo, 14 valstybių narių pažymėjo teigiamą poveikį mediacijos plėtrai. Švedija ir Lenkija pažymėjo itin pozityvų poveikį aptariamam institutui, o Prancūzija nurodė, kad atitinkama priemonė neturėtų didelės reikšmės skatinant mediacijos naudojimą ES.²⁰⁹

Ketvirta, dėl valstybių narių įsipareigojimo ES lygmenyje tam tikrose industrijose naudoti mediacijos procedūrą 19 valstybių narių nurodė, kad ši priemonė turėtų teigiamą poveikį mediacijai. Švedija šio projekto atžvilgiu nurodė itin pozityvų efektą, kai 21,4 % valstybių narių atsakymuose pažymėta, jog ši priemonė neturėtų didelio poveikio mediacijos naudojimui.²¹⁰

Penkta, mediacijos ugdymo programa teisės, verslo ir kitose mokyklose susilaukė didžiausio valstybių narių palaikymo. 23 valstybės narės nurodė, jog tokia priemonė turėtų teigiamą poveikį skatinant mediacijos procedūros naudojimą ES. Ypač didelę šios priemonės reikšmę pabrėžė Italija, Čekijos Respublika, Slovakija, Švedija, Estija, Lenkija ir Portugalija (25 %). Tik respondentų iš Liuksemburgo nuomone, ši priemonė nebūtų

²⁰⁶ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. "REBOOTING" the mediation directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014, p. 149-152 [žiūrėta 2017 m. vasario 26 d.].
Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.

²⁰⁷ *Ibid.*, p. 153.

²⁰⁸ *Ibid.*, p. 153-154.

²⁰⁹ *Ibid.*, p. 154.

²¹⁰ *Ibid.*, p. 155.

tinkama mediacijos procedūrai populiarinti Europoje.²¹¹

Šešta, dėl bendro mediatorių sertifikavimo ES, vos 8 valstybių narių nuomone, ši priemonė galėtų turėti teigiamą įtaką mediacijos naudojimui Europoje. Tuo tarpu apie 57 % valstybių narių nurodė, kad didelės reikšmės aptariama priemonė mediacijai neturėtų.²¹²

Septinta, dėl ES alternatyvių ginčų sprendimo agentūros įsteigimo, kuri turėtų skatinti mediacijos naudojimą, didžioji dalis valstybių narių (daugiau nei 50 %) pažymėjo teigiamą šios priemonės poveikį siekiant mediacijos populiarinimo.²¹³

Apibendrinus su teisėkūra nesusijusias mediacijos skatinimo priemones, studijoje pažymima, kad valstybės narės palaiko visų aukščiau išvardintų priemonių įgyvendinimą. Nė viena valstybė narė nenurodė, kad aptartos su teisėkūra nesusijusios priemonės turėtų kokį nors didesnę neigiamą poveikį. Vis dėlto, valstybių narių nuomone, tinkamiausios priemonės būtų susijusios su mediacijos ugdymo programų teisės, verslo ir kitose mokymo įstaigose įsteigimu bei pilotinių projektų, kurie skatintų mediacijos procedūrą, įgyvendinimu. Be to, galime pastebėti, kad respondentai labiau linkę palaikyti su teisėkūra susijusias mediacijos skatinimo priemones nei su teisėkūra nesusijusias priemones.²¹⁴

Net 2014 m. konstatavus, jog Mediacijos direktyvoje numatyti tikslai kol kas nėra pasiekti, 2016 m. Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų direktorato studijoje vėlgi pažymima, kad praėjus aštuoneriems metams nuo aptariamoms direktyvos priėmimo, mediacijos procedūros skatinimo ir plėtros tikslas vis dar nėra tinkamai įgyvendintas. Atsižvelgiant į tai, 2016 m. studijoje nurodomos dvi alternatyvos, kaip pasiekti balansą tarp mediacijos ir teismo ginčų sprendimo. Pirmasis pasiūlymas yra susijęs su Mediacijos direktyvos 5 straipsnio 2 dalies, kuri numato, jog šia direktyva nedaromas poveikis nacionaliniams teisės aktams, kuriuose numatyta privalomoji mediacija, pakeitimu. Studijoje siūloma minėtame straipsnyje numatyti, kad valstybės narės užtikrina mediacijos procedūros integraciją į teisminę sistemą sprendžiant civilines ir komercines bylas, išskyrus atvejus, kai nusprendžiama, jog sprendžiant tam tikrus ginčus tokia integracija netinkama. Tokios

²¹¹ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. "REBOOTING" the mediation directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014, p. 155-156 [žiūrėta 2017 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOLJURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.

²¹² *Ibid.*, p. 156

²¹³ *Ibid.*, p. 157.

²¹⁴ *Ibid.*, p. 157-158.

procedūros minimalūs reikalavimai: ginčo šalys privalo susitikti su mediatoriumi, tokia ginčo sprendimo procedūra turi būti neįpareigojanti, nemokama arba apribota tam tikra suma bei ginčo šalys turi turėti teisę pasitraukti iš šios mediacijos sesijos. Kaip alternatyvą, studija siūlo 5 straipsnio 2 dalį aiškinti ir taikyti plečiamai. Šios alternatyvos idėja yra susijusi su Europos Komisijos teikiamais paklausimais valstybėms narėms dėl balanso tarp mediacijos procedūros ir teismų sistemos indeksų bei priežasčių, kodėl šis balansas nebuvo pasiektas.²¹⁵

Apibendrinant aukščiau aptartą analizę konstatuotina, kad nurodytos studijos ir jose pateikiamos priežastys atspindi, kodėl pradėta svarstyti apie privalomosios mediacijos įtvirtinimą Mediacijos direktyvoje. Iš atliktos analizės akivaizdžiai matyti, jog ES institucijos būtinybę imtis priemonių mediacijos plėtrai skatinti sieja su aplinkybe, kad Mediacijos direktyvoje keliami tikslai nebuvo pasiekti. Šiame kontekste autorius sutinka su faktu, jog mediacijos procedūra nėra intensyviai propaguojama ES, tačiau atkreipia dėmesį į jau minėtas aplinkybes, jog valstybės narės žingsnis po žingsnio tobulina nacionalinį reglamentavimą, imasi priemonių skleisti mediacijos teikiamą naudą. Vis dėlto, kaip analizuojama sekančiame skyriuje, egzistuoja realūs ir pagrįsti rizikos veiksniai, su kuriais būtų susiduriama Mediacijos direktyvoje įtvirtinant privalomosios mediacijos institutą.

4.3. Privalomosios mediacijos įtvirtinimo Mediacijos direktyvoje probleminiai aspektai

Atsižvelgdamas į atliktą analizę, aptartas doktrinos atstovų pozicijas bei remdamasis papildomais argumentais šiame skyriuje autorius apžvelgia galimus rizikos veiksnius ir problemas, su kuriomis būtų susiduriama privalomąją mediaciją įtvirtinant Mediacijos direktyvoje. Be to, autorius pristato savo poziciją dėl pagrindinio šio tyrimo klausimo – ar privalomoji mediacija būtų veiksminga priemonė „perkrauti“ ES Mediacijos direktyvą?

Pirmiausia autorius atkreipia dėmesį į pagrindinio šio tyrimo klausimo „jautrumą“. Viena vertus, klausimo „jautrumas“ sąlygojamas būtent doktrinos atstovų išdėstytų argumentų dėl privalomosios mediacijos teikiamos naudos ir šio instituto trūkumų. Kita vertus, aktualus istorinis kontekstas bei užsienio valstybių patirtis - tai leidžia susidaryti bent pirminę nuomonę apie aptariamo instituto esmę ir efektyvumą.

²¹⁵ Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *The implementation of the mediation directive: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2016, p. 7-9, 25-28 [žiūrėta 2017 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571395/IPOL_IDA\(2016\)571395_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571395/IPOL_IDA(2016)571395_EN.pdf)>.

Autorius nekvestionuoja ankstesniuose skyriuose nurodytos privalomosios mediacijos teikiamos naudos. Vis dėlto autorius mano, jog privalomosios mediacijos įtvirtinimas Mediacijos direktyvoje ne tik nebūtų veiksminga mediacijos plėtros priemonė, tačiau abejoja, ar atsakingos ES institucijos apskritai imsis iniciatyvos „perkrauti“ ES Mediacijos direktyvą. Tokią savo poziciją autorius grindžia anksčiau atlikta analize bei toliau nurodytomis aplinkybėmis bei argumentais.

Pirma, jau buvo minėta, kad tradicinė mediacijos samprata suformuota remiantis savanoriškumo principu. Tai reiškia, kad pasirinkus netinkamą privalomosios mediacijos formą gali būti panaikinamas šis esminis mediaciją identifikuojantis bruožas. Tai, be kita ko, sąlygoja, jog ginčo šalių įpareigojimas prieš jų valią pasinaudoti mediacijos procedūra neduos rezultatų, kadangi į procedūrą bus žvelgiama, kaip į formalumą. Šalims nesant suinteresuotoms spręsti konfliktą mediacijos būdu, tikėtina, kad mediatorius taip pat neturės motyvacijos skatinti šalis išspręsti tarpusavio konfliktą.

Antra, nepaisant minėtų Anglijos ir Velso teismų, ES Teisingumo Teismo sprendimų, autorius kelia klausimą, ar gali egzistuoti situacijos, kai įpareigojimas pasinaudoti privalomosios mediacijos institutu sąlygotų teisės kreiptis į teismą, numatytą Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje, pažeidimą. Autoriaus įsitikinimu, tokia grėsmė yra pakankamai reali. Nepaisant to, kad numačius įpareigojimą pasinaudoti mediacijos procedūra numatoma ir galimybė iš šios procedūros pasitraukti, buvo aptarta, kad viena iš mediacijos skatinimo priemonių yra susijusi su teismo teise skirti sankcijas ginčo šaliai, atsisakiusiai pasinaudoti mediacija. Tai reiškia, kad šalis gali baimintis ir atsisakyti ginčą spręsti mediacijos būdu dėl to, kad teismas atsisakymą gali įvertinti kaip nepagrįstą ir skirti atitinkamas sankcijas. Šiuo atveju nesant aiškių atsisakymo ribų, kyla asmens teisės kreiptis į teismą pažeidimo rizika. Be to, autorius pažymi, kad ES Teisingumo Teismo *Rosalba Alassini prieš Telecom Italia SpA* bylos interpretacija leidžia daryti išvadą, kad privaloma ikiteisminė ginčų nagrinėjimo tvarka nepažeidžia teisės kreiptis į teismą, jei ji yra suderinama su bendraisiais principais bei per daug neapsunkina priegios prie teisminės sistemos.²¹⁶ Vadinasi, įtvirtinus privalomąją mediaciją Mediacijos direktyvoje, valstybės narės turėtų jos nuostatas perkelti į savo nacionalinius teisės aktus. Šiuo atveju kyla rizika, kad valstybės narės netinkamai įgyvendins aptariamą direktyvą, kas sąlygotų aptariamo fundamentalaus teisės kreiptis į teismą principo pažeidimą.

Trečia, anksčiau nurodyta analizė suponuoja, kad kiekvienos ES valstybės narės

²¹⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2010 m. kovo 18 d. sprendimas *Rosalba Alassini prieš Telecom Italia SpA* C-317/08, EU:C:2010:146.

tradicijos bei teisinė sąmonė skiriasi. Vadinasi, privalomosios mediacijos įtvirtinimo Mediacijos direktyvoje kontekste kyla privalomosios mediacijos inicijavimo formos ir ginčo sričių, kurioms būtų įmanoma taikyti privalomosios mediacijos institutą, pasirinkimo problematika. Nors aptartos studijos apžvelgia valstybių narių prioritetus šiais klausimais, autorius kelia studijų reprezentatyvumo problematiką. Šiame kontekste autorius sutinka su Giuseppe De Palo ir Romina Canessa pateikta 2014 m. studijos kritika, jog minėta studija parengta su trūkumais. 2014 m. studijoje nurodoma, jog didžioji dalis respondentų buvo mediatoriai. Minėti autoriai šiame kontekste pažymi, kad klausiant nuomonės asmenų, kurie yra mediacijos procedūros šalininkai, atsakymas, jog privalomosios mediacijos institutas spręstų daugelį problemų, yra akivaizdus. Be to, pabrėžiama, jog studijoje pateikiama išvada nėra lygi išvadai, jeigu respondentų spektras būtų platesnis ir įvairesnis.²¹⁷

Ketvirta, analizuojant Mediacijos direktyvą buvo konstatuota, kad aptariama direktyva yra paremta savanoriškumo principu, tačiau joje nėra draudimų valstybėms narėms savo nacionaliniuose teisės aktuose numatyti privalomosios mediacijos. Net jei laikytumėmės pozicijos, kad aptartos Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio direktorato Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų direktorato studijos yra pakankamai išsamios, o jose pateikiama informacija iš tiesų atspindi kiekvienos valstybės narės poziciją dėl privalomosios mediacijos įtvirtinimo būtinybės, reikia pažymėti, jog valstybės narės, manančios, kad aptariamasis institutas galėtų spręsti mediacijos paradokso problemą, gali savarankiškai siekti privalomosios mediacijos įgyvendinimo savo nacionaliniame reglamentavime, vadinasi, nėra būtinybės „perkrauti“ Mediacijos direktyvą ir joje įtvirtinti įpareigojimą pasinaudoti mediacijos procedūra.

Penkta, privalomoji mediacija, autoriaus nuomone, reiškia, kad didelis dėmesys turi būti skiriamas mediatoriams, šalių tinkamam motyvavimui ir teisėjų mokymams. Šis teiginys yra glaudžiai susijęs su anksčiau nurodytais argumentais, kadangi autorius kelia tinkamo valstybių narių pasiruošimo įdiegti privalomosios mediacijos institutą, jei jis būtų įtvirtintas Mediacijos direktyvoje, problemą. Formalus privalomosios mediacijos instituto įtvirtinimas nebūtų naudingas ir efektyvus, jei valstybių narių teisėjai nesugebės tinkamai nukreipti šalis į mediacijos procedūrą, o mediatoriai nemokės kontroliuoti mediacijos procedūros. Nepaisant to, kad kritikai galėtų teigti, jog toks argumentas nėra svarbus, nes jis akivaizdus, autorius pabrėžia, jog ES mastu trūksta kvalifikuotų, kompetentingų teisėjų ir mediatorių, kurie sugebėtų ginčo šalis tinkamai motyvuoti ir

²¹⁷ DE PALO, G.; and CANESSA, R. Sleeping? Comatose? Only mandatory consideration of mediation can awake sleeping beauty in the European Union. *Cardozo journal of conflict resolution*, 2015, vol. 16, p. 724-725.

paaiškinti mediacijos procedūros esmę, jos teikiamą naudą. Autoriaus įsitikinimu, tokie tikslai galėtų būti pasiekti inicijuojant mediatorių ir teisėjų mokymo bei švietimo programas. Tokią autoriaus poziciją pagrindžia ir aukščiau analizuotas itin mažas mediacijos procedūrų skaičius bei doktrinoje išsakyta pozicija, jog patys teisininkai nėra tinkamai susipažinę su šiuo institutu. Atskirai autorius, pagrįsdamas pastarąjį argumentą, pastebi, jog mediatorių ir teisėjų kompetencija nėra vienintelė problema, dėl ko daugelis valstybių narių nėra tinkamai pasiruošusios privalomosios mediacijos institutui. Autorius nurodo, kad ne visos valstybės narės užtikrina tinkamas mediatorių motyvavimo priemones. Viena iš tokių priemonių yra finansinis mediatorių pasitenkinimas. Taip pat abejotina, ar visos valstybės narės turi tinkamą infrastruktūrą privalomosios mediacijos efektyviam veikimui. Jau minėta, kad Lietuvos Respublikoje šiuo metu taip pat siekiama įtvirtinti privalomąją mediaciją, tačiau per metus šiam institutui įgyvendinti planuojama skirti tik 400 000 eurų. Autorius buvo išreiškęs poziciją, kad ši suma yra per maža šiam institutui, todėl atitinkamai nurodo, kad vargu ar pavyktų mediatoriams suteikti tinkamą finansinį saugumą, jog jie būtų motyvuoti, taip pat mažai tikėtina, kad už tokią sumą pavyktų išvystyti mediacijos paslaugų infrastruktūrą. Be to, mediatorių finansinio saugumo užtikrinimas bei infrastruktūros išvystymas kartu reikštų mediacijos procedūros kokybės gerinimą, ginčo šalių interesų užtikrinimą. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į minėtą Italijoje vykusį teisininkų streiką, kai buvo bandoma įvesti privalomąją mediaciją. Minėtas streikas iš dalies buvo nuslopintas būtent finansinėmis lėšomis.²¹⁸ Negana to, autorius, neatsižvelgdamas į tai, kad Turkija nėra ES valstybė narė, nagrinėjamo klausimo kontekste aptaria būtent Turkijos pavyzdį, kuris puikiai iliustruoja autoriaus keliamą tinkamo pasiruošimo privalomosios mediacijos institutui problemą. Būtent Turkija yra viena iš valstybių, kuri šiuo metu ypač aktyviai analizuoja mediacijos institutą (įskaitant privalomąją mediaciją), tobulina savo reglamentavimą, rengia naujas iniciatyvas ir pilotinius projektus, aktyviai bendradarbiauja su Europos veiksmingo teisingumo komisija (CEPEJ).²¹⁹ Turkijoje prie Teisingumo misterijos yra įsteigtas Mediacijos departamentas, kuriame išimtinai su mediacijos procedūros reglamentavimo tobulinimu, kokybės ir interesų disbalanso užtikrinimu dirba kelios dešimtys žmonių. 2016 m. birželio 2 d. duomenimis Turkijoje veikia trisdešimt penkios mediacijos asociacijos, yra 3012 registruotų mediatorių. Remiantis statistiniais duomenimis,

²¹⁸ PYNCHON, V. *Mandatory mediation sparks Italian strike* [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2017 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles/PynchonVb120110530.cfm>>.

²¹⁹ Šiuo metu Turkija svarsto privalomąją mediaciją įtvirtinti darbo teisės ginčiuose. Apie Paskutiniu metu Turkijoje vykstančius projektus, organizuojamus susitikimus su CEPEJ ekspertais ir kitomis iniciatyvomis galima susipažinti Europos Tarybos internetiniame tinklalapyje: <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/cooperation/Turkey_mediation/default_en.asp>.

Turkijoje sėkmingų mediacijų skaičius išaugo iki beveik trijų tūkstančių (2016 m. gegužės 30 d. duomenimis iš 3006 mediacijos procedūrų 2870 mediacijos buvo sėkmingos). Atsižvelgiant į tai, kad duomenys yra pusės metų senumo, o Turkija sparčiais auga šioje srityje, tikėtina, kad šiuo metu statistika yra dar geresnė.²²⁰ Naujausia iniciatyva Turkijoje yra susijusi su privalomosios mediacijos darbo ginčiuose įvedimu. Vis dėlto Turkijoje egzistuojant tokiam dideliame sėkmingos mediacijos rodikliui, turint tokius resursus bei institucijas, kurios taip aktyviai siekia mediacijos plėtros ir šio instituto tobulinimo, Turkijos teisininkai išreiškia abejonę ar Turkija yra pasiruošusi privalomosios mediacijos institutui. Kitaip tariant, Turkijoje diskutuojama ar šiuo institutu bus pasiekti tikslai, kurių tikimasi iš privalomosios mediacijos.²²¹ Autoriaus nuomone, tai reiškia, kad privalomosios mediacijos institutui efektyviai veikti reikalingi ypatingai dideli finansiniai resursai, tinkamas mediatorių motyvavimas, teisėjų ir mediatorių švietimo programos, atitinkama infrastruktūra. Autorius, atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, abejoja, ar visos ES valstybės narės yra pasiruošusios privalomosios mediacijos instituto įvedimui, todėl Mediacijos direktyvos „perkrovimas“ gali sąlygoti faktą, jog valstybės narės, įgyvendindamos „perkrautą“ direktyvą, savo nacionalinėje teisėje įtvirtins neefektyvų teisinį institutą.

Šešta, privalomosios mediacijos institutas gali sąlygoti piktnaudžiavimo šiuo institutu atvejus. „Perkrovus“ Mediacijos direktyvą, valstybėms narėms įgyvendinus „perkrautą“ Mediacijos direktyvą ir nesiėmus priemonių mediatorių ir ginčo šalių motyvacijai užtikrinti egzistuoja reali grėsmė, kad aptariamas institutas tebus formalumas, kuriuo iš tiesų nebus siekiama išspręsti tarp šalių kilusio konflikto. Vieną iš piktnaudžiavimo atvejų iliustruoja Turkijos kasacinio teismo byla, kurioje buvo nagrinėjamas klausimas, ar mediacijos protokolui, kuris sudarytas tarp mediatoriaus ir ginčo šalių, vykdyti reikalingas teismo patvirtinimas. Byloje ieškovas (darbdavys) prašė teismo patvirtinti mediacijos protokolą, kurį esant mediatoriui, sudarė ginčo šalys. Teismas atsisakė tenkinti ieškovo reikalavimą pažymėdamas, kad mediacijos protokolai ne tik neatitiko teisės aktų reikalavimų turinio atžvilgiu,²²² tačiau protokolai, kuriame numatyta, jog atsakovas atleidžia ieškovą nuo mokėtinų sumų, sudarytas tuo metu, kai

²²⁰ Süleymanoğlu, A. *Mediation in Turkey* [interaktyvus]. 2016. Prieiga per internetą: <<https://prezi.com/zz9sozwf4c4b/mediation-in-turkey/>>.

²²¹ GÜRKAYNAK, G.; GÜNER, C.; and ULUAY, T. *Turkey: mandatory mediation under Turkish labor law* [interaktyvus]. 2017. Prieiga per internetą: <<http://www.mondaq.com/turkey/x/564882/employment+litigation+tribunals/Mandatory+Mediation+Under+Turkish+Labor+Law>>.

²²² Protokole nebuvo nurodyta, kurios šalies iniciatyva mediacijos procedūra buvo pradėta, kokia yra prašymo ginčą spręsti mediacijos būdu data, mediacijos modelis ir mediacijos vieta. Protokole taip pat buvo nurodyta, kad atsakovas atleidžia ieškovą nuo visų ieškovo atsakovui mokėtinų sumų.

ginčo tarp šalių dar nebuvo bei nebuvo atsakovo (darbuotojo) atitinkamo pareiškimo dėl ieškovo atleidimo nuo tokios prievolės. Kitaip tariant, darbdavys byloje norėjo, kad teismas patvirtintų fiktyvų šalių susitarimą, kuris neva buvo sudarytas mediacijos procedūros metu, nors darbuotojui nebuvo leista susipažinti su dokumentais, kuriuos jis pasirašė, jokių dokumentų kopijų darbuotojas negavo.²²³ Autorius pabrėžia, kad piktnaudžiavimo atvejų yra ir savanoriškos mediacijos atveju, tačiau įtvirtinus privalomosios mediacijos institutą tokių piktnaudžiavimo atvejų skaičius gali tik didėti.

Septinta, autorius abejoja, ar Europos Komisija ryžtusi siūlyti privalomąją mediaciją įtvirtinti Mediacijos direktyvoje, o Europos Tarybai ir Europos Parlamentui pavyktų susitarti dėl aptariamo instituto įtvirtinimo direktyvos lygio instrumente. Tokią autoriaus poziciją pirmiausiai pagrindžia šiuo metu galiojančios Mediacijos direktyvos priėmimo peripetijos. Šiame darbe buvo minėta, kad aptariamos direktyvos projektas priimtas 2004 m., o pati direktyva priimta tik po ketverių metų. Net ketverius metus buvo svarstoma, kokias nuostatas įtraukti į direktyvą. Pagaliau buvo nuspręsta, kad Mediacijos direktyva neturėtų reguliuoti plataus spektro klausimų, susijusių su mediacija, tačiau turėtų būti numatytos bendros civilinio proceso taisyklės, nubrėžtos ribos tarp mediacijos ir teismo ginčų nagrinėjimo. Europos Komisija iš direktyvos projekto panaikino nuostatas, susijusias su mediacijos proceso, mediatorių akreditacijos reguliavimu.²²⁴ Be to, lyginant 2004 m. direktyvos projektą ir šiuo metu galiojančią Mediacijos direktyvą, matyti, jog galutiniame variante Mediacijos direktyvos taikymo sritis apribota civilinėmis ir komercinėmis bylomis tarptautinių ginčų atveju. Tuo tarpu pirminiame direktyvos projekte taikymo sritis buvo kur kas platesnė. Šios aplinkybės pagrindžia tai, kad vargu ar ES institucijoms pavyktų susitarti dėl privalomosios mediacijos įtvirtinimo direktyvos lygiu. Atskirai pažymėtina, kad pati Europos Komisija mažiau negu prieš metus pareiškė, kad šiuo metu nėra poreikio peržiūrėti ar pakeisti Mediacijos direktyvos.²²⁵ Beje, jei vis dėlto būtų siekiama „perkrauti“ Mediacijos direktyvą ir joje įtvirtinti privalomąją mediaciją, autorius kelia atitikimo Sutarties dėl ES veikimo (toliau tekste – SESV) 5

²²³ Turkijos kasacinio teismo Devintoji civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gruodžio 8 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2016/25300, sprendimo Nr. 2016/21744 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.yargitay.gov.tr/?lang=eng>>.

²²⁴ BILLIET, P. et. al. *The new EU directive on mediation. First insights*. Antwerpen: Maklu, 2008, p. 11-12.

²²⁵ 2016 m. rugpjūčio 26 d. Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl direktyvos 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų taikymo (Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters) [interaktyvus], Brussels, COM(2016) 542 final, p. 11 [žiūrėta 2017 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://europeanmemoranda.cabinetoffice.gov.uk/files/2016/09/st12109.en16_.pdf>.

straipsnyje bei Protokole Nr. 2 dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo²²⁶ numatytam subsidiarumo principui ir ES kompetencijos problemą. Remiantis aptariama SESV ir Protokolo Nr. 2 nuostatomis, subsidiarumo principu siekiama užtikrinti, kad sprendimai būtų priimami kuo artimesni piliečiui. Taip pat siekiama užtikrinti, kad būtų nuolatos tikrinama, ar ES lygio veiksmas yra pateisinamas, atsižvelgiant į nacionaliniu, regioniniu ar vietiniu lygiu esamas galimybes. Kitaip tariant, pagal subsidiarumo principą ES ima veikti tik tada (išskyrus sritis, kurios priklauso jos išimtinai kompetencijai), kai jos veiksmai yra veiksmingesni nei tie, kurių imamasi nacionaliniu, regioniniu ar vietiniu lygiu. Atsižvelgdamas į tai, autorius mano, kad įtvirtinant privalomosios mediacijos institutą Mediacijos direktyvoje galimai būtų peržengta ES kompetencija, kuri suteikta SESV numatytiems tikslams pasiekti.

Autoriaus įsitikinimu, anksčiau nurodytos problemos bei rizikos veiksniai sąlygoja abejonę, jog ES institucijos ryžtųsi „perkrauti“ Mediacijos direktyvą. Atitinkamai aptarti argumentai leidžia daryti išvadą, kad privalomosios mediacijos įtvirtinimas Mediacijos direktyvoje nebūtų veiksminga priemonė skatinti mediacijos plėtrą ES, tačiau, priešingai, gali sąlygoti visą eilę problemų. Tuo atveju, jei ES institucijos nuspręstų inicijuoti Mediacijos direktyvos „perkrovimą“, autorius mano, kad turėtų būti atsižvelgiama į minėtus rizikos veiksnius ir pirmiausia reikėtų svarstyti apie „švelnesnės“ formos privalomosios mediacijos įtvirtinimą. Autorius nuomone, jeigu Mediacijos direktyva būtų „perkrauta“, realistiškesnės mediacijos skatinimo priemonės būtų lengvatų ginčo šalis, pasirinkusioms ginčą spręsti mediacijos būdu, numatymas, įpareigojimo ginčo šalis informuoti apie mediacijos procedūrą įtvirtinimas ar kitos „švelnesnės“ priemonės. Šiuo atveju autorius atkreipia dėmesį, kad minėtas teiginys niekaip nedaro įtakos ir nekeičia prieš tai pareikštos pozicijos, jog privalomosios mediacijos veiksmingumas įtvirtinus ją Mediacijos direktyvoje yra abejotinas ir sąlygotas daugybės rizikos veiksnių. Taip pat nekeičia autoriaus nuomonės, kad mažai tikėtinos ES institucijų iniciatyvos „perkrauti“ ES Mediacijos direktyvą.

Vis dėlto autorius mano, jog, siekiant mediacijos populiarinimo, būtų veiksminga išplėsti tas mediacijos sritis, kuriose valstybės narės jau yra pažengusios. Atsižvelgiant į tai, galbūt būtų verta svarstyti apie mediacijos procedūros kokybės gerinimą, Europos mediatorių kodekso gairių rengimą ar kitus mediacijos skatinimo mechanizmus, kurie, be kita ko, aptarti ir minėtoje 2014 m. Europos Parlamento Vidaus politikos generalinio

²²⁶ 2012 m. spalio 26 d. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. *OL*, 2012, C 326, t. 55, p. 52, 207.

direktorato Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų direktorato studijoje.²²⁷ Be to, atsižvelgiant į 2016 m. Europos Komisijos ataskaitą, realu, kad ES institucijos svarstyto, pavyzdžiui, apie tokius projektus ir iniciatyvas, kurios susijusios su reikalavimais šalims pareiškime teismui nurodyti, ar buvo bandoma ginčą spręsti mediacijos būdu, teismų pareiga svarstyti, ar ginčas galėtų būti sprendžiamas mediacijos procedūros būdu, finansinėmis iniciatyvomis, kurios mediaciją turėtų daryti patrauklesne.²²⁸

Visuma aplinkybių bei teisinių argumentų, kurie nurodyti šiame darbe, lemia tai, jog šiuo metu Mediacijos direktyvos „perkrovimas“ joje įtvirtinant privalomąją mediaciją nėra tikėtinas, o tokios iniciatyvos veiksmingumas abejotinas. Vietoje to, tikėtina, kad ES institucijos svarstyto apie įvairius pilotinius projektus ir iniciatyvas, kurios nėra tokios drastiškos kaip privalomosios mediacijos ES Mediacijos direktyvoje įtvirtinimas.

²²⁷ Pvz., lyderių ir ambasadorių, kurie remto, skatintų mediacijos naudojimą, šviestų apie mediacijos procedūros teikiamą naudą, mediacijos ugdymo programos aukštosiose mokyklose ir kt.

²²⁸ 2016 m. rugpjūčio 26 d. Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl direktyvos 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų taikymo (Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters) [interaktyvus], Brussels, COM(2016) 542 final, p. 12 [žiūrėta 2017 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://europeanmemoranda.cabinetoffice.gov.uk/files/2016/09/st12109.en16_.pdf>.

IŠVADOS

1. Privalomosios mediacijos reglamentavimas užsienio valstybėse leidžia teigti, jog privalomosios mediacijos instituto įtvirtinimas neturėtų būti skubotas, neįsigilinus į šio instituto esmę. Pasiūlymai Lietuvos Respublikoje įtvirtinti privalomąją mediaciją vertintini kaip skuboti, pateikti tinkamai neįsigilinus į užsienio valstybių patirtį ir faktą, jog tiek Lietuvos Respublikoje, tiek ES mediacijos institutas vis dar yra *terra incognita*. Faktinės aplinkybės bei teisiniai argumentai leidžia teigti, kad Lietuvos Respublikoje įtvirtinus privalomąją mediaciją nedidelių sumų ginčų kategorijoje siekiami mediacijos skatinimo ir populiarinimo tikslai nebūtų pasiekti. Tuo tarpu, įtvirtinant privalomąją mediaciją šeimos ginčiuose reikėtų rimtai apsvarstyti vaikų interesų pažeidimo riziką bei aplinkybę, jog kartais tik teismas yra kompetentingas spręsti iš šeimos teisės kilusius ginčus.
2. Tiek privalomosios mediacijos šalininkų, tiek jų oponentų argumentai privalomosios mediacijos taikymo ir jos teikiamos naudos aspektu yra svarūs bei konstruktyvūs. Argumentų analizė leidžia teigti, kad pagrindiniai privalomosios mediacijos aspektai, dėl kurių nesutariama, susiję su mediacijos savanoriškumo požymiu, kaštų ir laiko sąnaudomis bei ginčų kategorijomis, kuriose būtų įmanoma taikyti privalomąją mediaciją.
3. ES institucijų susirūpinimas dėl nepasiektų Mediacijos direktyvoje keliamų tikslų paskatino svarstymus dėl Mediacijos direktyvos „perkrovimo“ joje įtvirtinant privalomąją mediaciją. Vis dėlto, atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį, privalomosios mediacijos šalininkų bei jų oponentų argumentus ir papildomus autoriaus argumentus, galima teigti ne tik tai, jog greičiausiai ES institucijos nesiims iniciatyvos privalomąją mediaciją įtvirtinti direktyvos lygio instrumente, tačiau tokia, su teisėkūra susijusi iniciatyva nebūtų veiksminga siekiant mediacijos skatinimo bei plėtros tikslų. Tuo atveju, jei būtų bandoma įtvirtinti privalomosios mediacijos institutą į Mediacijos direktyvą, būtų susiduriama su gausybe problemų bei rizikos veiksnių (pvz., ES kompetencijos ribos, valstybių narių tinkamo pasiruošimo įtvirtinti privalomąją mediaciją savo nacionalinėje teisėje problema, galimi piktnaudžiavimo atvejai). Tikėtina, kad ES institucijos svarstyty apie „švelnesnes“ mediacijos skatinimo ir plėtros priemones (pvz., lengvatų ginčo šalims, pasirinkusioms ginčą spręsti mediacijos būdu, numatymą).

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Teisės norminiai aktai:

1.1. Tarptautiniai teisės aktai

1. 1981 m. gegužės 14 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. R(81)7 dėl priemonių, palengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema (Recommendation No R (81) 7 of the Committee of Minister to member states on measures facilitating access to justice, adopted on 14 May 1981 by the Committee of Ministers of the Council of Europe) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168050e7e4>>.
2. 1986 m. rugsėjo 16 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. R(86)12 dėl priemonių, leidžiančių užkirsti kelią pernelyg dideliam darbo krūviui teismuose arba sumažinti jį (Recommendation No R (86) 12 of the Committee of Minister to member states concerning measures to prevent and reduce the excessive workload in the courts, adopted on 16 September, 1986 by the Committee of Ministers of the Council of Europe) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <[http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/6%20RECOMMENDATION%20No.%20%20\(86\)%2012.pdf](http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/6%20RECOMMENDATION%20No.%20%20(86)%2012.pdf)>.
3. 1998 m. sausio 21 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(98)1 dėl šeimos mediacijos (Recommendation No REC (98)1 of the Committee of Ministers to member states on family mediation, adopted on 21 January 1998 by the Committee of Ministers of the Council of Europe [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/family/7th%20conference_en_files/Rec\(98\)1%20E.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/family/7th%20conference_en_files/Rec(98)1%20E.pdf)>.
4. 2002 m. rugsėjo 18 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje Nr. R(2002)10 dėl mediacijos civilinėse bylose (Recommendation No REC (2002)10 of the Committee of Ministers to member states on civil matter, adopted on 18 September 2002 by the Committee of Ministers of the Council of Europe [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e1f76>
5. Recommendation No. REC (99)19 of the Committee of Ministers to member states

concerning mediation in penal matter, adopted on 15 September 1999 by the Committee of Ministers of the Council of Europe [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą:<https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168062e02b>.

6. Recommendation No. REC (2001)9 of the Committee of Ministers to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties, adopted on 5 September 2001 by the Committee of Ministers of the Council of Europe [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą:<https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2b59>.

1.2. Europos Sąjungos teisės aktai

7. 2012 m. spalio 26 d. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. *OL*, 2012, C 326, t. 55, p. 47.
8. 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. *OL*, 2008, L 134, p.

1.3. Lietuvos Respublikos teisės aktai

9. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.
10. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2008, nr. 87-3462.
11. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-268 „Dėl taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) sistemos plėtros koncepcijos patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 13939.

2. Specialioji literatūra

2.1. Monografijos ir vadovėliai

12. KAMINSKIENĖ, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*: monografija. Vilnius: Registrų centras, 2011.
13. KAMINSKIENĖ, N., et al. *Mediacija*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
14. BILLIET, P. et al. *The new EU directive on mediation. First insights*. Antwerpen: Maklu, 2008.
15. BLAKE, S.; BROWNE, J.; and SIME, S. *A practical approach to alternative dispute resolution*. New York: Oxford University Press, 2014.
16. CUNNINGHAM-HILL, S.; and ELDER, K. *Civil litigation handbook 2010-2011*.

New York: Oxford university press, 2010.

17. HODGES, C.; BENÖHR, I.; and CREUTZFELDT-BANDA, N. *Consumer ADR in Europe civil justice systems*. United Kingdom: Hart publishing Ltd, 2012.
18. O'HARE, J.; and HILL, R. N. *Civil litigation*. 7 th edition. London: FT Law & Tax, 1995.

2.2. Straipsniai periodiniuose leidiniuose

19. AUGUSTINAITIS, A. Privalomoji mediacija ir jos taikymo prielaidos. *Teisės mokslų pavasaris 2016*: Vilniaus universiteto studentų mokslinė draugija. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, 2016, SL 1613, p. 35-47.
20. JUŠKAITĖ-VIZBARIENĖ, J. Ar mediatoriui kyla civilinė atsakomybė už ydingą vadovavimą mediacijos procesui? *Teisės apžvalga*, 2014, nr. 1(11), p. 99-138.
21. KAMINSKIENĖ, N. Civilinių ir komercinių ginčų alternatyvus sprendimas. Vilnius: *Jurisprudencija*, 2005, nr. 69(61), p. 74-80.
22. KAMINSKIENĖ, N. Teisminė mediacija. Qua vadis? *Socialinis darbas*, 2010, nr. 9(1), p. 54-63.
23. KAMINSKIENĖ, N. Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai. *Jurisprudencija*, 2013, nr. 20(2), p. 683-705.
24. MILAŠIUS, T. Mediacija kaip alternatyvus ginčo sprendimo būdas. *Teisė*, 2007, nr. 63, p. 43-58.
25. PETRAUSKAS, F. Alternatyvaus ginčų nagrinėjimo raida, teisinė padėtis ir reglamentavimas. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 18(2) p. 631-658.
26. SIMAITIS, R. Teisminis sutaikymas. *Teisė*, 2004, nr. 52, p. 92-107.
27. SIMAITIS, R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. *Justitia*, 2007, nr. 2, p. 21-32.
28. VĖBRAITĖ, V. Šalių sutaikymas kaip civilinio proceso tikslas ir jo galimybės Lietuvoje. *Teisė*, 2008, nr. 69, p. 106-116.
29. ZAKSAITĖ, S., GARALEVIČIUS, Z. Teisminės ir neteisminės šeimos ginčų mediacijos galimybės. *Teisės problemos*, 2009, nr. 4 (66), p. 70-108.
30. DE PALO, G.; and CANESSA, R. Sleeping? Comatose? Only mandatory consideration of mediation can awake sleeping beauty in the European Union. *Cardozo journal of conflict resolution*, 2015, vol. 16, p. 713-730.
31. FOLBERG, J. Development of mediation practice in the United States. *Iuris dictio*, 2015, vol. 17, p. 35-39.
32. FOLBERG, J.; and TAYLOR, A. *Mediation a comprehensive guide to resolving conflicts without litigation*. San Francisco: *Jossey – Bass publishers*, 1984.

33. HANKS, M. Perspectives on mandatory mediation. *UNSW law journal*, 2012, vol. 35(3), p. 929-952.
34. HUTCHINSON, C. C. The case for mandatory mediation. *Loyola law review*, 1996, vol. 42.1, p. 85-96.
35. MATTEUCCI, G. Mandatory mediation, the Italian experience. *Revista eletrônica de direito processual*, 2015, vol. 16(16), p. 189-210.
36. MOFFITT, M. Schmediation and the dimensions of definition. *Harvard negotiation law review* 69, 2005, vol. 10, p. 69-102.
37. NELLE, A. Making mediation mandatory: a proposed framework. *Journal on dispute resolution*, 1992, vol. 7(2), p. 287-313.
38. NOLAN-HALEY, J. M. Is Europe headed down the primrose path with mandatory mediation? *North Carolina journal of international law & commercial regulation*, 2012, vol. 37(4), p. 981-1012.
39. QUEK, D. Mandatory mediation: an oxymoron? Examining the feasibility of implementing a court-mandated mediation program. *Cardozo J. Conflict resolution*, 2010, vol. 11, p. 479-510.
40. SANDER, F. E. A. Another view of mandatory mediation. *Dispute resolution magazine*, 2007, vol. 13(2), p. 16.
41. SHOW, D. Mediation certification: an analysis of the aspects of mediator certification and an outlook on the trend of formulating qualifications for mediators. *University of Toledo law review*, 1998, nr. 29(2), p. 327-352.
42. TARAŠKEVIČIUS, R. Could mediation as one of the most important ADR forms exist under today's law in Lithuania? *International journal of Baltic law*, 2002, vol. 1, p. 144-161.
43. VETTORI, S. Mandatory mediation: an obstacle to access to justice [interaktyvus]. *African human rights law journal*, 2015, vol. 15.2, p. 355-377.
44. VINCENT, M. Mandatory mediation of custody disputes: criticism, legislation, and support. *Vermont law review*, 1995, vol. 20.1, p. 255-298.

2.3. Straipsniai iš vienkartinių leidinių

45. GENN, H. Contemporary experience of mediation in England and Wales. Iš European Commission for the Efficiency of Justice draft report: *Mediation* [interaktyvus]. 2003, CEPEJ(2003)25 (D2), p. 37-46 [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ\(2003\)25&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DGHLCEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntran](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ(2003)25&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DGHLCEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntran)

et=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true>.

46. VINDELAV, M. V. Report on mediation in Denmark. Iš European Commission for the Efficiency of Justice draft report. *Mediation* [interaktyvus]. 2003, CEPEJ(2003)25 (D2) p. 3-9 [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ\(2003\)25&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DGHLCEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ(2003)25&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DGHLCEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true)>.
47. ZALAR, A. Report by Slovenia on mediation, in particular, in civil and commercial matters (current and future regulations, practical experiences). Iš European Commission for the Efficiency of Justice draft report. *Mediation* [interaktyvus]. 2003, CEPEJ(2003)25 (D2), p. 10-17 [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ\(2003\)25&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DGHLCEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CEPEJ(2003)25&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DGHLCEPEJ&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cbe6&direct=true)>.

3. Teismų praktika

3.1. Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teismų praktika

48. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2010 m. kovo 18 d. sprendimas *Rosalba Alassini prieš Telecom Italia SpA* C-317/08, EU:C:2010:146.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *P. U., O. L. ir J. P. v. A. P. (A. P.) ir J. P., Nr. 3K-3-231-695/2015*, kat. 30.9.1; 106.7.1.

3.2. Anglijos ir Velso teismų praktika

50. Anglijos ir Velso apeliacinės instancijos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos. 2002 m. vasario 22 d. sprendimas byloje *Susan Dunnett v. Railtrack PLC*, Nr. B3/2001/9012 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2002/303.html>>.
51. Anglijos ir Velso apeliacinės instancijos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje *Halsey v. Milton Keynes general nhs trust; Steel v. Joy and Halliday*, Nr. B3/2003/1458 ir B3/2003/1582 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/cgibin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2004/576.html>>.
52. Anglijos ir Velso apeliacinės instancijos teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje *Mr N. F. Burchell v. Mr and*

Mrs Bullard and others, Nr. B2/2004/1172 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2005/358.html>>.

3.3. Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktika

53. Jungtinių Amerikos Valstijų Masačusetso Aukščiausiasis Teismas. 1980 m. spalio 6 d. – 1980 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje *Charlotte Gordon vs. Stanley Fay & others*, nr. 382 mass. 64, 413 N.E.2d 1094 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://law.justia.com/cases/massachusetts/supreme-court/1980/382-mass-64-2.html>>.

3.4. Turkijos teismų praktika

54. Turkijos kasacinio teismo Devintoji civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. gruodžio 8 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2016/25300, sprendimo Nr. 2016/21744 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.yargitay.gov.tr/?lang=eng>>.

4. Travaux preparatoires:

4.1. Studijos ir tyrimai, atlikti Europos Sąjungos institucijų iniciatyva

55. Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *Quantifying the cost of not using mediation—a data analysis: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2011 [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201105/20110518ATT19592/20110518ATT19592EN.pdf>>.

56. Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *“REBOOTING” the mediation directive: assesing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number mediations in the EU: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2014 [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL_JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL_JURI_ET(2014)493042_EN.pdf)>.

57. Directorate-general for internal policies. Policy department C: citizens' rights and constitutional affairs. *The implementation of the Mediation directive: workshop* [interaktyvus]. Brussels: Policy department for citizens' rights and constitutional affairs, 2016 [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571395/IPOL_IDA\(2](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571395/IPOL_IDA(2)

016)571395_EN.pdf>.

4.2. Europos Sąjungos teisės aktų projektai, gairės, ataskaitos

58. 1993 m. lapkričio 16 d. Komisijos žaliaji knyga dėl teismų prieinamumo vartotojams ir vartotojų ginčų sprendimo bendrojoje rinkoje (Commission Green Paper of 16 November 1993 on access of consumers to justice and the settlement of consumer disputes in the single market) [interaktyvus]. Brussels, COM(93) 576 final. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:l32023>>.
59. 1998 m. gruodžio 3 d. Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos veiksmų planas dėl tinkamiausių Amsterdamo sutarties nuostatų, susijusių su laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sukūrimu (Council and Commission Action Plan of 3 December 1998 on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on the creation of an area of freedom, security and justice, adopted on 3 December 1998 by the Justice and Home Affairs Council) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:133080&from=EN>>.
60. 2002 m. balandžio 19 d. Komisijos žaliaji knyga dėl alternatyvaus ginčų sprendimo civilinėje ir komercinėje teisėje (Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law, adopted 19 April 2002 by the European Commission) [interaktyvus]. COM(2002) 196 final. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52002DC0196>>.
61. Europos mediatorių elgesio kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/adr_ec_code_conduct_lt.pdf>.
62. United Nations guidance for effective mediation [interaktyvus]. New York: Mediation support unit, 2012 [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <[http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012\(english\)_0.pdf](http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/GuidanceEffectiveMediation_UNDPA2012(english)_0.pdf)>.
63. 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų projektas [interaktyvus]. KOM/2004/0718 galutinis - COD 2004/0251. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:52004PC0718>>.
64. 2016 m. rugpjūčio 26 d. Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, Tarybai

ir Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl direktyvos 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų taikymo (Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters) [interaktyvus], Brussels, COM(2016) 542 final [žiūrėta 2017 m. vasario 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://europeanmemoranda.cabinetoffice.gov.uk/files/2016/09/st12109.en16_.pdf>

4.3. Lietuvos Respublikos teisės aktų projektai

65. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 65, 80, 87, 93, 135, 142, 147, 177, 189, 225 ir 231 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 231¹ ir 231² straipsniais įstatymo projektas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą:

<<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/884f7ff0230c11e6acbed8d454428fb7?jfwid=j1u6bxnk1>>.

66. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo projektas [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/14f75f20230a11e6acbed8d454428fb7?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=0968266a-cfe9-4857-b42d-1bf30bdaf966>>.

4.4. Lietuvos Respublikos institucijų išvados, ataskaitos, apibendrinimai, aiškinamieji raštai

67. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 65, 80, 87, 93, 135, 142, 147, 177, 189, 225 ir 231 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 231¹ ir 231² straipsniais įstatymo ir Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 2, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 23 straipsnių ir šeštojo skirsnio pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas. 2016 m. gegužės 26 d., nr. XIIP-4439.

68. 2015 m. kovo 10 d. Nacionalinės teismų administracijos Teisės skyriaus parengtas teisminės mediacijos procesų 2014 m. apibendrinimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2015/03/scan.pdf>>.

69. 2016 m. kovo 2 d. Teisminės mediacijos komisijos 2015 m. veiklos ataskaita Nr. 3R-476 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 7 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2016/03/teismines-mediacijos-komisijos-2015-m.-veiklos-apibendrinimas.pdf>>.

70. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo nr. X-1702 pakeitimo įstatymo projekto. 2016 m. birželio 2 d., nr. XIIP-4439.

5. Elektroniniai dokumentai (kita praktinė medžiaga):

71. ABRAMS, J. S. *Compulsory mediation: the Texas experience* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.internationalmediator.com/Articles/Compulsory-Mediation-The-Texas-Experience.shtml>>.
72. ALEXANDER, N. *Mediation in the modern millenium* [interaktyvus]. Brisbane: TC Beirne school of law, university of Queensland, 2002 [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://espace.library.uq.edu.au/view/UQ:8893>>.
73. FRIEL, S.; and TOMS, C. The European mediation directive-legal and political support for alternative dispute resolution in europe [interaktyvus]. *Bloomberg law reports - Alternative dispute resolution*, 2011, vol. 2, no 1 [žiūrėta 2017 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.brownrudnick.com/uploads/117/doc/Brown_Rudnick_Litigation_European_Mediation_Directive_Friel_Toms_1-20110.pdf>.
74. GÜRKAYNAK, G.; GÜNER, C.; and ULUAY, T. *Turkey: mandatory mediation under Turkish labor law* [interaktyvus]. 2017. Prieiga per internetą: <<http://www.mondaq.com/turkey/x/564882/employment+litigation+tribunals/Mandatory+Mediation+Under+Turkish+Labor+Law>>.
75. HARDY, W. *Mandatory mediation* [interaktyvus]. 2008, p. 1-12 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://willhardy.com.au/legal-essays/mandatory-mediation/view/>>.
76. KLASNE, C. *Do Florida Courts have a mandatory mediation program or practice and if so, is it successful?* [Interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uwwadr.com/blog/do-florida-courts-have-a-mandatory-mediation-program-or-practice-and-if-so-is-it-successful>>.
77. MCGRATH, M. E. *United States: mandatory mediation for every fifth case in New York county's commercial division?* [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2017 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mondaq.com/unitedstates/x/287524/trials+appeals+compensation/Mandatory+Mediation+For+Every+Fifth+Case+In+New+York+Countys+Commercial+>>

- Division>.
78. MOREK, R. *Mandatory mediation in Italy – reloaded* [interaktyvus]. Kluwer mediation blog, 2013 [žiūrėta 2017 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kluwermediationblog.com/2013/10/09/mandatory-mediation-in-italy-reloaded/>>.
 79. PELTZ, S. mandatory mediation as a temporary measure: working paper [interaktyvus]. *Carleton university*, 1999 [žiūrėta 2017 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cfcj-fcjc.org/sites/default/files/docs/hosted/17460-only_for_a_season.pdf>.
 80. PYNCHON, V. *Mandatory mediation sparks Italian strike* [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2017 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles/PynchonVbl20110530.cfm>>.
 81. SIMAITIS, R. interviu. Iš naujienu portalu DELFI. *Kam reikalingi Lietuvoje kol kas nepopuliarūs mediatoriai?* [interaktyvus]. 2012 m. lapkričio 18 d. [žiūrėta 2017 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/law/kam-reikalingi-lietuvoje-kol-kas-nepopuliarus-mediatoriai.d?id=60008835>>.
 82. STEFFEK, F. *Mediation in the European Union: an introduction* [interaktyvus]. Cambridge, 2012, p. 2. [žiūrėta 2017 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ejustice.europa.eu/resultManagement.do?stext=steffek&itext=steffek&sc=any&slang=any&spage=25&slmo=anytime&soption=c,n,a,&showPage=1&hval=b2b8e4f1a927f8e13ce4cbd5201dc758>>.
 83. Süleymanoğlu, A. *Mediation in Turkey* [interaktyvus]. 2016. Prieiga per internetą: <<https://prezi.com/zz9sozwf4c4b/mediation-in-turkey/>>.
 84. TSORMPATZOGLOU, S. *Compulsory mediation: a contradiction?:* dissertation [interaktyvus]. LL.M. in transnational and European commercial law & alternative dispute resolution. Greece: International helenic university, 2013 [žiūrėta 2017 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <https://repository.ihu.edu.gr/xmlui/bitstream/handle/11544/289/Stavros%20Tsormpatzoglou_3724_assignsubmission_file_Dissertation%20Tsormpatzoglou%20Stavros.pdf?sequence=1>.
 85. VARAPNICKAS, T. *Mediation reform in Lithuania: has it failed?* [interaktyvus]. Kluwer mediation blog, 2017 [žiūrėta 2017 m. vasario 22]. Prieiga per internetą: <<http://kluwermediationblog.com/2017/01/23/mediation-reform-in-lithuania-has-it-failed/>>.
 86. WALLER, H. *Towards Mandatory Mediation in England?* [interaktyvus]. The

student journal of law, 2013, issue 5 [žiūrēta 2017 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://sites.google.com/site/349924e64e68f035/issue-5/towards-mandatory-mediation-in-england>>.

87. WINESTONE, J. *Mandatory mediation: a comparative review of how legislatures in California and Ontario are mandating the peacemaking process in their adversarial systems* [interaktyvus]. 2015 [žiūrēta 2017 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles/WinestoneJ4.cfm>>.

SANTRAUKA

Privalomoji mediacija: ar tai būtų veiksminga priemonė „perkrauti“ ES mediacijos direktyvą?

Tiek Lietuvos Respublikoje, tiek užsienio valstybėse didėjant konfliktų skaičiui, vis didesnę reikšmę įgyja ne tik teisinės, tačiau ir socialinės taikos tarp ginčo šalių atkūrimas. Atitinkamai vis dažniau išsakomi argumentai apie mediacijos teikiamą naudą ir galimybes. Atsižvelgiant į tai, tiek Lietuvos Respublikoje, tiek ES lygiu nuolat tobulinamas mediacijos reglamentavimas, siūlomos iniciatyvos ir projektai, kurių pagalba ginčo šalys būtų skatinamos naudotis mediacijos procedūra.

2008 m. gegužės 21 d. priimta Mediacijos direktyva, kurioje numatyta, jog mediacija yra savanoriška procedūra, o direktyva taikoma civilinėse ir komercinėse bylose tarptautinių ginčų atveju. Nepaisant to, kad ES valstybės narės įgyvendino aptariamą direktyvą, ES institucijų įsitikinimu, direktyvoje keliami tikslai nebuvo pasiekti. Atsižvelgiant į tai, pradėta svarstyti apie privalomosios mediacijos institutą, kaip priemonę, kurios pagalba būtų įmanoma pasiekti mediacijos plėtros ir populiarinimo tikslų.

Vienų teisės mokslo atstovų požiūriu, privalomoji mediacija yra oksimoronas, kitų – tinkama, pigi ir efektyvi priemonė populiarinti šį institutą. Vienas pagrindinių privalomosios mediacijos aspektų, dėl kurio nesutaria doktrinos atstovai – savanoriškumo požymis. Nepaisant to, kad aptariamasis institutas atsiradimas siejamas su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, ES valstybės narės vis rimčiau svarsto apie privalomosios mediacijos įtvirtinimą savo nacionalinėje teisėje, teigiamai vertina tiek teisėkūros, tiek su ja nesusijusių priemonių priėmimą ES lygiu.

Remiantis atlikta užsienio valtybių patirties, privalomosios mediacijos šalininkų ir jų oponentų argumentų analize bei vadovaujantis darbo autoriaus nurodytomis faktinėmis aplinkybėmis ir teisiniais argumentais, padaryta išvada, kad greičiausiai ES institucijos nesiims iniciatyvos privalomąją mediaciją įtvirtinti direktyvos lygmens instrumente. Taip pat kritiškai įvertinta privalomosios mediacijos įtvirtinimo Lietuvos Respublikoje iniciatyva. Kitiškai vertinimą, be kita ko, sąlygojo tai, jog Lietuvos Respublika nėra tinkamai pasiruošusi šio instituto įvedimui, o pati mediacija Lietuvos Respublikoje vis dar išlieka *terra incognita*. Atitinkamai prieita prie išvados, kad veiksmingumas, privalomąją mediaciją įtvirtinus aptariamoje direktyvoje, abejotinas. Tikėtina, kad ES institucijos orientuosis į ne tokias drastiškas mediacijos plėtros ir skatinimo priemones.

SUMMARY

Mandatory Mediation: Is It an Effective Measure to “Reset” the EU Mediation Directive?

In Lithuania, as well as in other countries, the legal and social peace restoration acquires major importance due to the growing number of conflicts. Therefore, the advantages and possibilities of mediation are presented more often. Taken that into account, in Lithuania as well as on the EU level, the regulation of mediation is constantly being improved. The initiatives and projects are being suggested, which helps to encourage the dispute parties to use the mediation procedure.

On the 21st of May, 2008 Mediation Directive was accepted, where it was anticipated that mediation is a voluntary procedure and the Directive can be applied in civil and commercial matters in case of international disputes. Despite the fact that the Member States of the EU implemented the discussed Directive, according to EU institutions, the goals of the Directive were not achieved. Taking into account the previous information, the mandatory mediation institute was considered as a means to achieve mediation development and promotion.

On the viewpoint of some law science representatives, mediation is an oxymoron, according to the others – it is a suitable, cheap and effective means to promote this institute. One of the most important mandatory aspects of mediation that causes a disagreement between doctrine representatives is an attribute of voluntarism. Although appearance of the institute is associated with the USA, the Member States of the EU more carefully consider the mandatory mediation anchoring in their national law. Moreover, it is positively evaluated by the law-making, as well as by other not related measures accepting the level on the EU.

Based on disposed foreign countries experience, mandatory mediation exponents and their opponent argument analysis, in accordance with the author’s specified factual circumstances and legal arguments, the drawn conclusion was that most probably the institutions of EU will not initiate the Directive consolidation of mandatory mediation. Furthermore, the mandatory mediation consolidation initiative in Lithuania was critically evaluated. Critical evaluation, among other things, was caused by the fact that Lithuania is not adequately prepared for the introduction of this institute. Also, the mediation itself in Lithuania still remains *terra incognita*. Respectively, there was reached a conclusion that effectiveness is questionable even if the mandatory mediation would be consolidated in the discussed Directive. It is likely that the EU institutions will focus on the less radical measures that could promote mediation development.